

Hallituksen esitys eduskunnalle kansaneläkelain, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain sekä eräiden muiden etuuslakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansaneläkelakia, takuueläkkeestä annettua lakia, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annettua lakia, vammaisetuuksista annettua lakia, sairausvakuutuslakia sekä työttömyysturvalakia.

Esityksen mukaan kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuksien alaikäraja nostettaisiin 16 vuodesta 18 vuoteen. Lisäksi työttömyysetuuksien maksamiseen pääsääntöisesti soveltuvan 18 vuoden alaikärajan osalta säädettyjä poikkeuksia, jotka eräissä tapauksissa sallivat työttömyysetuuden maksamisen alle 18-vuotiaalle, ehdotetaan rajattavaksi nykyiseen nähden. Vammaisetuuksista annetun lain mukaisia etuuksia puolestaan ehdotetaan muutettavaksi siten, että vammaistukea jatkossa maksettaisiin alle 18-vuotiaalle lapsen vammaistukena sekä 18 vuotta täyttäneelle aikuisen vammaistukena. Eläkettä saavan hoitotuen alaikärajaa nostettaisiin vastaavasti 18 vuoteen. Vammaisetuuksien saajat siirtyisivät näin ollen jatkossa aikuisille tarkoitettujen etuuksien piiriin 18 vuoden iässä nykyisen 16 vuoden iän sijasta.

Kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuksien alaikärajan nostamista 18 vuoteen ehdotetaan, jotta ikäraajat saatettaisiin vastamaan ajankohtaa, jolloin nuoren oppivelvollisuuslain mukainen oppivelvollisuus viimeistään päättyy. Myös nuoren vanhempien elatusvelvollisuus jatkuu saman ajan. Työttömyysetuuksien osalta jäisi edelleen eräitä poikkeustilanteita, joissa työttömyysetuutta voitaisiin maksaa alle 18-vuotiaalle, mutta näitä ehdotetaan rajattavaksi.

Ehdotukset perustuvat kansaneläkkeen, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahan ja vammaisetuuksien osalta vuosille 2025–2028 vahvistettuun julkisen talouden suunnitelmaan, josta valtioneuvosto päätti 25.4.2024. Jotta suunnitelman kirjauksiin perustuvat muutokset voitaisiin toteuttaa sosiaalivakuutusjärjestelmän näkökulmasta johdonmukaisella tavalla sekä yhdenvertaisuusnäkökohdat huomioiden, ehdotetaan samalla muutoksia takuueläkkeen ja sairauspäivärahan alaikärajaan sekä työttömyysturvaetuksien alle 18-vuotiaalle maksamista koskevien poikkeustilanteiden rajaamista.

Lisäksi kansaneläkelakiin ehdotetaan eräitä teknisiä muutoksia.

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025. Vammaisetuuksista annetun lain muutokset on kuitenkin tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

Kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuksien osalta muutoksia sovellettaisiin siirtymäsäännösten nojalla vuonna 2009 ja sen jäl-

keen syntyneisiin. Työttömyysetuuksien osalta muutosta sovellettaisiin vuonna 2008 ja sen jälkeen syntyneisiin. Maksussa olevien vammaisetuuksien maksamista jatkettaisiin seuraavaan lain mukaiseen tarkistukseen tai lakkaamiseen asti. Muutos ei siten vaikuttaisi jo myönnettyihin etuuksiin.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	6
1 Asian tausta ja valmistelu	6
1.1 Tausta	6
1.2 Valmistelu	8
2 Nykytila ja sen arviointi.....	8
2.1 Muutosehdotusten kohteena olevat etuudet	8
2.1.1 Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke	8
2.1.1.1 Yleistä	8
2.1.1.2 Työkyvyttömyyseläkkeen alaikäraja.....	8
2.1.1.3 Kansaneläkelain 15 §:n työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkamista koskeva sääntely.....	9
2.1.1.4 Kansaneläkelain mukainen asumisaikavaatimus	10
2.1.1.5 Kansaneläkelain säännökset kansaneläkkeen ja perhe-eläkkeen suhteuttamisesta henkilön Suomessa asumaan aikaan	10
2.1.2 Takuueläke	10
2.1.2.1 Yleistä	10
2.1.2.2 Oikeus takuueläkkeeseen erityisesti ikärajojen näkökulmasta.....	11
2.1.2.3 Takuueläkkeestä annetun lain mukainen asumisaikavaatimus	11
2.1.3 Tietoja kansaneläkkeen ja takuueläkkeen alle 18-vuotiaista saajista	12
2.1.4 Kokoavia näkökohtia kansaneläkkeen ja takuueläkkeen osalta	12
2.1.5 Kuntoutusrahaetuudet	13
2.1.5.1 Yleistä	13
2.1.5.2 Tietoja kuntoutusrahaetuuksien alle 18-vuotiaista saajista	15
2.1.6 Sairauspäiväraha	16
2.1.6.1 Yleistä	16
2.1.6.2 Tietoja sairauspäivärahan alle 18-vuotiaista saajista	17
2.1.7 Vammaisetuudet.....	18
2.1.7.1 Yleistä	18
2.1.7.2 Vammaisetuuslain mukainen asumisaikavaatimus.....	20
2.1.7.3 Tietoja vammaisetuuksien alle 18-vuotiaista saajista	20
2.1.8 Työttömyysturva	21
2.1.8.1 Yleistä	21
2.1.8.2 Tietoja työttömyysetuuksien alle 18-vuotiaista saajista.....	22
2.2 Muut alaikäisen nuoren asemaan keskeisesti vaikuttavat olosuhteet	22
2.2.1 Eräiden etuuksien myöntämistä koskeva sääntely	22
2.2.1.1 Yleinen asumistuki.....	22
2.2.1.2 Eläkkeensaajan asumistuki	23
2.2.1.3 Opintotuki	24
2.2.1.4 Toimeentulotuki	25
2.2.1.5 Eräät muut etuudet	25
2.2.2 Oppivelvollisuus	26
2.2.3 Elatusvelvollisuus	27
2.2.4 Eräistä sosiaalipalveluista	28
2.2.4.1 Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut.....	28
2.2.4.2 Vammaispalvelut	28
2.2.4.3 Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta.....	29

	2.2.5 Asiakasmaksuja koskevan sääntelyn peruseriaatteet sekä eräiden keskeisten palvelujen maksut	30
	2.2.5.1 Yleistä	30
	2.2.5.2 Tasasuuruiset ja tulosidonnaiset maksut	31
	2.2.5.3 Sosiaalihuoltolain mukaiset asumispalvelut.....	32
	2.2.5.4 Vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki	32
	2.2.5.5 Lapsiperheiden sosiaalipalvelut	32
	2.2.5.6 Erityishuolto.....	33
	2.3 Nykytilan arviointi.....	33
	2.3.1 Etuuksien ikäraajat – yhteisiä näkökohtia	33
	2.3.2 Erityisesti kuntoutusrahan liittyviä näkökohtia	35
	2.3.3 Erityisesti vammaisuuksiin liittyviä näkökohtia	36
3	Tavoitteet	36
4	Ehdotukset ja niiden vaikutukset	37
	4.1 Keskeiset ehdotukset	37
	4.2 Pääasialliset vaikutukset	38
	4.2.1 Huomioitavaksi vaikutusten arvioinnista.....	38
	4.2.2 Taloudelliset vaikutukset	38
	4.2.2.1 Vaikutukset julkiseen talouteen	38
	4.2.2.2 Vaikutukset kotitalouksiin	40
	4.2.2.3 Vaikutukset yrityksiin.....	44
	4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	45
	4.2.3.1 Yhdenvertaisuusvaikutukset	45
	4.2.3.2 Vaikutukset muihin perus- ja ihmisoikeuksiin.....	46
	4.2.4 Sukupuolivaikutukset	46
	4.2.5 Vaikutukset lapsiin ja nuoriin	47
	4.2.6 Vaikutukset vammaisiin henkilöihin	50
	4.2.7 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	51
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	51
6	Lausuntopalaute	53
7	Säännöskohtaiset perustelut	53
	7.1 Kansaneläkelaki	53
	7.2 Takueläkkeestä annettu laki	55
	7.3 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista	55
	7.4 Sairausvakuutuslaki	56
	7.5 Laki vammaisuuksista	56
	7.6 Työttömyysturvalaki	59
8	Lakia alemman asteinen sääntely	59
9	Voimaantulo	59
10	Suhde muihin esityksiin.....	60
	10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	60
	10.2 Suhde talousarvioesitykseen	60
11	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	61
	11.1 Arvioinnin perusta.....	61
	11.1.1 Yhdenvertaisuus.....	61
	11.1.2 Oikeus sosiaaliturvaan	61
	11.1.3 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista	62

11.1.4 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.....	63
11.2 Arviointi	63
LAKIEHDOTUKSET.....	66
Laki kansaneläkelain muuttamisesta.....	66
Laki takueläkkeestä annetun lain muuttamisesta.....	68
Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 17 ja 20 §:n muuttamisesta.....	70
Laki vammaisetuuksista annetun lain muuttamisesta.....	71
Laki sairausvakuutuslain 8 luvun 2 ja 11 §:n muuttamisesta.....	75
Laki työttömyysturvalain 3 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	76
LIITE RINNAKKAISTEKSTIT.....	77

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Orpon hallituksen ohjelmassa todetaan, että viimeisten noin viidentoista vuoden aikana julkisen talouden velkasuhde on noussut huomattavasti. Hallitusohjelman mukaan huoltosuhteen heikkenemisen myötä julkisen sektorin menot ovat kasvaneet tuloja nopeammin ja julkiseen talouteen on syntynyt mittava rakenteellinen alijäämä. Ikääntymiseen liittyvät menot jatkavat kasvuaan tulevina vuosina ja vuosikymmeninä. Tämän lisäksi velan määrän kasvu yhdessä kohonneen korkotason kanssa kasvattaa valtion velanhoitomenoja merkittävästi. Lähi-vuosina julkista taloutta kuormittavat myös useat mittavat turvallisuuteen liittyvät hankinnat. Ilman merkittäviä toimia julkisen talouden alijäämät jäävät suuriksi ja velkasuhde jatkaa kasvuaan, heikentäen julkisen talouden kykyä turvata hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyky mahdollisten tulevien kriisien aikana ja niiden jälkeen. Edelleen ohjelmassa todetaan, että vaikka työllisyysaste on viime vuosina noussut merkittävästi, työttömyysaste on kuitenkin edelleen korkea ja osaavasta työvoimasta on pulaa.

Hallitusohjelman mukaan hallituksen talouspolitiikan painopisteet ovat taloudellinen vakaus, työllisyys, talouskasvu sekä hyvinvointipalvelujen turvaaminen. Ohjelmassaan hallitus sitoutuu julkisen talouden tasapainottamiseen varmistaakseen kansalaisten hyvinvoinnin ja kestävän talouskehityksen. Hallituksen työllisyys- ja kasvutoimet yhdessä suorien sopeutustoimien kanssa luovat edellytykset julkisen talouden tasapainottumiseen vuonna 2031.

Edelleen hallitusohjelmassa linjataan, että velkaantumiskehityksen pysäyttäminen edellyttää julkisen talouden vahvistamista yhteensä yhdeksällä miljardilla eurolla kahden vaalikauden aikana. Hallituksen tavoite on vahvistaa julkista taloutta kuudella miljardilla eurolla alkaneen vaalikauden aikana. Hallitusohjelman mukaan pidemmän aikavälin tavoite on tasapainottaa julkinen talous ja kääntää velkasuhde laskuun muiden Pohjoismaiden tasolle. Hallitusohjelmassa ja julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2024–2027 hallitus on päättänyt sopeutustoimista, joilla tavoitellaan julkisen talouden vahvistumista velkasuhdetta vakauttavalla tavalla.

Esitys perustuu keskeisiltä osin vuosille 2025–2028 vahvistettuun julkisen talouden suunnitelmaan, josta valtioneuvosto päätti 25.4.2024. Suunnitelmaan sisältyvän kirjauksen mukaan kansaneläkkeen ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahan ikäraja nostetaan nykyisestä 16 vuodesta 18 vuoteen. Vastaava ikärajan korotus tehdään kirjauksen mukaan myös vammaisetuslainsäädäntöön korottamalla alle 16-vuotiaan vammaistuen yläikärajaa siten, että etuutta myönnettäisiin lapsen vammaistukena alle 18-vuotiaille, ja 18 vuotta täyttäneet saisivat jatkossa samoja etuuksia kuin tällä hetkellä 16 vuotta täyttäneet.

Jotta edellä kerrotut muutokset voitaisiin toteuttaa eri asiakasryhmien aseman kannalta yhdenvertaisesti ja sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuuden kannalta johdonmukaisella tavalla, ehdotetaan myös takuueläkkeen ja sairauspäivärahan alaikärajan nostamista 16 vuodesta 18 vuoteen. Työttömyysturvalain (1290/2002) 3 luvun 1 §:stä ehdotetaan samoista syistä poistettavaksi mahdollisuus myöntää työttömyysetuus alle 18-vuotiaalle työnhakijalle, joka on keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen oppivelvollisuuslain (1214/2020) 7 §:ssä säädetyllä tavalla. Työttömyysturvalaissa säilyisi kuitenkin edelleen mahdollisuus myöntää työttömyysetuus 17 vuotta täyttäneelle työnhakijalle, joka on hyväksytysti suorittanut oppivelvollisuutensa.

Kun Kansaneläkelaitoksen maksaman kuntoutusrahan ikäraja nousisi, myös siihen nivoutuvia ylläpitokorvausta ja harkinnanvaraista kuntoutusavustusta maksettaisiin jatkossa ainoastaan

täysi-ikäisille henkilöille. Näin olisi siitä syystä, että esityksellä ei olisi tarkoitus muuttaa näiden etuuksien määräytymisperusteita.

Huhtikuun 2024 kehysriihen yhteydessä arvioitiin, että suunniteltujen muutosten yhteisvaikutuksesta syntyisi etuusmenoihin noin 5,5 miljoonan euron säästö vuonna 2025, noin 31 miljoonan euron säästö vuonna 2026 ja noin 45,8 miljoonan euron vuosittainen säästö vuodesta 2027 alkaen. Valmistelun edetessä laskelmat ovat eräissä suhteissa tarkentuneet, ja säästö voidaan arvioida jonkin verran tätä suuremmaksi. Säästön määrää suurentaa erityisesti se, että myös sairauspäivärahan alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 16 vuodesta 18 vuoteen. Arvioituja taloudellisia vaikutuksia selvitetään tarkemmin esityksen tätä koskevassa osiossa.

Kun kansaneläkkeen, takueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain (566/2005) mukaan maksettavien kuntoutusrahaetuuksien alaikäraja esityksen mukaisesti nousisi 18 vuoteen, se vastaisi ikää, jolloin nuoren oppivelvollisuus oppivelvollisuuslain mukaan viimeistään päättyy. Käytännössä on myös tavallista, että nuoren oppivelvollisuus päättyy juuri 18 vuoden iässä, sillä oppivelvollisuuden päättymisen tätä ennen edellyttää oppivelvollisuuslain 2 §:n mukaan sitä, että oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa laissa (502/2019) tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) tarkoitetun tutkinnon taikka niitä vastaavan Ahvenanmaalla suoritettua tai ulkomaisen koulutuksen.

Työelämän koulutus- ja osaamisvaatimukset ovat kasvaneet. Oppivelvollisuuden laajentamista koskevassa hallituksen esityksessä tavoite suomalaisten koulutus- ja osaamistason nostamisesta liitettiin muun muassa siihen, että pelkän peruskoulun oppimäärän suorittaneiden työllisyysaste oli kaiken aikaa laskenut ja matalan koulutus- ja osaamistason työt vähentyneet (vrt. HE 173/2020 vp, s. 82). Myös oppivelvollisuuden suorittamisesta johtuvat vaatimukset rajaavat nyttemmin osaltaan alle 18-vuotiaan nuoren tosiasiallisia edellytyksiä hankkia elatustaan työllään. Käytännössä alaikäiset nuoret enää harvoin elättävät itseään, riippumatta terveydentilastaan tai työkyvystään, vaikka pystyisivätkin työskentelemään esimerkiksi oppivelvollisuuden suorittamisen tai kuntoutuksen ohessa. Alaikäisen nuoren ei myöskään lähtökohtaisesti oleteta pystyvän tähän, vaan hänellä on laissa säädetty oikeus saada riittävä elatus vanhemmiltaan, kunnes hän täyttää 18 vuotta. Kansaneläkkeen, takueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien maksaminen katsotaan nämä olosuhteet huomioon ottaen perustelluksi rajata jatkossa täysi-ikäisiin henkilöihin, mikä on nykyisin myös työttömyysturvan osalta pääsääntönä. Myös vammaisuuksien ikäraja katsotaan olevan perusteltua nostaa vastaavasti.

Tällä esityksellä toteutetaan osaltaan myös hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan hallitus poistaa oppivelvollisuuden pidennyksestä johtuvat mahdolliset päällekkäisyydet ammatillisen kuntoutuksen etuuksissa.

Hallitusohjelmaan on lisäksi kirjattu tavoite sosiaaliturvan uudistamisesta yleistuen mallilla. Kyseisen uudistuksen tavoitteena on aikaansaada nykyisiä perusturvan etuuksia korvaava yleis-tuki sekä parantaa työnteon kannattavuutta, sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia. Tätä kohti on hallitusohjelman mukaan tarkoitus edetä vaiheittain tukien määräytymisperusteita yhdistämällä, missä huomioidaan valtion talouden asettamat reunaehdot. Myös ehdotettava ikärajojen yhtenäistäminen siten, että ne jatkossa vastaisivat täysi-ikäisyyden ikäraja, toteuttaa tavoitetta sosiaaliturvan kokonaisuuden selkeyttämisestä. Ikärajiin ehdotettavat

muutokset voivat lisäksi olla omiaan helpottamaan hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetettua yleistuen valmistelua.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelun yhteydessä on kuultu kansalaisjärjestöjä 6.6.2024 järjestetyssä kuulemistilaisuudessa sekä keskeisiä työmarkkinakeskusjärjestöjä 7.6.2024 järjestetyssä kokouksessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi x.x.xxxx julkaistulla lausuntopyyntöillä lausuntoja esitysluonnoksesta. Lausuntoaika oli x.x.-x.x.2024. *(Täydentyi lausuntokierroksen jälkeen.)*

Hallituksen esityksen valmistelua koskevat asiakirjat tallennetaan valtioneuvoston Hankeikkunaan tunnuksella STM081:00/2024.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Muutosehdotusten kohteena olevat etuudet

2.1.1 Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke

2.1.1.1 Yleistä

Kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen tarkoituksena on turvata Suomessa asuvan henkilön toimeentuloa työkyvyttömyyden ajalta.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään kansaneläkelain mukaan määrääjäksi tai toistaiseksi. Määrääjäksi myönnettyä työkyvyttömyyseläkettä nimitetään kuntoutustueksi. Tässä esityksessä työkyvyttömyyseläkkeellä viitataan sekä määrääjäksi että toistaiseksi myönnettyihin työkyvyttömyyseläkkeisiin, samoin kuin kansaneläkelain sääntelyssä.

Kansaneläkkeen täysi määrä on 775,70 euroa kuukaudessa vuonna 2024, jos kansaneläkkeen saaja ei ole avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Jos kansaneläkkeen saaja on avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, määrä on 692,54 euroa kuukaudessa vuonna 2024.

2.1.1.2 Työkyvyttömyyseläkkeen alaikäraja

Kansaneläkelain (568/2007) 12 §:ssä säädetään oikeudesta työkyvyttömyyseläkkeeseen. Lainkohdan mukaan 16 vuotta täyttäneellä työkyvyttömällä henkilöllä on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen, joka voi jatkua kansaneläkelain mukaiseen vanhuuseläkeikään asti. Alle 20-vuotiaalle eläke voidaan kuitenkin myöntää vain kansaneläkelain 16 §:ssä säädetyn edellytyksin.

Kansaneläkelain 16 §:n 1 momentin mukaan alle 20-vuotiaalle henkilölle myönnettävä työkyvyttömyyseläke voi alkaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hänen oikeutensa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain perusteella maksettavaan kuntoutusrahaan on päättynyt. Jos henkilön ammatillinen kuntoutus jatkuu hänen täyttäessään 20 vuotta, hänelle ei voida myöntää työkyvyttömyyseläkettä ennen kuntoutuksen tai kuntoutusrahan maksamisen päättymistä.

Kansaneläkelain 16 §:n 2 momentin mukaan työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin myöntää 16 vuotta täyttäneelle henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia

ammattilliseen kuntoutukseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt taikka jonka ammatillinen kuntoutus on päättynyt tuloksettomana.

Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen alaikäraja laskettiin aikanaan 18 vuodesta 16 vuoteen vuoden 1956 kansaneläkelain (347/1956) säädettäessä. Kansaneläkejärjestelmä oli tällöin monessa suhteessa toisenlainen kuin nykyisin: vakuutetut esimerkiksi osallistuivat kansaneläkkeen rahoitukseen heiltä perittävien kansaneläkemaksuin. Vakuutusmaksun suuruus riippui vakuutetun vuosituloista, ja tulottomat henkilöt voitiin vapauttaa maksusta. Kansaneläkkeeseen kuului myös maksettujen vakuutusmaksujen mukaan määräytyvä osa. Nämä piirteet ovat sittemmin kadonneet kansaneläkejärjestelmästä, jonka mukaiset eläke-etuudet tätä nykyä rahoitetaan valtion varoista. Työkyvyttömyyseläkkeen alaikäraja laskettiin vuoden 1956 uudistuksessa vastaavasti kuin vakuuttamisvelvollisuuden alaikäraja. Kun kansaneläkkeen myöntämisen alaikäraja ja vakuuttamisvelvollisuuden alaikäraja oli sama, työkyvyttömyyseläke voitiin myöntää pysyvästi työkyvyttömille heti vakuutuksen alkaessa.

2.1.1.3 Kansaneläkelain 15 §:n työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkamista koskeva sääntely

Kansaneläkelain 15 §:ssä säädetään työkyvyttömyyseläkkeen hakijan mahdollisen sairauspäivärahaoikeuden vaikutuksesta työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkamiseen. Jos työkyvyttömyyseläkkeen hakijalla ei ole oikeutta sairauspäivärahaan, sairausvakuutuslain (1224/2004) mukainen sairauspäivärahan laskennallinen enimmäisaika vaikuttaa säännösten mukaan työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkamiseen samoin kuin sairauspäivärahaoikeus sairauspäivärahaan oikeutetuilla. Lisäksi lainkohdassa säädetään sairauspäivärahan enimmäisajan jälkeen maksetun kuntoutusrahan vaikutuksesta työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkamiseen.

Kansaneläkelain 15 §:n 1 momenttiin sisältyvän pääsäännön mukaan työkyvyttömyyseläke myönnetään aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla olisi viimeksi ollut oikeus sairauden, vian tai vamman perusteella sairausvakuutuslain 8 luvun 2 §:n perusteella sairauspäivärahaan. Mikäli työkyvyttömyyseläkkeen hakijalla ei ole oikeutta sairauspäivärahaan, edellytetään vastaavalla tavalla pääsääntöisesti, että sairausvakuutuslain mukainen sairauspäivärahan laskennallinen enimmäisaika on päättynyt, ennen kuin työkyvyttömyyseläkeoikeus voi alkaa.

Jos hakijan työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin hän on täyttänyt 15 vuotta, sairausvakuutuslain mukaista enimmäisaikaa tai sitä vastaavaa aikaa ei lainkohdan 3 momentin nojalla kuitenkaan edellytetä. Näin alle 15-vuotiaana työkyvyttömäksi tulleille ei tule asetettavaksi odotusajaa heidän täytettyään 16 vuotta (HE 124/1995 vp, s. 7).

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää sairauspäivärahaoikeuden tai laskennallisen enimmäisajan päättymisestä riippumatta myös silloin, kun eläkkeen hakijalle on myönnetty työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke taikka silloin, kun eläkkeen hakija on täyttänyt työeläkelakien mukaisen vanhuuseläkeiän ja saa työeläkelakien mukaista vanhuuseläkettä. Viimeksi mainituista poikkeuksista säädetään lainkohdan 1 ja 4 momenteissa.

Jos työkyvyttömyyseläkkeen hakija on saanut sairauspäivärahan enimmäisajan jälkeen sairauden, vian tai vamman vuoksi Kansaneläkelaitoksen maksamaa tai työeläkelakien mukaista kuntoutusrahaa ammatillisen kuntoutuksen ajalta, työkyvyttömyyseläke voidaan lainkohdan 2 momentin nojalla myöntää aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana oikeus kuntoutusrahaan on päättynyt.

2.1.1.4 Kansaneläkelain mukainen asumisaikavaatimus

Kansaneläkelain 9 §:ssä säädetään asumisaikavaatimuksesta sekä tilanteista, joissa asumisaikavaatimusta ei sovelleta.

Kansaneläkkeen ja kansaneläkelain mukaisen lapsikorotuksen myöntämisen edellytyksenä on, että hakija on asunut Suomessa vähintään kolmen vuoden ajan 16 vuotta täytettyään. Asumisaikavaatimusta ei kuitenkaan edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkettä hakevalta henkilöltä, joka on saanut 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

Perhe-eläkkeen osalta asumisaikavaatimus on soveltuvin osin vastaava. Perhe-eläkkeen edunjättäjän on 16 vuotta täytettyään tullut asua Suomessa vähintään kolmen vuoden ajan. Myös lesken on leskeneläkettä saadakseen tullut asua Suomessa ennen edunjättäjän kuolemaa vähintään kolmen vuoden ajan 16 vuotta täytettyään. Jos leski on edunjättäjän kuollessa asunut ulkomailla, hänen on lisäksi tullut muuttaa Suomeen vuoden kuluessa edunjättäjän kuolemasta. Lapseneläkkeen osalta edellytetään, että lapsi on asunut Suomessa edunjättäjän kuollessa tai muuttanut Suomeen vuoden kuluessa edunjättäjän kuolemasta. Asumisaikavaatimusta ei kuitenkaan edellytetä edunjättäjältä, joka oli kuollessaan alle 19-vuotias eikä leskeltä, joka edunjättäjän kuollessa oli alle 19-vuotias.

2.1.1.5 Kansaneläkelain säännökset kansaneläkkeen ja perhe-eläkkeen suhteuttamisesta henkilön Suomessa asumaan aikaan

Kansaneläkkeen ja perhe-eläkkeen suhteuttamisesta henkilön Suomessa asumaan aikaan säädetään kansaneläkelain 21, 32 ja 44 §:issä.

Kun kansaneläke- tai leskeneläkehakemuksen ratkaisemiseksi lasketaan aika, jonka henkilö on asunut Suomessa, huomioon otetaan laissa eri tilanteiden varalta tarkemmin määritelty ajanjakso henkilön 16 vuoden täyttämisen jälkeen. Jos hakijan Suomessa asumaa aikaa on kertynyt vähemmän kuin 80 prosenttia siitä kokonaisajasta, joka on kulunut hakijan 16 vuoden iän täyttämisestä laskentajakson laissa määriteltyyn päättymiseen, täysimääräisen kansaneläkkeen määrä kerrotaan suhteutuskertoimella. Suhteutuskerroin lasketaan siten kuin lainkohdassa tarkemmin säädetään.

Lapseneläke suhteutetaan edunjättäjän Suomessa asumaan aikaan ainoastaan niissä tilanteissa, joissa lapseneläke on sosiaaliturva-asetuksen perusteella laskettava edunjättäjän Suomessa asumaan aikaan suhteutettuna. Suhteutuskerroin määrätään tällöin vastaavasti kuin leskeneläkkeessä.

2.1.2 Takuueläke

2.1.2.1 Yleistä

Takuueläkkeen tarkoituksena on turvata Suomessa asuvan eläkkeensaajan toimeentuloa maksamalla hänelle valtion varoista eläkettä, jos hänen eläkkeensä eivät muutoin riitä kohtuulliseen toimeentuloon Takuueläkkeestä annetun lain mukaan lähes kaikki muut henkilön saamat eläkkeet ja korvaukset vähentävät täysimääräisesti takuueläkkeen määrää.

Täyden takuueläkkeen määrä on 976,59 euroa kuukaudessa vuonna 2024.

2.1.2.2 Oikeus takuueläkkeeseen erityisesti ikärajojen näkökulmasta

Oikeudesta takuueläkkeeseen säädetään takuueläkkeestä annetun lain (703/2020) 7 §:ssä.

Oikeus takuueläkkeeseen voi takuueläkkeestä annetun lain 7 §:n 1 momentin nojalla perustua henkilön saamaan muuhun eläkkeeseen. Momentissa määritellään kysymykseen tulevat eläkkeet. Kun henkilön oikeus takuueläkkeeseen syntyy hänen saamansa muun eläkkeen perusteella, laissa asetetaan lisäedellytys ainoastaan vanhuuseläkkeen saajan ikään liittyen: jotta oikeus takuueläkkeeseen voi syntyä vanhuuseläkkeen perusteella, henkilön tulee lisäksi olla täyttänyt työntekijän eläkelain (395/2006) 11 §:ssä hänen ikäluokalleen säädetty vanhuuseläkkeen alaikäraja. Takuueläkkeestä annetun lain 7 §:n 1 momentin tarkoittamissa tilanteissa takuueläkeoikeuden syntymisen kannalta onkin yleensä ratkaisevaa se, täyttääkö hakija jonkin takuueläkkeeseen oikeuttavan eläkkeen edellytykset, mahdolliset ikään liittyvät edellytykset mukaan lukien.

Takuueläkkeestä annetun lain 7 §:n 2 momentissa puolestaan säädetään maahanmuuttajan oikeudesta takuueläkkeeseen. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan takuueläkkeestä annetun lain 5 §:n mukaan 16 vuotta täyttänyttä Suomeen muuttanutta henkilöä, joka ei saa kansaneläkettä. Lainkohdan perusteluissa tarkennetaan, että maahanmuuttajana pidetään 16 vuotta täyttänyttä Suomeen muuttanutta henkilöä, joka ei saa kansaneläkettä sen vuoksi, että hän on muuttanut Suomeen eläkkeellä ollessaan tai yli 65-vuotiaana, jolloin hänelle ei kartu kansaneläkkeen määrään vaikuttavaa asumisaikaa (HE 50/2010 vp, s. 15).

Takuueläkkeeseen on oikeus ensinnäkin maahanmuuttajalla, joka on täyttänyt kansaneläkelain 10 §:n mukaisen vanhuuseläkeiän. Lisäksi oikeus takuueläkkeeseen on maahanmuuttajalla, joka on täyttänyt 16 vuotta ja on kansaneläkelain 12 §:n mukaan työkyvytön. Työkyvyttömyys ei näissä tapauksissa voi perustua kansaneläkelain 12 §:n 4 momentin erityissäännökseen, joka koskee pysyvästi sokeita, liikuntakyvyttömiä tai avuttomassa tilassa olevia henkilöitä.

Maahanmuuttajalle työkyvyttömyyden perusteella myönnettävään takuueläkkeeseen sovelletaan takuueläkkeestä annetun lain 7 §:n 2 momentin nojalla, mitä kansaneläkelain 13–16 ja 18 §:ssä säädetään työkyvyttömyyseläkkeestä. Näin ollen kuntoutusraha ja ammatillinen kuntoutus ovat ensisijaisia myös maahanmuuttajalle työkyvyttömyyden perusteella myönnettävään takuueläkkeeseen nähden, ja Kansaneläkelaitoksella on ennen eläkepäätöksen antamista velvollisuus selvittää hakijan kuntoutusmahdollisuudet.

2.1.2.3 Takuueläkkeestä annetun lain mukainen asumisaikavaatimus

Takuueläkkeen myöntämiseen sovellettava asumisaikavaatimus vastaa kansaneläkkeen asumisaikavaatimusta: myös takuueläkkeen myöntäminen edellyttää pääsääntöisesti, että hakija on asunut Suomessa vähintään kolmen vuoden ajan 16 vuotta täytettyään.

Myös asumisaikavaatimusta koskevat poikkeukset ovat samat kuin kansaneläkkeen osalta. Kolmen vuoden asumista Suomessa ei edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Tätä ei edellytetä myöskään työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut vammaisetuksista annetussa laissa tarkoitettua alle 16-vuotiaan vammaistukea 16 vuotta täyttäessään.

Takuueläkettä ei suhteuteta henkilön Suomessa asumaan aikaan.

2.1.3 Tietoja kansaneläkkeen ja takuueläkkeen alle 18-vuotiasta saajista

Alle 18-vuotiaita kansaneläkkeen saajia oli vuoden 2023 lopussa 673 henkilöä. Takuueläkkeen alle 18-vuotiaita saajia puolestaan oli samana ajankohtana 603 henkilöä. Kaikki alle 18-vuotiaat, jotka tänä ajankohtana saivat takuueläkettä, saivat myös kansaneläkettä. Kansaneläkkeen tai kansan- ja takuueläkkeen alaikäisiä saajia oli näin ollen vuoden 2023 lopussa yhteensä 673 henkilöä.

Alle 18-vuotiaan oikeus takuueläkkeeseen voi lain mukaan perustua myös takuueläkelain 7 §:n 1 momentin 4 ja 5 kohdissa tarkoitettuun eläkkeeseen (esimerkiksi työeläkelakien mukaiseen täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen tai täyteen työkyvyttömyyteen perustuvaan lakisääteiseen tapaturmaeläkkeeseen). Nämä tilanteet ovat kuitenkin käytännössä hyvin harvinaisia. Esimerkiksi vuoden 2023 lopussa ei ollut yhtään alle 18-vuotiasta henkilöä, jolle olisi maksettu työeläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä. Henkilöllä voi näissä tilanteissa lisäksi olla oikeus kansaneläkkeeseen.

Vuoden 2023 lopussa kansaneläkettä saaneista alle 18-vuotiasta valtaosalle (528 henkilölle) kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke oli myönnetty sairauspäryhmään ”Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt” (F00 – F99) kuuluvan sairauden perusteella. Muita keskeisiä sairauspäryhmiä olivat ”Synnynnäiset epämuodostumat, epämuotoisuudet ja kromosomipoikkeavuudet” (Q00 – Q99), johon kuuluvan sairauden perusteella kansaneläkettä sai 97 henkilöä sekä ”Hermoston sairaudet” (G00 – G99), johon kuuluvan sairauden perusteella kansaneläkettä sai 31 henkilöä.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden sairauspäryhmän sisällä kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen syyt jakautuivat tarkemmin seuraavasti: keski-aikea, vaikea ja syvä älyllinen kehitysvammaisuus (F71 – F73) 313 henkilöä; lievä älyllinen kehitysvammaisuus (F70) 64 henkilöä; muu älyllinen kehitysvammaisuus (F78, F79) 87 henkilöä; psyykkisen kehityksen häiriöt (F80 – F89) 59 henkilöä; skitsofrenia, mieliala-, ym. häiriö (F20 – F48, F60 – F69, F90 – F98) alle 5 henkilöä; muut tähän päryhmään kuuluvat sairaudet alle 5 henkilöä.

2.1.4 Kokoavia näkökohtia kansaneläkkeen ja takuueläkkeen osalta

Kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä nuorille rajoittaa jo tällä hetkellä kansaneläkelain 16 §:n erityisäännös alle 20-vuotiaan oikeudesta työkyvyttömyyseläkkeeseen. Säännöksen mukaan Kansaneläkelaitoksen maksama kuntoutusraha sekä ammatillinen kuntoutus ovat ensisijaisia työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseen nähden. Työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin voimassa olevan sääntelyn mukaan myöntää 16 vuotta täyttäneelle nuorelle silloin, kun nuorella ei katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai nuoren ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt taikka päättynyt tuloksettomana. Samat rajoitukset koskevat alle 20-vuotiaalle maahanmuuttajalle työkyvyttömyyden perusteella myönnettävää takuueläkettä. Kansaneläkettä tai kansan- ja takuueläkettä saavat alle 18-vuotiaat nuoret muodostavatkin huomattavan pienen henkilöryhmän.

Takuueläkkeen myöntämisen ikärajoista on säädetty ainoastaan maahanmuuttajien osalta. Työkyvyttömän maahanmuuttajan on takuueläkkeen saadakseen tullut täyttää 16 vuotta. Maahanmuuttaja voi saada takuueläkkeen myös kansaneläkelain 10 §:n mukaisen vanhuuseläkeiän täytettyään. Jos henkilön oikeus takuueläkkeeseen syntyy muun eläkkeen perusteella, erillistä takuueläkkeen ikärajaa ei ole.

2.1.5 Kuntoutusrahaetuudet

2.1.5.1 Yleistä

Vuoden 1991 lokakuusta tuli voimaan kuntoutusrahalaki, jolla pyrittiin turvaamaan kuntoutuksen aikainen toimeentulo. Kuntoutusrahalain mukaan kuntoutusrahan oikeuttavan kuntoutuksen tarkoituksena tuli olla kuntoutujan työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai sinne tulo. Lisäksi säädettiin harkinnanvaraisesta kuntoutusavustuksesta, jota voitiin maksaa kuntoutuksen jälkeiseltä ajalta. Samat peruseriaatteen siirtyivät voimassa olevaan Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lakiin (566/2005, jäljempänä *kuntoutuslaki*), joka tuli voimaan vuoden 2006 alusta.

Aikanaan kuntoutusrahalakia säädettäessä hallituksen esityksen 259/1990 vp mukaan kuntoutusajan toimeentulo katsottiin tarpeelliseksi, koska kuntoutuksesta katsottiin aiheutuvan siihen osallistujille jossakin määrin kuluja kuntoutustoimenpiteistä, mutta ennen kaikkea kuntoutuksen käytetyn ajan osalta omia ja perheen ylläpitokustannuksia sekä ansioiden menetystä. Tuolloin katsottiin, että toimeentuloturvan puuttuminen kuntoutuksen ajalta oli omiaan aiheuttamaan kuntoutujalle epävarmuutta, kuntoutushalukkuuden vähenemistä ja kuntoutujien välistä epätasa-arvoa. Joissakin tapauksissa kuntoutusajan toimeentulon puuttumisen katsottiin muodostuneen esteeksi kuntoutuksen hakeutumiselle. Toisaalta esimerkiksi terveydenhuollon järjestämille kuntoutusjaksoille oli ohjautunut muita helpommin ne henkilöt, joilla oli oikeus sairauspäivärahaan, ja toimeentuloturvan puuttuminen oli muodostunut useissa tapauksissa esteeksi sosiaaliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen hakeutumiselle. (HE 259/1990 vp, s. 6–7)

Voimassa olevan kuntoutuslain 17 §:n 1 momentin mukaan *kuntoutusrahaetuuteen* on oikeus 16–67-vuotiaalla kuntoutujalla. Kuntoutusrahaetuudella tarkoitetaan kuntoutuslain 4 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan Kansaneläkelaitoksen maksamaa kuntoutusrahaa, ylläpitokorvausta ja harkinnanvaraista kuntoutusavustusta. Kuntoutusraha käsitteenä sisältää myös nuoren kuntoutusrahan, eläkkeensaajalle maksettavan kuntoutusrahan sekä osakuntoutusrahan, vaikka näiden myöntämisedellytyksistä onkin voimassa erillisiä säännöksiä.

Kuntoutusrahan on oikeus kuntoutujalla ajalta, jona hän on kuntoutukseen osallistumisen vuoksi estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä. Kuntoutusrahaetuutta voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana kuntoutuja täyttää 68 vuotta.

Kuntoutusrahalakia aikanaan säädettäessä ei eksplisiittisesti perusteltu, miksi kuntoutusrahan ja harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen alaikärajaiksi säädettiin nimenomaan 16 vuotta. Sen sijaan kuntoutusrahalakia koskeneesta hallituksen esityksestä on luettavissa, että koska kuntoutusraha toimeentulon turvaajana liitettiin nimenomaan työhön tähtäävään kuntoutukseen, kuntoutusrahan alaikärajaiksi on päätetty säätää 16 vuotta. (HE 259/1990 vp, s. 11, 18 ja 28) Kun voimassa oleva kuntoutuslaki säädettiin, alaikäraja siirtyi kuntoutuslakiin sellaisenaan.

Kuntoutusrahaa myönnetään kuntoutuslain 17 §:n 3 momentin mukaan kuntoutuslain 18 ja 19 §:ssä säädetyillä perusteilla annetun kuntoutuksen ajalta.

Kuntoutuslain 32 §:n 1 momentin mukaan kuntoutusraha on määrältään vähintään yhtä suuri kuin se kuntoutujalle myönnettävä sairausvakuutuslain mukainen sairauspäiväraha, johon hänellä olisi oikeus, jos hän kuntoutuksen alkaessa olisi tullut työkyvyttömäksi. Saman pykälän 3 momentin mukaan kuntoutusrahan määrä on kuitenkin aina vähintään sairausvakuutuslain 11 luvun 10 §:ssä tarkoitetun päivärahan suuruinen. Vuonna 2024 kuntoutusrahan vähimmäismäärä on 31,99 euroa arkipäivältä. Rahamäärää tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindekseistä annettua lakia (456/2001). Eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain (1296/2023)

mukaisesti vähimmäismääräisen kuntoutusrahan määrään ei lähtökohtaisesti tehdä indeksitarkistuksia vuosina 2024–2027.

Eläkkeensaajan kuntoutusraha on 32 §:ssä säädettyä matalampi, koska kuntoutuslain 34 §:n mukaan sen estämättä, mitä 32 §:ssä säädetään, kuntoutusraha on päivää kohden kahdeskymmenesviidesosa kuukausittain maksettavien tässä pykälässä tarkoitettujen eläkkeiden yhteismäärän kymmenesosasta, jos kuntoutuja saa täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai työuraeläkettä työeläkelakien perusteella, työkyvyttömyyseläkettä kansaneläkelain (568/2007) 12 §:n perusteella lukuun ottamatta mainitun pykälän 4 momentin mukaista työkyvyttömyyseläkettä taikka takuueläkkeestä annetun lain mukaista takuueläkettä, jota myönnetään tässä pykälässä mainittujen eläkkeiden lisäksi.

Lisäksi sen estämättä, mitä 32 §:n 3 momentissa säädetään, *osakuntoutusrahana* maksettavan kuntoutusrahan määrä on puolet sen 32 §:n mukaisesti määräytyvän kuntoutusrahan määrästä, johon kuntoutujalla olisi ollut oikeus estyessään kuntoutuksen vuoksi työstä kokopäiväisesti. Eläkkeensaajan osakuntoutusraha määräytyy kuitenkin edellä kerrotusti 34 §:n mukaan.

Nuoren kuntoutusraha on kuntoutusraha, jonka myöntämisedellytykset poikkeavat muiden kuntoutusrahojen myöntämisedellytyksistä. Kuntoutuslain 20 §:n 1 momentin mukaan nuoren kuntoutusrahaa myönnetään ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi 16 vuotta täyttäneelle vakuutetulle, jonka työ- ja opiskelukyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet 6 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja joka tehostetun työkyvynarvioinnin perusteella tarvitsee tehostettua kuntoutusta. Lisäksi edellytetään, että vakuutetulle on laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma.

Kuntoutuslain 20 §:n 2 momentin mukaan nuoren kuntoutusrahaa maksetaan enintään sen kuukauden loppuun, jona vakuutettu täyttää 20 vuotta. Jos vakuutettu 20 vuotta täyttäessään on kuntoutuksessa, kuntoutusrahan maksamista jatketaan sen kuukauden loppuun, jona meneillään oleva kuntoutus päättyy. Tällä tarkoitetaan koko sen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman mukaisen tutkinnon suorittamista, johon vakuutettu on hyväksytty ennen kuin hän on täyttänyt 20 vuotta.

Nuoren kuntoutusraha säädettiin alun perin vuoden 1999 alusta uutena etuutena voimaan tarkoituksena, että sellainen nuori, jonka työkyky on tarkemmin säädetyllä tavalla sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentynyt ja jota pidetään vaikeasti vajaakuntoisena, tulisi mahdollisen työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen sijasta aktiivisen ammatillisen kuntoutuksen piiriin. Alun perin 16–17-vuotiaille nuorille säädetyn nuoren kuntoutusrahan piiriin kuuluvat nuoret eivät olisi voineet saada ammatillisen kuntoutuksen päätöstä ja siten myöskään sen perusteella myönnettävää kuntoutusrahaa. Tämä johtui siitä, että kohderyhmään kuuluvat nuoret kävivät pääsääntöisesti vielä peruskoulua sen vuoksi, että vammaisten nuorten oppivelvollisuuden oli mahdollista jatkua peruskoululain (476/1983) mukaan 17 ikävuoteen saakka. Sittemmin, 1.4.2002 alkaen, nuoren kuntoutusrahan yläikärajaa nostettiin 20 ikävuoteen.

Nuoren kuntoutusrahan määrä määräytyy muita kuntoutusrahoja vastaavasti.

Kuntoutuslain 30 §:n 1 momentin mukaan kuntoutuksen jälkeiseltä ajalta kuntoutusrahaa saaneelle kuntoutujalle voidaan maksaa *harkinnanvaraista kuntoutusavustusta*, jos tämä on kuntoutujan työllistymisen kannalta erityisen tarpeellista. Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta ei kuitenkaan makseta ajalta, jolta kuntoutujalla on oikeus työttömyysturvalain mukaiseen työttömyysetuuteen.

Kuntoutuslain 30 §:n 2 momentin mukaan harkinnanvarainen kuntoutusavustus vastaa määrältään enintään sen saajalle kuudelta kuukaudelta laskettua kuntoutusrahaa. Avustus määritellään kertasuorituksena, ja se maksetaan yhdessä tai useammassa erässä.

Kuntoutuslain 31 §:n mukaan kuntoutujalle voidaan maksaa *ylläpitokorvausta* kuntoutuksesta aiheutuvien ylimääräisten kustannusten korvaamiseksi ja kuntoutukseen osallistumisen varmistamiseksi. Ylläpitokorvausta voidaan maksaa kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävien tutkimusten ja kokeilujen, avomuotoisen kuntoutuksen taikka muun tätä vastaavan kuntoutuksen ajalta. Ammatilliseen koulutukseen, oppisopimuskoulutukseen tai niitä vastaavaan muuhun pitkäaikaiseen kuntoutukseen osallistumisen ajalta ylläpitokorvausta ei makseta. Ylläpitokorvausta maksetaan kuntoutujalle, jolla on oikeus kuntoutusraahan kuntoutuksen ajalta. Ylläpitokorvausta maksetaan kuntoutujalle, jolla on oikeus kuntoutusraahan kuntoutuksen ajalta ja jonka kuntoutusrahan vähentämätön määrä on enintään 32 §:n 3 momentissa säädetyn suuruisen.

Ylläpitokorvauksen säätämistä perusteltiin aikoinaan sillä, että kuntoutukseen osallistuminen saattaa aiheuttaa kuntoutujalle korvaamatta jääviä matka- ja ravintokustannuksia, vieraalla paikakunnalla tapahtuvasta koulutuksesta aiheutuvia kustannuksia sekä muita kustannuksia, kuten esimerkiksi kuntoutukseen osallistumisen kannalta tarpeellisen varustuksen hankkimisesta aiheutuvia kustannuksia. Tällaisia kuntoutuksesta aiheutuvia lisäkustannuksia ei voida ottaa huomioon kuntoutusrahan suuruutta määritettäessä. (HE 184/2000 vp)

Ylläpitokorvaus on 9 euroa päivältä. Korvauksen määrää ei ole sidottu indeksiin.

Voimassa olevan kuntoutuslain mukaiset kuntoutusrahaetuudet rahoitetaan lakisääteisen sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen kautta. Etuuksien maksuun tarvittavat varat kerätään vakuutetuilta ja työnantajilta vakuutusmaksuilla. Osan kuntoutusrahaetuuksista rahoittaa valtio. Sairausvakuutuksesta maksetaan vakuutetulle kuntoutuslain mukaisia kuntoutusrahaetuuksia sekä sairaus- ja vanhempainpäivärahoja. Sairausvakuutuslain 18 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan vakuutetun velvollisuus maksaa sairausvakuutuksen päivärahamaksua alkaa 16 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta ja päättyy sen kalenterikuukauden jälkeen, jonka vakuutettu täyttää 68 vuotta. Sairausvakuutuslain 18 luvun 15 §:n nojalla sairausvakuutuksen päivärahamaksu määrätään vakuutetun veronalaisen palkkatulon ja yrittäjätulon perusteella, ellei sairausvakuutuslaissa toisin säädetä. Saman pykälän 3 momentin perusteella päivärahamaksua ei peritä vakuutetulta, jos vakuutetun vuotuisen palkka- ja työtulon yhteismäärä alittaa 16 499 euroa (vuoden 2024 tasossa).

2.1.5.2 Tietoja kuntoutusrahaetuuksien alle 18-vuotiaista saajista

Kuntoutusrahaa sai yhteensä 9 730 alle 18-vuotiasta vuoden 2023 aikana. Heistä suurempaa kuin vähimmäismääräistä kuntoutusrahaa saaneita henkilöitä oli vain muutamia.

Eläkkeensaajan kuntoutusrahaa ei vuonna 2023 maksettu lainkaan alle 18-vuotiaalle.

Niin sanottua tavallista *kuntoutusrahaa* eli muuta kuin nuoren kuntoutusrahaa sai vuoden 2023 aikana 1 471 alle 18-vuotiasta saajaa. Jos tavallista kuntoutusrahaa sai ammatillisen kuntoutuksen (ei nuoren ammatillisen kuntoutuksen) perusteella, ehdottomasti suurin sairauspäryhmä oli F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (593 henkilöä). Tavallista kuntoutusrahaa voi kuitenkin saada myös nuoren ammatillisen kuntoutuksen perusteella (vuonna 2023 yhteensä 767 henkilöä), jolloin ei ole perusteltua eritellä diagnoositietoa, koska sitä ei tarvita kuntoutuksen myöntämiseen.

Nuoren kuntoutusrahaa sai vuoden 2023 aikana 8 449 alle 18-vuotiasta. Nuoren kuntoutusrahan saajista valtaosa (7 769 henkilöä) sai etuutta sairauspääryhmään “Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt” (F00 – F99) kuuluvan sairauden perusteella. Suurimmat tähän kuuluvat diagnosoiryhmät olivat F90 Hyperkineettiset häiriöt, F84 Laaja-alaiset kehityshäiriöt ja F32 Masennustila.

Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta ei maksettu vuonna 2023 alle 18-vuotiaille lainkaan.

Ylläpitokorvausta sai vuonna 2023 alle 10 henkilöä, ja korvausta Kansaneläkelaitos maksoi alle 18-vuotiaille kuntoutusrahan saajille vuonna 2023 yhteensä ainoastaan alle 5 000 euroa.

2.1.6 Sairauspäiväraha

2.1.6.1 Yleistä

Sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaista sairauspäivärahaa maksetaan sairausvakuutuslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan työkyvyttömyyden aiheuttaman ansionmenetyksen korvaamiseksi. Päivärahaan on oikeus saman luvun 4 §:n mukaan vakuutetulle ajalta, jona hän on estynyt tekemästä työtään sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden vuoksi. Työkyvyttömyydellä tarkoitetaan sellaista sairaudesta johtuvaa tilaa, jonka kestäessä vakuutettu on sairauden edelleen jatkuessa kykenemätön tekemään tavallista työtään tai työtä, joka on siihen läheisesti verrattavaa.

Sairausvakuutuslain 8 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan *sairauspäivärahaan* on oikeus jokaisella 16–67-vuotiaalla Suomessa asuvalla vakuutetulla, jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 16 vuotta. Päivärahaa voidaan säännöksen mukaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana vakuutettu täyttää 68 vuotta. Saman pykälän 2 momentin mukaan jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 15 vuotta ja sairaus jatkuu edelleen hänen täytettyään 16 vuotta, vakuutetulla on oikeus saada sairauspäivärahaa viimeksi mainitun ikärajan ylittävältä työkyvyttömyysajalta enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana työkyvyttömyys tulee jatkuneeksi yhden vuoden.

Sairausvakuutuslain mukainen sairauspäivärahan alaikäraja 16 vuotta on ollut voimassa jo voimassa olevaa sairausvakuutuslakia edeltäneessä sairausvakuutuslaissa, siis vuodesta 1964 alkaen. Vuoden 1964 sairausvakuutuslakia säädettäessä ei hallituksen esityksessä eksplisiittisesti perusteltu, miksi sairauspäivärahan alaikärajaksi säädettiin nimenomaan 16 vuotta. Sen sijaan hallituksen esityksessä viitataan silloiseen lapsilisän yläikärajaan 16 vuotta ja kansaneläkeoikeuden alaikärajaan 16 vuotta. (HE 129/1962 vp, s. 1 ja 5) Vuodesta 2005 voimassa olleeseen sairausvakuutuslakiin alaikäraja siirtyi sellaisenaan.

Sairauspäivärahan määrä määräytyy vakuutetun vuositulon perusteella sairausvakuutuslain 11 luvun mukaisesti. Vuositulolla tarkoitetaan työkyvyttömyyden tai etuusoikeuden alkamista edeltävää kalenterikuukautta edeltävien 12 kalenterikuukauden tuloja. Vuosituloon luetaan 12 kalenterikuukauden aikana maksetut palkkatulot, kyseisenä aikana voimassa ollut yrittäjän tai maatalousyrittäjän eläkelain mukainen työtulo, kyseiseen aikaan kohdistuva vakuutuspalkka tai kyseiselle ajalle myönnetty etuustulo. Tietyissä, laissa tarkemmin säädetyissä tilanteissa päivärahaetus voi poikkeuksellisesti määräytyä työkyvyttömyyden tai etuusoikeuden alkamista edeltäneiden kolmen kuukauden vuosituloksi muutettujen tulojen perusteella. Sairauspäivärahan vähimmäismäärä on sairausvakuutuslain 11 luvun 10 §:n mukaan 31,99 euroa arkipäivältä vuonna 2024. Rahamäärää tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia (456/2001). Eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja ra-

hamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain (1296/2023) mukaisesti vähimmäismääräisen sairauspäivärahan määrään ei lähtökohtaisesti tehdä indeksitarkistuksia vuosina 2024–2027.

Sairausvakuutuslain 8 luvun 11 §:n mukaan *osasairauspäiväraha* on tarkoitettu tukemaan 4 §:n mukaisesti työkyvyttömän 16–67-vuotiaan vakuutetun pysymistä työelämässä ja paluuta koko-aikaiseen työhön. Sairausvakuutuslain 11 luvun 14 §:n mukaan sen estämättä, mitä muualla sairausvakuutuslaissa säädetään, osasairauspäivärahan määrä on aina puolet sitä välittömästi edeltävän sairauspäivärahan määrästä tai puolet sen sairauspäivärahan määrästä, johon vakuutetulla olisi ollut oikeus osasairauspäiväraha-oikeuden alkaessa. Sairauspäivärahan määrässä ei kuitenkaan oteta huomioon sairausvakuutuslain 12 luvussa tarkoitettuja sairauspäivärahaan nähden ensisijaisia etuuksia. Osasairauspäivärahan määrä on aina vähintään puolet 10 §:ssä tarkoitettua vähimmäismääräisen sairauspäivärahan määrästä.

Sairauspäivärahat rahoitetaan lakisääteisen sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen kautta, kuten kuntoutuslain mukaiset kuntoutusrahaetuudet, ja kuntoutusrahaetuksia koskevassa nykytilan kuvauksessa todetut työtulovakuutuksen rahoitusta ja maksuja koskevat säännöt pätevät myös sairauspäivärahaa koskien.

Sairauspäivärahaa koskevaan lainsäädäntöön sisältyy säännöksiä myös kuntoutustarpeen selvittämisestä, jonka tarkoituksena on tukea työhön paluuta. Sairausvakuutuslain 12 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen tulee tarvittaessa selvittää vakuutetun kuntoutustarve, viimeistään kuitenkin silloin, kun vakuutetun sairauspäivärahan ja osasairauspäivärahan enimmäisaikoihin luettavien päivien lukumäärä ylittää 60 päivää. Kansaneläkelaitoksen on lisäksi tarvittaessa selvitettävä vakuutetun kuntoutustarve, kun vakuutetun sairauspäivärahan ja osasairauspäivärahan enimmäisaikoihin luettavien päivien lukumäärä ylittää 150 tai 230 päivää.

Sairausvakuutuslain 12 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen tulee välittömästi ilmoittaa 150. päivärahapäivän täytyessä ensisijaisuusajan päättymisestä tämän luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua eläkkeen myöntäjälle. Samanaikaisesti vakuutetulle tulee tiedottaa kuntoutusmahdollisuuksista ja muun korvauksen hakemisesta.

Sairausvakuutuslain 12 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan edellä 2 momentissa säädetystä ilmoitusvelvollisuudesta voidaan poiketa, jos: 1) työkyvyttömyys ilmeisesti päättyy kuukauden kuluessa 150. päivärahapäivän täyttymisestä; 2) vakuutettu on hakenut ammatillista kuntoutusta tai siihen liittyvää lääkinnällistä kuntoutusta; tai 3) vakuutettu on hakenut 8 luvun 6 §:n 1 momentin 2, 3 tai 4 kohdan mukaista kuntoutusrahaa taikka ansionmenetykskorvausta. Saman pykälän 4 momentin mukaan kuntoutumismahdollisuuksista tai muun korvauksen hakemisesta on kuitenkin välittömästi ilmoitettava, jos työkyvyttömyys jatkuu tai kuntoutusta tai kuntoutusrahaa koskeva hakemus hylätään.

Kuntoutustarpeen selvittämisen tarkoituksena on tukea sairauspäivärahan saajan työhön tai opiskeluun paluuta selvittämällä kuntoutuksen mahdollisuuksia.

2.1.6.2 Tietoja sairauspäivärahan alle 18-vuotiaista saajista

Alle 18-vuotiaita sairauspäivärahan saajia oli vuoden 2023 aikana 786. Heistä 716 sai vähimmäismääräistä sairauspäivärahaa. Kaikista alle 18-vuotiaista sairauspäivärahan saajista 165 henkilöä oli ollut palkansaajana, 1 henkilö yrittäjänä, maanviljelijänä tai elinkeinonharjoittajana, 2 henkilöä työttömänä ja 593 henkilöä oli ollut opiskelijana ennen työkyvyttömäksi tuloaan.

Alle 18-vuotiaiden sairauspäivärahan saajien suurimmat sairauspääryhmät: F00-F99 Mielen­ter­veyden ja käyttäytymisen häiriöt (532 henkilöä), S00-T98 Vammat, myrkytykset ja eräät muut ulkoisten syiden seuraukset (129 henkilöä), M00-M99 Tuki- ja liikuntaelinten sekä sidekudoksen sairaudet (38 henkilöä).

Pääryhmässä F00-F99 Mielen­ter­veyden ja käyttäytymisen häiriöt suurimmat diagnoosiryhmät olivat F11-F16, F18, F19 Huumeiden aiheuttamat häiriöt (alle 5 henkilöä), F20-F29 Skitsofrenia, skitsotyypinen häiriö ja harhaluuloisuushäiriöt (32 henkilöä), F30-F39 Mielialahäiriöt [afektiiviset häiriöt] (222 henkilöä), F40-F48 Neuroottiset, stressiin liittyvät ja somatoformiset häiriöt (203 henkilöä), F60-F69 Aikuisiän persoonallisuus- ja käytöshäiriöt (alle 5 henkilöä), Muut pääryhmään F00-F99 kuuluvat sairaudet (118 henkilöä). Henkilöllä voi olla useampi diagnoosi vuoden aikana, joten yhteenlaskettu henkilömäärä on isompi kuin edellä mainittu 532 henkilöä.

Työnantajalle maksettiin alle 18-vuotiaan etuudensaajan kohdalla vuoden 2023 aikana sairauspäivärahaa 123 tapauksessa, yhteensä 37 243 euroa. Keskimäärin sairauspäivärahaa oli maksettu näissä tapauksissa 10 arkipäivältä vuoden 2023 aikana.

2.1.7 Vammaisetuudet

2.1.7.1 Yleistä

Voimassa olevan vammaisetuuksista annetun lain (570/2007, myöhemmin vammaisetuuslaki) tarkoituksena on tukea Suomessa asuvan vammaisen tai pitkäaikaisesti sairaan henkilön selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, osallistumista työhön tai opiskeluun sekä hänen toimintakykynsä ylläpitämistä, hänen kotona asumistaan, kuntoutustaan ja hoitoaan. Vammaisetuuslain mukaisia etuuksia ovat alle 16-vuotiaan vammaistuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki, eläkettä saavan hoitotuki sekä hoitotuen osana maksettava veteraanilisä. Vammaisetuet ja eläkettä saavan hoitotuki on porrastettu henkilön tuen tarpeen perusteella kolmeen tasoon: perustukeen, korotettuun tukeen ja ylimpään tukeen.

Vammaisetuudet ovat valtion rahoittamia etuuksia niiden yhteiskunnallisesta luonteesta johtuen. Vammaisetuusjärjestelmän kolme eri etuutta ovat toisiaan täydentäviä siten, että niillä pyritään osaltaan varmistamaan vammaisen ja pitkäaikaisesti sairaan henkilön tuki elämän eri vaiheissa.

Alle 16-vuotiaan vammaistuen tavoitteena on tukea pitkäaikaisesti sairaan tai vammaisen lapsen selviytymistä jokapäiväisessä elämässä. Alle 16-vuotiaan vammaistukea maksetaan, kun alle 16-vuotiaan lapsen asianmukaisesti diagnosoituun sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa rasitusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavanikäiseen terveeseen lapseen.

Alle 16-vuotiaan vammaistukea edelsi lapsen hoitotuki, joka perustui sittemmin kumottuun lapsen hoitotuesta annettuun lakiin (444/1969). Lapsen hoitotukea maksettiin Suomessa asuvan alle 16-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen hoidosta ja kuntoutuksesta aiheutuvan taloudellisen tai muun erityisen rasituksen korvaamiseksi. Aikanaan lapsen hoitotuesta annettua lakia säädettäessä viitattiin siihen, että ehdotettava lapsen hoitotuki olisi kansaneläkejärjestelmään niveltävä etu, jota maksettaisiin 3–15-vuotiaalle lapselle. Lapsen hoitotuen ajateltiin olevan hallituksen esityksen mukaan lapsille, jotka tulisivat 16 vuotta täytettyään saamaan kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen apu- tai hoitolisineen. Tuolloin kansaneläkejärjestelmän alaikäraja oli 16 vuotta.

Alle 16-vuotiaan vammaistuen määrät ovat vuonna 2024: perustuki 108,89 e/kk, korotettu tuki 254,10 e/kk, ylin tuki 492,71 e/kk. Rahamääriä tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia (456/2001).

16 vuotta täyttäneen vammaistuessa on tavoitteena tukea muiden kuin eläkkeellä olevien, pitkäaikaisesti sairaiden tai vammaisten henkilöiden selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, osallistumista työhön tai opiskeluun sekä toimintakyvyn ylläpitämistä, kotona asumista, kuntoutusta ja hoitoa. Vammaistukea maksetaan, kun hakijan toimintakyky on heikentynyt sairauden, vammasta tai vian vuoksi vähintään vuoden ajan ja hakijan sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu haittaa, avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta.

16 vuotta täyttäneen vammaistukea edelsi nyttemmin kumotun vammaistukilain (124/1988) mukainen vammaistuki. Vammaistukilain mukaisen vammaistuen tarkoituksena oli tukea 16–64-vuotiaiden vammaisten selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa. Tukea ei kuitenkaan myönnetty, jos henkilö sai kansaneläkelain tai työeläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea tai silloisia yksilöllistä varhaiseläkettä taikka maahanmuuttajan erityistuesta annetun lain (1192/2002) mukaista erityistukea työkyvyttömyyden perusteella. Vammaistukilain esitöiden perusteella kyse oli työikäisten etuudesta. Vammaistukilakia edeltäneessä invaliidirahalaissa oli puolestaan säädetty, että ko. lain mukaisen invaliidirahan edellytyksenä oli ansiotyö tai kotona oman perheen hyväksi tehty työ. Tätä edeltäneessä sokeanavustuslaissa puolestaan säädettiin, että ko. lain mukaisen sokeanavustuksen saamisen alaikäraja oli 16 vuotta sekä ansiotyö tai ammattiopetuksen saaminen. Ennen sokeanavustuslakia aiemmin valtioneuvoston päätöksellä myönnetyn sokeanavustuksen alaikäraja oli valtioneuvoston päätöksessä 18 vuotta, mutta sokeanavustuslain esitöissä (HE 27/1940 vp, s. 1) todettiin, että koska oli tapauksia, joissa oli tarkoituksen mukaista avustaa sokeaa nuorta henkilöä saamaan ammattiopetusta jo hänen täytettyään 16 vuotta, ehdotettiin alaikäraja laskettavaksi kahdella vuodella eli samaksi, joka lastensuojelulainkin mukaan oli lasten ylimpänä ikäraja. Esitöissä todettiin, että Ruotsissakin sokeanavustuksen saajain alaikäraja oli tuolloin 16 vuotta.

16 vuotta täyttäneen vammaistuen määrät ovat vuonna 2024: perustuki 108,89 e/kk, korotettu tuki 254,10 e/kk, ylin tuki 492,71 e/kk. Rahamääriä tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia (456/2001).

Eläkettä saavan hoitotuki voidaan myöntää 16 vuotta täyttäneelle henkilölle, joka saa eläkettä saavan hoitotukeen oikeuttavaa eläkettä tai korvausta Suomesta tai ulkomailta. Eläkettä saavan hoitotuen tavoitteena on tukea pitkäaikaisesti sairaan tai vammaisen eläkkeensaajan selviytymistä jokapäiväisessä elämässä sekä hänen toimintakykynsä ylläpitämistä, hänen kotona asumistaan, kuntoutustaan ja hoitoaan. Eläkettä saavan hoitotukea maksetaan, kun hakijan toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan ja henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta.

Eläkettä saavan hoitotukea edelsi vuoden 1956 kansaneläkelain (347/1956) säännösten mukaan maksettava eläkkeensaajien hoitotuki. Hoitotuki on katsottu alun perin olleen kansaneläkkeen osa, mutta sittemmin säännöksiä vuoden 1956 kansaneläkelaiissa muutettiin siten, että tuki voitiin myöntää kansaneläkkeen maksamisesta riippumatta yli 65-vuotiaalle henkilölle tai nuoremmalle työkyvyttömälle henkilölle, joka muutoin täyttää eläkkeensaajien hoitotuen saamisedytykset. Tuen avulla tuettiin kotona asuvan sairaan tai vammaisen eläkkeensaajan hoitoa sekä korvattiin hänelle sairaudesta tai vammasta aiheutuvia erityiskustannuksia. Koska hoitotuki on alkujaan ollut kansaneläkkeen osa, sillä on ollut sama alaikäraja kansaneläkkeenä maksettavan työkyvyttömyyseläkkeen kanssa. Kuitenkin osaa eläkettä saavan hoitotuen perusteena olevista eläkkeistä tai korvauksista voi saada vasta kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen

alajakärajasta poikkeavasti. Esimerkiksi työeläkelainsäädännön mukaista työkyvyttömyyseläkettä voi saada vasta 17-vuotiaasta alkaen ja työtapaturma- ja ammattitautilainsäädännön perusteella maksettavissa korvauksissa ei ole alajakärajaa.

Eläkettä saavan hoitotuen määrät ovat vuonna 2024: perustuki 83,34 e/kk, korotettu tuki 181,56 e/kk, ylin tuki 383,92 e/kk. Rintamasotilaseläkelain (119/1977) mukaista ylimääräistä rintamalisää saavalle henkilölle maksetaan vammaisetuslain 9 a §:n mukaisesti hoitotuen lisänä veteraanilisää, jos hän saa eläkettä saavan korotettua tai ylintä hoitotukea. Veteraanilisän määrä vuonna 2024 on 125,79 euroa/kk. Rahamääriä tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia (456/2001).

Kun vammaisetuslaki säädettiin, lakiin koottiin osana toimeentuloturvaan koskevan lainsäädännön ajanmukaistamis- ja selkeyttämiskokonaisuutta toisistaan erillään oleva vammaisetuksia koskeva lainsäädäntö kolmesta eri laista: lapsen hoitotuesta annetusta laista, vammaistukilaista sekä vuoden 1956 kansaneläkelaista. (HE 90/2006 vp, s. 1 ja 16) Vammaisetuslakia säädettäessä pitkälti säilytettiin tuolloin eri vammaisetuksia koskevissa laeissa olevat myöntämisedellytykset eikä ikärajoihin tuolloin puututtu eikä ikärajoja tuolloin myöskään perusteltu.

2.1.7.2 Vammaisetuslain mukainen asumisaikavaatimus

Kuten kansaneläkelaisissa, myös vammaisetuslaissa säädetään asumisaikavaatimuksesta. Vammaisetuslain 6 §:n 1 momentin mukaan vammaisetuuden myöntämisen edellytyksenä on, että henkilö on asunut Suomessa vähintään kolmen vuoden ajan 16 vuotta täytettyään. Vammaiseteuteen on oikeus ilman asumisaikavaatimuksen täyttymistä, jos henkilön sairaus on alkanut tai hänen vammansa on syntynyt Suomessa asuessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Vammaisetuslain 6 §:n 2 momentin nojalla henkilöllä on kuitenkin lisäksi ilman asumisaikavaatimuksen täyttämistä oikeus: alle 16-vuotiaan vammaistukeen; 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen, jos hän saa 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea; eläkettä saavan hoitotukeen, jos hän saa 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

2.1.7.3 Tietoja vammaisetuksien alle 18-vuotiaista saajista

16 vuotta täyttäneen vammaistukea sai joulukuussa 2023 yhteensä 2 815 alle 18-vuotiasta henkilöä.

Lukumäärältään suurimmat sairauspäryhmät olivat: F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (2 497 henkilöä), Q00-Q99 Synnynnäiset epämuodostumat, epämuotoisuudet ja kromosomipoikkeavuudet (108 henkilöä) ja G00-G99 Hermoston sairaudet (100 henkilöä).

Sairauspääryhmän F00-F99 yleisimmät alaluokat olivat: F80-F89 Psykkisen kehityksen häiriöt (766 henkilöä), F90-F98 Tavallisesti lapsuus- tai nuoruusiässä alkavat käytös- ja tunnehäiriöt (632 henkilöä), F70-F79 Älyllinen kehitysvammaisuus (461 henkilöä), F40-F48 Neuroottiset, stressiin liittyvät ja somatoformiset häiriöt (272 henkilöä) ja F30-F39 Mielialahäiriöt (243 henkilöä).

Eläkettä saavan hoitotukea sai joulukuussa 2023 yhteensä 648 alle 18-vuotiasta henkilöä.

Lukumäärältään suurimmat sairauspäryhmät olivat: F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (508 henkilöä), Q00-Q99 Synnynnäiset epämuodostumat, epämuotoisuudet ja kromosomipoikkeavuudet (93 henkilöä) ja G00-G99 Hermoston sairaudet (29 henkilöä).

Sairauspääryhmän F00-F99 yleisimmät alaluokat olivat: F70-F79 Älyllinen kehitysvammaisuus (443 henkilöä) ja F80-F89 Psykkisen kehityksen häiriöt (57 henkilöä).

Alle 16-vuotiaan vammaistukea sai joulukuussa 2023 yhteensä 47 324 henkilöä.

Suurimmat sairausryhmät olivat: F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (33 641 henkilöä), E00-E90 Umpierityssairaudet, ravitsemussairaudet ja aineenvaihduntasairaudet (4 591 henkilöä), K00-K93 Ruoansulatuselinten sairaudet (3 001 henkilöä), Q99 Synnynnäiset epämuodostumat, epämuotoisuudet ja kromosomipoikkeavuudet (2 164 henkilöä) ja G00-G99 Hermoston sairaudet (1 314 henkilöä).

Sairausryhmän F00-F99 yleisimmät alaluokat olivat: F80-F89 Psykkisen kehityksen häiriöt (15 205 henkilöä) ja F90-F98 Tavallisesti lapsuus- tai nuoruusiässä alkavat käytös- ja tunnehäiriöt (13 825 henkilöä).

Ikäluokissa 14–16 alle 16-vuotiaan vammaistukea sai joulukuussa 2023 yhteensä 8 047 henkilöä. Alle 16-vuotiaan vammaistukea voi saada vielä 16-vuotiaana sen vuoksi, että vammaistetuuslain 33 §:n 2 momentin mukaan tuki lakkaa viimeistään sitä seuraavan kuukauden alusta, kun lapsi täyttää 16 vuotta.

Ikäluokissa 14–16 suurimmat sairausryhmät olivat: F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt (5 220 henkilöä), E00-E90 Umpierityssairaudet, ravitsemussairaudet ja aineenvaihduntasairaudet (1 211 henkilöä) ja K00-K93 Ruoansulatuselinten sairaudet (806 henkilöä).

Ikäluokissa 14–16 sairausryhmän F00-F99 yleisimmät alaluokat olivat: F90-F98 Tavallisesti lapsuus- tai nuoruusiässä alkavat käytös- ja tunnehäiriöt (2 256 henkilöä), F80-F89 Psykkisen kehityksen häiriöt (1 397 henkilöä), F70-F79 Älyllinen kehitysvammaisuus (835 henkilöä), F40-F48 Neuroottiset, stressiin liittyvät ja somatoformiset häiriöt (331 henkilöä) ja F30-F39 Mielialahäiriöt (239 henkilöä).

2.1.8 Työttömyysturva

2.1.8.1 Yleistä

Työttömyysetuuden saajan iästä seuraavista työttömyysetuuden saamisen yleisistä rajoituksista säädetään työttömyysturvalain (1290/2002) 3 luvun 1 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan työttömyysetuutta ei myönnetä työnhakijalle, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta. Työttömyysetuus voidaan kuitenkin myöntää 17 vuotta täyttäneelle työnhakijalle, joka on suorittanut oppivelvollisuutensa tai joka on keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen oppivelvollisuuslain 7 §:ssä säädetyllä tavalla.

Työttömyysetuuksia ovat työttömyyspäiväraha ja työmarkkinatuki. Työttömyyspäiväraha maksetaan joko peruspäivärahana tai työttömyyskassassa vakuutettuna oleville ansiopäivärahana. Työttömyyspäivärahan maksamisen edellytyksenä on työssäoloehdon, ja ansiopäivärahan kohdalla työttömyyskassan jäsenyysehdon, täyttäminen. Työmarkkinatukea maksetaan henkilölle, joka ei ole ollut vakiintuneesti työmarkkinoilla tai henkilölle, joka on saanut työttömyyspäivärahaa työttömyysturvalaissa säädetyn enimmäisajan.

Työttömyysturvalain 2 luvun 13 §:n 4 momentin mukaan alle 18-vuotiaalla nuorella, joka ei ole suorittanut peruskoulun tai lukion jälkeistä tutkintoon johtavaa, ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta, ei ole oikeutta työttömyyden perusteella maksettavaan työmarkkinatukeen. Työmarkkinatukea voidaan kuitenkin maksaa alle 18-vuotiaalle koulutusta vailla olevalla nuorella työllistymistä edistävän palvelun ajalta.

Oppivelvollisuuslain 7 §:n 1 momentin mukaan oppivelvollisella on oikeus keskeyttää oppivelvollisuuden suorittaminen määräajaksi: 1) oppivelvollisuuden suorittamisen estävän pitkäaikaisen sairauden tai vamman vuoksi; 2) sairausvakuutuslain mukaisen raskaus- tai vanhempainrahan saamisen ajaksi; 3) vähintään kuukauden kestävä tilapäisen ulkomailla oleskelun ajaksi ja 4) oppivelvollisuuden suorittamisen estävän elämäntilanteeseen liittyvän muun painavan syyn vuoksi. Pykälän 2 momentin mukaan oppivelvollisella on oikeus keskeyttää oppivelvollisuuden suorittaminen toistaiseksi, jos oppivelvollisuuden suorittamisen estävä sairaus tai vamma on luonteeltaan pysyvä.

Työmarkkinatuki ja peruspäiväraha vuonna 2024 on 37,21 euroa päivässä. Rahamäärää tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia (456/2001). Eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain (1296/2023) mukaisesti työmarkkinatuen ja peruspäivärahan määriin ei lähtökohtaisesti tehdä indeksitarkistuksia vuosina 2024–2027.

2.1.8.2 Tietoja työttömyysetuuksien alle 18-vuotiaista saajista

Vuonna 2023 työttömyysetuutta sai 140 alle 18-vuotiasta henkilöä. Heistä 138 sai työmarkkinatukea. Tämä luku sisältää sekä oppivelvollisuuden suorittaneet että sen suorittamisen keskeyttäneet, eikä tilastoista ilmene, mistä syystä henkilö on etuuteen oikeutettu.

2.2 Muut alaikäisen nuoren asemaan keskeisesti vaikuttavat olosuhteet

2.2.1 Eräiden etuuksien myöntämistä koskeva sääntely

2.2.1.1 Yleinen asumistuki

Yleistä asumistukea maksetaan valtion varoista yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014, jäljempänä asumistukilaki) mukaisesti ruokakunnan asumismenojen alentamiseksi. Asumistuen myöntäminen ratkaistaan asumistuen laissa säädettyjen määräytymisperusteiden nojalla.

Samassa asunnossa pysyvästi asuvat henkilöt kuuluvat samaan ruokakuntaan, ellei asumistukilain 4 §:n 1 momentista – käytännössä esimerkiksi asukkaiden erillisistä vuokrasopimuksista – muuta johdu. Vanhemmat ja heidän lapsensa sekä isovanhemmat ja lapsenlapset kuuluvat kuitenkin samassa asunnossa asuessaan aina samaan ruokakuntaan, riippumatta esimerkiksi erillisistä vuokrasopimuksista tai vuokran maksamista koskevista järjestelyistä. Tämä koskee sekä vanhempien alaikäisiä että täysi-ikäisiä lapsia. Jos alle 18-vuotias nuori asuu vanhempansa tai vanhempiensa kanssa, hän kuuluu näin ollen asumistukea myönnettäessä vanhempansa tai vanhempiensa kanssa samaan ruokakuntaan.

Asumistukea laskettaessa kuukausitulona otetaan huomioon ruokakunnan jäsenten jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saamat bruttotulot lukuun ottamatta lain 15 §:ssä säädettyjä etuoikeutettuja tuloja. Alle 18-vuotiaan tuloja ei kuitenkaan oteta asumistukea myönnettäessä huomioon, paitsi silloin, kun alaikäinen on tuen hakijana. Kun omaa etuutta (esimerkiksi kansaneläkettä tai sairauspäivärahaa) saava alaikäinen nuori asuu vanhempansa tai vanhempiensa kanssa, hänen etuutensa ei näin ollen vaikuta vähentävästi ruokakunnan asumistukeen, mikäli ruokakunta hakee asumistukea ja se asumistuen määräytymisperusteiden perusteella myönnetään.

Alaikäisen lapsen katsotaan pääsääntöisesti kuuluvan vanhempansa ruokakuntaan, vaikka hän asuisi itsenäisesti. Alaikäiselle voidaan kuitenkin myöntää oma yleinen asumistuki, jos alaikäisellä on siinä määrin ansiotuloja tai niihin verrattavia tai niitä korvaavia tuloja (esimerkiksi työmarkkinatuki), että hänen voidaan katsoa itsenäisesti elättävän itsensä ja hän vastaa itse asumis-

menoistaan. Yleinen asumistuki voidaan myöntää myös esimerkiksi silloin, kun itsenäisesti asuvalle alaikäiselle on myönnetty opintotuki. Sen, että alaikäiselle on myönnetty opintolainan valtiontakaus, katsotaan riittävän asumistuen myöntämiseen riippumatta siitä, nostaako nuori opintolainaa. Jos alaikäinen nuori saa etuuksia, hän saattaa siis itsenäisesti asuessaan saada yleisen asumistuen.

Jos alaikäinen nuori kuitenkin saa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 8 §:n 1 momentin mukaista eläkettä (esimerkiksi kansaneläkettä), hän kuuluu itsenäisesti asuessaan eläkkeensaajan asumistuen piiriin.

Asumismenoina, joiden määrittelystä asumistukilaisissa säädetään tarkemmin, huomioon otetaan enintään laissa säädetyt enimmäisasumismenot. Jos ruokakuntaan kuuluu vammaisen henkilö, jonka tilantarve tarvittavien apuvälineiden tai vammaisen henkilön avustamisen tai hoidon vuoksi on erityisen suuri, otetaan enimmäisasumismenot huomioon yhtä henkilöä suuremman henkilöluvun mukaan kuin mitä ruokakunnan koko on.

2.2.1.2 Eläkkeensaajan asumistuki

Eläkkeensaajan asumistukea maksetaan valtion varoista eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) mukaisesti henkilön asumismenojen alentamiseksi. Eläkkeensaajan asumistuen myöntäminen ratkaistaan etuuden laissa säädettyjen määräytymisperusteiden nojalla.

Eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain mukaista asumistukea ei myönnetä henkilölle, jolla on oikeus yleisestä asumistuesta annetun lain mukaiseen asumistukeen. Eläkkeensaajan asumistukeen on oikeus yksin asuvalla henkilöllä, joka saa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 8 §:n 1 momentin mukaista eläkettä (esimerkiksi kansaneläkettä). Lisäksi oikeus eläkkeensaajan asumistukeen on avio- tai avopuolisoilla, joista toinen tai molemmat saavat tarkoitettua eläkettä sekä ruokakunnilla, joissa kaikki saavat tarkoitettua eläkettä.

Lapsiperheet kuuluvat näin ollen eläkkeensaajan asumistuen piiriin ainoastaan siinä harvinaisessa tapauksessa, että sekä alaikäinen lapsi että hänen kaikki samassa taloudessa asuvat vanhempansa saavat eläkkeensaajan asumistukeen oikeuttavaa eläkettä. Itsenäisesti asuva alaikäinen eläkkeensaaja voi saada eläkkeensaajan asumistukea.

Eläkkeensaajan asumistukea laskettaessa asumismenoina otetaan huomioon lain 5 §:ssä määritellyt asumismenot. Näitä ovat muun muassa asunnosta maksettava vuokra, vastike tai asumis- palveluyksikön palvelumaksun asumismeno-osuus sekä erikseen maksettavat vesi- ja lämmityskustannukset ja tontinvuokra. Asumistukea laskettaessa vuositulona otetaan huomioon haki- jan ja hänen avio- tai avopuolionsa jatkuvasti tai vuosittain toistuvasti saamat bruttotulot lukuun ottamatta lain 14 §:ssä tarkoitettuja etuoikeutettuja tuloja.

Eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain mukaista asumistukea ei lähtökohtaisesti makseta henkilölle, joka on lain 7 §:ssä tarkoitettussa jatkuvassa julkisessa laitoshoidossa. Lakia sovellettaessa laitoshoidolla tarkoitetaan ylläpidon, hoidon ja huolenpidon sisältävää toimintaa sairaalassa, hoitolaitoksessa tai muussa vastaavassa toimintayksikössä. Laitoshoito on julkista muun muassa silloin, kun hoitoa annetaan valtion tai hyvinvointialueen ylläpitämässä sosiaali- tai terveydenhuollon laitoksessa tai muussa laitoksessa, jossa annettavan hoidon valtio kustantaa. Jos henkilö, jolle eläkkeensaajan asumistuki on myönnetty, siirtyy jatkuvaan julkiseen laitoshoidon, asumistuen maksaminen keskeytetään hoidon alkamista seuraavan kymmenennen kuukauden alusta.

2.2.1.3 Opintotuki

Opintotukilain (65/1994) mukaisen opintotuen on tarkoitus turvata toimeentuloa perusopetuksen jälkeisten opiskelujen aikana. Opintotukeen on oikeus, kun henkilö opiskelee päätoimisesti ja opintojen kokonaiskesto on vähintään 2 kuukautta, henkilö edistyy opinnoissaan riittävästi ja hän tarvitsee taloudellista tukea. Päätoimisen opiskelijan toimeentulo koostuu usein opintotuesta, yleisestä asumistuesta sekä opiskelijan mahdollisista omista tuloista. Opintotukilain mukainen opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainan valtiontakauksesta. Tuen määrään vaikuttavat opiskelijan ikä, siviilisääty, asumismuoto sekä koulutusaste

Kun opiskelija asuu vanhempansa luona ja on alle 20-vuotias, opintorahan määrä on 0–109,02 euroa/kk. Jos opiskelijan vanhemmat ovat eronneet, huomioon otetaan vain sen vanhemman tulot, jonka luona opiskelija asuu. Jos samassa taloudessa asuu vanhemman uusi aviopuoliso, myös hänen tulonsa otetaan huomioon. Opintorahan määrää voidaan korottaa tai vähentää vanhempien tulojen perusteella. Itsenäisesti asuvan alle 18-vuotiaan opintorahan perusmäärä on 113,57 euroa kuukaudessa ja sitä voidaan korottaa vanhempien pienten tulojen perusteella. Tällöin se on enintään 279,38 euroa kuukaudessa, kun otetaan huomioon oppimateriaalilisä. Oppimateriaalilisää myönnetään vain pienituloisen perheen opiskelijalle, joka opiskelee muussa kuin maksuttomassa koulutuksessa. Alle 18-vuotiailla opintolainan valtiontakauksen määrä on 400 euroa kuukaudessa. Opintorahaa ei myönnetä opiskelijalle, jonka elatusta varten maksetaan lapsilisälain (796/1992) mukaista lapsilisää taikka vastaavaa etuutta ulkomailta. Lapsilisän piirissä oleva opiskelija voi kuitenkin saada opintolainan valtiontakauksen, jos vanhempien veronalaisien ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on alle 64 400 euroa vuodessa.

Opintotukilain mukaista asumislisää myönnetään ulkomailla sekä Ahvenanmaan maakunnassa opiskeleville (210 euroa/kk) sekä kansanopistoissa, liikunnan koulutuskeskuksissa tai Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskeleville asuntoloissa asuville opiskelijoille (88,87 euroa/kk). Muut kuin lasta huoltavat opiskelijat on tarkoitus siirtää yleiseltä asumistuella opintotuen asumislisän piiriin 1.8.2025. Hallituksen on tarkoitus antaa eduskunnalle hallituksen esitys laeiksi opintotukilain ja yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta syysistuntokaudella 2024.

Opintojen edistymistä opintotuen saamiseksi pidetään riittävänä, jos opiskelijan päätoiminen opiskeluaika ei tule olennaisesti ylittämään kyseisiä opintoja varten määriteltyä tukiaikaa. Tutkintokohtainen tukiaika on ammatillisessa perustutkinnossa ja lukiokoulutuksessa 4 lukuvuotta, jonka jälkeen voidaan tukea myöntää enintään 12 kuukauden ajalle.

Opintojen edistymistä seurataan lukuvuosittain. Lukiolaiselta edellytetään opintosuorituksia vähintään 15 opintopistettä ja ammatillisen koulutuksen opiskelijalta vähintään 20 osaamispistettä. Jos opintosuorituksia on edellä mainittua vähemmän, Kansaneläkelaitos lähettää opiskelijalle selvityspyynnön. Opiskelijalla on kuitenkin oikeus opintotukeen, vaikka hänen opintonsa eivät ole edistyneet riittävästi, jos hän esittää hyväksyttävän syyn, jonka vuoksi opinnot ovat hidastuneet. Hyväksyttävä syy voi olla opiskelijan sairaus tai muu siihen rinnastettava opiskelukykyä heikentävä tekijä, hänen lähiomaisensa sairaus, hänen vaikea elämäntilanteensa tai hänen opintojensa edistymiseen tilapäisesti vaikuttanut muu erityinen syy.

Opintotuki lakkautetaan niiltä opiskelijoilta, joilla ei ole riittävästi opintosuorituksia ja jotka eivät ole esittäneet hyväksyttävää syytä opintojensa hidastumiselle. Opintotukea voidaan myöntää lakkautuksen jälkeen uudelleen, kun opiskelijalla on riittävästi opintosuorituksia. Opintotukea voidaan myöntää uudelleen lakkauttamisen jälkeen myös silloin, jos opiskelijalla on hyväksyttävä syy opintosuoritusten vähäisyyteen opintotuen lakkauttamisen jälkeen. Opintotuen voi myös itse keskeyttää sairauden ajaksi.

2.2.1.4 Toimeentulotuki

Toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Vanhemmalla on velvollisuus huolehtia alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta siten kuin lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) säädetään. Aviopuolisot taas ovat toisiinsa nähden elatusvelvollisia siten kuin avioliittolaissa (234/1929) säädetään.

Toimeentulotuki on perhekohtainen etuus, ja useimmiten alaikäisen lapsen menot otetaan huomioon osana hänen perheensä toimeentulotukipäätöstä. Näin voi olla myös esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi asuu osan viikosta koulun asuntolassa. Jos lapsi kuitenkin asuu itsenäisesti, hän muodostaa oman toimeentulotukiperheensä, ja tuki lasketaan vain hänen tulojensa, varojensa ja menojensa perusteella.

Aina kun alaikäinen lapsi asuu erillään toisesta vanhemmastaan tai molemmista vanhemmistaan, lapsesta erillään asuvan vanhemman tai vanhempien elatuskyky selvitetään. Mikäli vanhempi tosiasiallisesti laiminlyö elatusvelvollisuutensa, arvioidaan lapsen tilanne yksilöllisesti ja selvitetään mahdollisuus periä myönnettävä tuki takaisin vanhemmalta.

Jos alaikäinen asuu avioliitossa toisen henkilön kanssa, he eivät muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä ennen kuin molemmat osapuolet ovat täysi-ikäisiä. Jos alaikäisellä kuitenkin on avopuolionsa kanssa yhteinen lapsi, joka asuu heidän kanssaan, he muodostavat yhteisen toimeentulotukiperheen ja heille tehdään yhteinen laskelma toimeentulotuesta. Tällöinkin tulee selvittää avioliiton alaikäisten osapuolten vanhempien elatuskyky. Jos alaikäinen on solminut avioliiton ja asuu yhteistaloudessa aviopuolionsa kanssa, he muodostavat yhteisen toimeentulotukiperheen ja heille tehdään yhteinen laskelma. Tässä tilanteessa myös nuoren vanhempien elatusvelvollisuus päättyy ja siirtyy aviopuolisolle.

Kun alaikäinen lapsi asuu yksin tai muun henkilön kuin oman vanhempansa luona, lapselle tehdään oma toimeentulotuen laskelma, jossa todetaan, riittävätkö lapsen tulot ja varat toimeentulotuesta annetussa laissa määriteltyihin välttämättömiin menoihin. Lapsen omalla laskelmalla voidaan huomioida vain ne tulot ja varat, jotka lapsella on tosiasiallisesti käytettävissään, kuten esimerkiksi maksettu elatusapu, lapsen tilille maksettu lapsilisä, lapsen mahdolliset palkkatulot ja käytettävissä oleva varallisuus. Menoina huomioidaan perusosa sekä lapsen muut perusmenot, kuten asumismenot ja vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot.

Asumismenojen huomioon ottamisesta säädetään toimeentulotukilain 7 a §:ssä. Muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon esimerkiksi vuokra tai omistusasunnon hoitovastike ja asuntolainan korot sekä asunnon lämmityskustannukset. Näiden menojen enimmäismäärästä säädetään valtioneuvoston asetuksella, jossa on jokaisen kunnan ja perhetyypin osalta määritelty kohtuullinen asumismenojen taso. Lisäksi huomioidaan tarpeellisen suuruiset sähkö-, vesi- ja kotivakuutusmaksut sekä välttämättömät asunnon muuttoon liittyvät menot.

2.2.1.5 Eräät muut etuudet

Lapsilisälain (796/1992) mukaan valtion varoista maksetaan lapsilisää alle 17-vuotiaan lapsen elatusta varten. Vuonna 2024 lapsilisä on kuukaudessa yhdestä lapsesta 94,88 euroa, toisesta lapsesta 104,84 euroa, kolmannesta lapsesta 133,79 euroa, neljännestä lapsesta 173,24 euroa ja viidennestä ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 192,69 euroa.

Lapsilisää koskevaa sääntelyä on tällä hallituskaudella muutettu siten, että lapsilisä alle 3-vuotiaasta lapsesta maksetaan 1.4.2024 alkaen korotettuna. Lapsilisä yhdestä alle 3-vuotiaasta lapsesta on 120,88 euroa kuukaudessa. Jos lapsilisään oikeutetulla henkilöllä on oikeus nostaa lapsilisää useammasta kuin yhdestä alle 3-vuotiaasta lapsesta, lapsilisän määrä on toisesta lapsesta 130,84 euroa, kolmannelta 159,79 euroa, neljännestä lapsesta 199,24 euroa ja jokaisesta seuraavasta lapsesta 218,69 euroa kalenterikuukaudessa.

Yksinhuoltajakorotusta maksetaan jokaisesta lapsesta, josta vanhempi saa lapsilisää. Korotuksen määrä on lasta kohden 73 euroa kuukaudessa vuonna 2024. Korotuksen saa vaikka lasten vanhemmillä olisi yhteishuoltajuus. Yksinhuoltajakorotusta ei kuitenkaan makseta, jos lapsilisän saaja on avio- tai avoliitossa.

Lapsilisää maksetaan sen kalenterikuukauden loppuun, jonka kuluessa lapsi täyttää 17 vuotta. Lapsilisälain 8 §:n 3 momentin nojalla lapsilisää ei kuitenkaan makseta sen kalenterikuukauden alusta, josta alkaen lapsi alkaa saada kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä.

Kansaneläkelain mukaan vanhempansa tai laissa tarkoitetun huoltajansa menettäneelle lapselle voidaan maksaa lapseneläkettä. Etuuden rahoittaa valtio.

Oikeus lapseneläkkeeseen on edunjäntäjän alle 18-vuotiaalla lapsella ja alle 21-vuotiaalla päätoimisesti opiskelevalla lapsella. Lapseneläkkeenä voidaan maksaa perusmäärä (70,53 euroa kuukaudessa vuonna 2024). Alle 18-vuotiaan lapsen eläkkeeseen voidaan lisäksi maksaa tulosidonnainen täydennysmäärä (enintään 106,68 euroa kuukaudessa vuonna 2024). Lapsella ei kuitenkaan ole oikeutta kansaneläkelain perusteella maksettavaan lapseneläkkeeseen, jos hän saa saman lain mukaista työkyvyttömyyseläkettä. Tästä riippumatta lapselle voidaan kuitenkin maksaa työeläkelakien mukaista lapseneläkettä, jonka määrä lasketaan työeläkelaeissa tarkemmin säädettyllä tavalla edunjäntäjälle työeläkelakien mukaan kertyneen eläkkeen perusteella.

2.2.2 Oppivelvollisuus

Laajennettu oppivelvollisuus tuli voimaan 1.8.2021. Oppivelvollisuuslain 2 §:n mukaan oppivelvollisuus päättyy, kun opiskelija täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon (ylioppilastutkinto tai ammatillinen tutkinto) tai vastaavan koulutuksen ulkomailla.

Oppivelvollisuuden laajentamisen tarkoituksena oli turvata toisen asteen koulutuksen suorittamista ja varmistaa jokaiselle nuorelle mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Uudistuksen tavoitteena oli kaventaa oppimiseroja ja lisätä koulutuksellista tasa-arvoa. Tavoitteiden taustalla vaikutti se, että toisen asteen opintojen puuttumisen ja niiden keskeyttämisen katsottiin lisäävän syrjäytymisriskiä. Uudistuksessa oppivelvollisuus ulotettiin 18 vuoden ikään, jolloin opiskelija tulee täysi-ikäiseksi. (HE 173/2020 vp)

Oppivelvollisuuslain 4 §:ssä säädetään oppivelvollisuuden suorittamisen eri tavoista perusopetuksen suorittamisvelvollisuuden jälkeen. Esimerkiksi työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus on tarkoitettu henkilöille, jotka sairauden tai vamman vuoksi tarvitsevat valmentavaa koulutusta ja vaativaa erityistä tukea ja joilla ei ole mahdollisuutta siirtyä tutkintotavoitteeseen koulutukseen valmentavan koulutuksen jälkeen.

Oppivelvollisuuslain säännöksiä on oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen tarkennettu toimeenpanossa havaittujen kehittämistarpeiden pohjalta. Keskeisimmät muutokset liittyvät 17-vuotiaiden oppivelvollisten ja opiskelutarkoituksessa Suomeen tulevien alaikäisten asemaan, majoitus- ja matkakorvauksiin, kansanopistojen oppivelvollisuuskoulutuksen oppimateriaalili-

sään, siirtymävaiheen tiedonsaannin parantamiseen, opiskelupaikan osoittamiseen sekä opetuksen ja ohjauksen määrän valtakunnalliseen tietovarantoon (eHOKS) tallentamiseen. Lisäksi tehtiin muutamia muita säännöksiä selkeyttäviä muutoksia. Muutokset tulivat voimaan 1.8.2022. (HE 54/2022 vp)

Oppivelvollisuuslain 2 §:n mukaan oppivelvollisuus alkaa perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun lukuvuoden alkaessa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa oppivelvollisuuden alkamista vuotta säädettyä aiemmin. Oppivelvollisuus ei pidenny perusopetuksen keskeltä tai lopusta.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset, jos perusopetuslaissa tarkoitetulle perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Pidennetyn oppivelvollisuuden tarkoituksena on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Parhaillaan lausunnolla olevassa perusopetuslain uudistuksessa ”pidennetyn oppivelvollisuuden” käsite on tarkoitus muuttaa oppivelvollisuuslaissa ”varhennetuksi oppivelvollisuudeksi”.

2.2.3 Elatusvelvollisuus

Lapsen elatuksesta annetun lain 1 §:n mukaan lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Se käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset. Lain 2 §:n mukaan vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa. Vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon myös lapsen kyky ja mahdollisuudet itse vastata elatuksestaan sekä seikat, joiden johdosta vanhemmille ei aiheudu lapsen elatuksesta kustannuksia tai ne ovat vähäiset.

Lapsen vanhemmat ovat elatusvelvollisia riippumatta siitä, ovatko he lapsensa huoltajia tai asuvatko he lapsen kanssa. Vanhempi on elatusvelvollinen silloinkin, kun hänellä ei ole oikeutta tavata lasta tai tapaamisoikeus on mahdollinen vain valvottuna. Sitoumus olla vaatimatta elatusapua lapselle on mitätön. Elatusvastuun voidaankin todeta olevan ns. ankaraa vastuuta.

Vanhempien elatusvelvollisuus päättyy pääsääntöisesti lapsen saavuttaessa täysi-ikäisyyden. Vanhemmat vastaavat lapsen koulutuksesta aiheutuneista kustannuksista myös sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta, jos sen harkitaan olevan kohtuullista. Tällöin otetaan erityisesti huomioon koulutuksen kesto, siitä aiheutuvien kustannusten määrä sekä lapsen mahdollisuudet koulutuksen päätyttyä itse vastata koulutuksestaan aiheutuvista kustannuksista.

Vanhempien elatusvastuu riippuu heidän elatuskyvystään. Jos arvioidaan, ettei vanhemmalla ole elatuskykyä lainkaan, häntä ei voida velvoittaa suorittamaan elatusapua rahassa. Jos vanhemmat asuvat eri talouksissa, ja lapsen toisessa taloudessa asuvan vanhemman elatuskyky on arvioitu viranomaisen toimesta puutteelliseksi, voi lapsen kanssa asuva vanhempi hakea lapselle elatustukea Kansaneläkelaitoksesta. Myös jos lapsen kanssa eri taloudessa asuva vanhempi laininlyö sovitun tai tuomioistuimen päättämän elatusavun, voidaan elatustuki myöntää. Elatustukea voidaan maksaa myös tilanteissa, joissa lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella, eikä lapselle ole vahvistettu toista elatusvelvollista vanhempaa, tai lapsi on syntynyt äidin ja hänen

naispuolisen kumppaninsa avioliittoon, mutta lapselle ei ole vahvistettu toista vanhempaa eikä äidin kumppani ole adoptoinut lasta.

2.2.4 Eräistä sosiaalipalveluista

2.2.4.1 Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut

Vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) on sosiaalihuollon toimintaa sääntelevä yleislaki, jossa säädetään muun muassa lakisääteisistä, hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvista sosiaalipalveluista. Lain tarkoituksena on tarpeenmukaisten, riittävien ja laadukkaiden sosiaalipalvelujen saamisen turvaaminen yhdenvertaisin perustein. Laki koskee kaikkia asiakkaita heidän iästään riippumatta. Sosiaalihuollon erityislaeissa säädetään muun muassa toimeentulotuesta, vammaispalveluista, lastensuojelusta sekä koulujen ja oppilaitosten opiskeluhuollon kuraattoripalveluista.

Sosiaalihuollon yleispalveluihin kuuluvat muun muassa lapsiperheiden palvelut. Sosiaalihuollon yleispalveluissa painopiste on sosiaalisten ongelmien ehkäisemisessä ja varhaisen tuen tarjoamisessa. Lapsiperheiden palvelut sisältävät matalan kynnyksen peruspalveluja, joilla pyritään tukemaan lasten kasvua ja kehitystä sekä vanhemmuutta varhaisessa vaiheessa. Lapsiperheiden palveluina on järjestettävä muun muassa sosiaalityötä ja -ohjausta, perhetyötä, lapsiperheiden kotipalvelua sekä kasvatusta- ja perheneuvontaa. Lisäksi muina sosiaalipalveluina voidaan järjestää erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai hänen perheelleen vertaisryhmätoimintaa sekä tukihenkilö tai -perhe. Lasten ja perheiden osalta sosiaalihuollon palvelutehtäviin kuuluvat myös perheoikeudelliset palvelut.

Silloin kun yleispalveluilla ei pystytä riittävästi tukemaan sosiaalihuollon asiakasta, hänelle voidaan antaa sosiaalihuollon erityispalveluja. Näihin kuuluvat muun muassa lastensuojelun palvelut sekä vammaispalvelut. Sosiaalihuollon erityispalveluissa painopiste on sosiaalisten ongelmien vähentämisessä ja poistamisessa. Sosiaalihuollon erityispalvelut täydentävät sosiaalihuollon yleispalveluita. Sosiaalihuoltolain 2 § edellyttää, että pohdittaessa, mikä asiakkaan tilanteeseen soveltuva sääntely tulee sovellettavaksi, on aina valittava ne säännökset, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua. Asiakkaan etua koskevat säännökset sisältyvät sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:iin.

Lasten ja perheiden oikeus tarvitsemaansa tukeen turvataan sosiaalihuoltolain 13 §:n säänteilyllä. Lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Palveluja on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan. Palvelujen on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa.

Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat lastensuojelulain 3 §:n mukaisesti lastensuojelun avohuolto, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto sekä jälkihuolto.

2.2.4.2 Vammaispalvelut

Vammaispalveluja järjestetään 1.1.2025 alkaen uuden vammaispalvelulain (675/2023) mukaisesti niille henkilöille, jotka täyttävät laissa määritetyt kriteerit. Sosiaalihuoltolaki on sosiaalihuollon yleislaki. Vammaispalvelulaki on erityislaki ja siten toissijainen sosiaalihuoltolakiin nähden. Vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään siis silloin, kun sosiaalihuoltolain mukaisilla ensisijaisilla palveluilla ei pystytä riittävästi vastaamaan henkilön palvelutarpeeseen.

Uuden lain tarkoituksena on vahvistaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta, itsenäistä elämää ja osallisuutta.

Uusi vammaispalvelulaki sisältää laajan palveluvalikoiman, mikä mahdollistaa henkilön yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan palvelukokonaisuuden muodostamisen. Lain perusteella myönnettäviä palveluja ovat muun muassa valmennus, henkilökohtainen apu, erityinen osallisuuden tuki, tuettu päätöksenteko, vaativa moniammatillinen tuki, asumisen tuki ja sitä täydentävät lapsen asumisen tukea koskevat säännökset, lyhytaikainen huolenpito, päivätoiminta ja liikkumisen tuki.

Asumisen tuen palvelu voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen. Palvelun tarkoitus on, että vammaisen henkilö voi asua mahdollisimman itsenäisesti silloinkin, kun hän tarvitsee apua tai tukea asumisessa. Lapsen asumisen tuki järjestetään aina ensisijaisesti kotiin, jossa hän asuu perheensä kanssa. Lapsen asumisen tuki voidaan järjestää vammaispalveluna kodin ulkopuolella vain, jos lapsen ei ole mahdollista asua kotona oman perheensä kanssa lapselle ja hänen perheelleen järjestetystä yksilöllisestä avusta ja tuesta huolimatta.

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ovat lähtökohtaisesti maksuttomia. Palvelujen maksuista ja maksuttomuudesta säädetään asiakasmaksulaissa.

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamista koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle alkusyksystä 2024. Hyväksytyin vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisen tavoitteena on säilyttää vammaispalvelulaki erityislakina, turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus.

Lausuntokierrokselle lähetetty soveltamisalan tarkentamista koskeva esitys sisältää ehdotuksen, jonka mukaan sosiaalihuoltolain asiakkaan etua koskevaa säännöstä (4 §) selkeytettäisiin siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Tarkoituksena on selkeyttää lain tasolla, että palvelujen myöntäminen perustuisi palvelutarpeen arviointiin, eikä palvelujen maksuttomuus ohjaisi sitä, minkä lain mukaisia palveluja asiakkaalle myönnetään.

Lisäksi vammaisen henkilön välttämättömien etujen turvaamiseksi yksittäistapauksessa esityksessä ehdotettaisiin vammaispalvelulain soveltamisalasäännökseen lisättäväksi säännös, jolla velvoitettaisiin hyvinvointialue ottamaan huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain maksun perimättä jättämistä ja alentamista koskeva säännös (11 §) nykyistä laajemmin tilanteessa, jossa maksun määrääminen voisi yksittäisessä tilanteessa johtaa vammaisen henkilön palveluiden vastaanottamisen vaarantumiseen. Säännös olisi vammaisen henkilön asemaa turvaava erityinen suojasäännös. Se soveltuisi tilanteisiin, joissa palvelutarpeen arvioinnissa todettaisiin, että ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettujen palvelut ovat riittäviä ja sopivia vastaamaan vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeeseen. Ensisijaiset palvelut ovat lähtökohtaisesti maksullisia, ja säännös täydentäisi asiakasmaksulain asiakasmaksujen alentamista ja poistamista koskevaa sääntelyä.

2.2.4.3 Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta

Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnasta säädetään 1.1.2025 voimaan tulevan vammaispalvelulain (675/2023) 27 §:ssä. Lainkohdan mukaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977) tarkoitettulla kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus osallistua työtoi-

mintaan, jos osittain voimaan jätetyn sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:n perusteella järjestetty työtoiminta tai 27 d §:n mukainen työllistymistä tukeva toiminta eivät vastaa kehitysvammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin.

Vammaispalvelulain mukaisen työtoiminnan tarkoituksena on tukea kehitysvammaisen henkilön toiminta- ja työkykyä sekä edistää hänen pääsyään työelämään. Työtoiminnalla tuetaan kehitysvammaisen henkilön omia vahvuuksia työelämään osallistumisessa.

Työtoimintaan osallistuvalla kehitysvammaisella henkilöllä on vammaispalvelulain mukaan oikeus saada maksuttomat matkat työtoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia.

Pääosin vuonna 2015 kumotun vuoden 1982 sosiaalihuoltolain voimaan jätetyt 27 d § ja 27 e § koskevat vammaisen henkilön työllistymistä edistäviä palveluja ja työtoimintaa. Työtoimintaa järjestetään myös kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain nojalla. Viimeksi mainitun lain työtoimintaa koskevia säännöksiä on kuitenkin muutettu niin, että niissä 1.1.2025 lukien viitataan edellä mainittuihin vammaispalvelulain ja vuoden 1982 sosiaalihuoltolain työtoimintaa koskeviin lainkohtiin.

Hankkeissa on kehitetty ”Sijoita ja valmenna” –malliin (IPS –malliin) perustuvaa laatuperusteista työhönvalmennusta, jossa asiakkaalle etsitään hänelle sopiva työpaikka ja häntä tuetaan työssä. Tässä mallissa asiakas saa palkan työstään.

2.2.5 Asiakasmaksuja koskevan sääntelyn peruseriaatteet sekä eräiden keskeisten palvelujen maksut

2.2.5.1 Yleistä

Hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän (jäljempänä vain hyvinvointialueet) mahdollisuudesta periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992, jäljempänä asiakasmaksulaki) sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa asetuksessa (912/1992, jäljempänä asiakasmaksuasetus).

Asiakasmaksuja koskeva sääntely rakentuu kahden keskeisen periaatteen varaan. Lähtökohtana on ensinnäkin se, että mikäli jotain palvelua ei ole laissa säädetty maksuttomaksi, siitä voidaan periä maksu. Lisäksi asiakasmaksulaissa säädetään siitä, että perittävä maksu voi olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Hyvinvointialueilla on harkintavalta sen suhteen, minkä suuruisen maksun ne perivät palveluista, joita ei ole laissa säädetty maksuttomiksi. Hyvinvointialueet voivat myös päättää olla perimättä maksuja. Jos palvelusta perittävä enimmäismaksu on määriteltävä laissa tai asetuksessa, hyvinvointialueen perimä maksu ei saa ylittää tätä.

Asiakasmaksulaissa ja -asetuksessa säädetään useiden eri palvelujen maksuista myös edellä esitettyjä peruseriaatteita yksityiskohtaisemmin. Lisäksi asiakasmaksulaissa on säännöksiä niistä palveluista, jotka ovat maksuttomia sekä yleissäännöksiä muun muassa maksun perimättä jättämisestä ja maksukatosta. Sääntelyn lähtökohtana on, että asiakasmaksut ovat joko tasasuuruisia eli kaikille asiakkaille yhtä suuria tai tulosisäonnaisia eli maksukyvyyn mukaan määräytyviä. Asiakasmaksulainsäädännössä on myös säännöksiä, jotka oikeuttavat perimään palvelusta tai tiettyihin palveluihin liittyvästä ylläpidosta kohtuullisen maksun.

Asiakasmaksulainsäädännössä on erilaisia asiakasta suojaavia säännöksiä. Asiakasmaksulaissa ja -asetuksessa on esimerkiksi määritelty useita palveluja kokonaan tai osittain maksuttomiksi sekä säädetty tiettyjen maksujen euromääräisistä enimmäismääristä. Tiedetyt palvelut on määritelty maksukattoa kerryttäviksi. Maksukatto kerryttävät esimerkiksi ne terveydenhuollon palvelut, joista peritään tasasuuruisia maksuja (hammasteknisiä kuluja lukuun ottamatta) sekä lyhytaikainen sosiaalihuollon laitospalvelu. Kun maksukatto täyttyy, sen piiriin kuuluvat palvelut ovat pääsääntöisesti maksuttomia asiakkaalle. Maksukatto on kalenterivuosi-kohtainen ja sen suuruus on tällä hetkellä 762 euroa. Alaikäisen asiakkaan käyttämistä palveluista perityt maksut voidaan ottaa huomioon yhdessä hänen huoltajansa kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että maksut voidaan laskea yhteen ja maksukaton niistä täytyttyä palvelut annetaan sekä huoltajalle että lapselle maksutta.

Asiakkaan suojaamiseen liittyy myös se, että sosiaalihuollon palveluista määrätty maksu sekä terveydenhuollon palveluista määrätty tulosidonnainen maksu (käytännössä pitkäaikaisesta laitoshoidosta) on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Näissä tilanteissa hyvinvointialueilla on velvollisuus jättää maksu perimättä tai huojentaa maksua. Lisäksi hyvinvointialueet voivat päättää olla perimättä tai alentaa perittäviä maksuja myös muista palveluista. Maksujen huojentaminen tai perimättä jättäminen on ensisijaista toimeentulotukeen nähden, vaikka kyseisiin maksuihin voi myös saada toimeentulotukea. Lisäksi maksujen perimiseen vaikuttavat asiakasmaksuasetuksen säännökset siitä, kuinka monelta käyntikerralta tiettyissä palveluissa voidaan periä maksuja. Jos hyvinvointialue esimerkiksi perii terveyskeskuslääkärin käynneistä käyntimaksun eikä vuosimaksua, mikä on selvästi yleisin käytäntö, käyntimaksu voidaan periä enintään kolmelta käyntikerralta vuodessa.

Useat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat asiakasmaksulain nojalla maksuttomia. Esimerkiksi lastensuojelulaissa tarkoitettu lasten ja nuorten huolto on laitoshoidon lukuun ottamatta maksutonta, samoin kuin vammaispalvelut pääsääntöisesti. Moniin vammaispalveluihin liittyvästä ylläpidosta voidaan kuitenkin periä kohtuullinen maksu. Ylläpidossa on kyse sellaisista palveluista, tarvikkeista tai välineistä, joista aiheutuu kustannuksia henkilön vammaisuudesta riippumatta. Ylläpitoon kuuluvat esimerkiksi ateriamaksut.

2.2.5.2 Tasasuuruiset ja tulosidonnaiset maksut

Erityisesti monille terveydenhuollon palveluille on asiakasmaksuasetuksessa määritelty tasasuuruinen euromääräinen maksu, jota korkeampaa maksua hyvinvointialueet eivät voi periä. Tasasuuruiset maksut ovat siten lähtökohtaisesti kaikille samat eli ne eivät perustu esimerkiksi tuloihin tai perhesuhteisiin. Tällä hetkellä esimerkiksi terveyskeskuslääkärin vastaanotolla käynnistä voidaan periä enintään 23 euron käyntimaksu enintään kolmelta käyntikerralta vuodessa. Muun muassa kyseistä maksua on kuitenkin tarkoitus asetusmuutoksella korottaa vuoden 2025 alusta. Terveydenhuollon tasasuuruiset maksut kerryttävät vuotuista maksukattoa (hammasteknisiä kustannuksia lukuun ottamatta).

Asiakkaan maksukyvyyn mukaan määräytyvien tulosidonnaisten asiakasmaksujen kannalta keskeisiä säännöksiä ovat asiakasmaksulain 7 b, 7 c ja 10 e §. Yleisesti ottaen tulosidonnaiset maksut määräytyvät prosenttiosuutena laskennan pohjana käytettävistä tuloista. Näissä palveluissa myös henkilön perhesuhteet – ja osassa palveluita myös saadun palvelun määrä – vaikuttavat maksun määrään. Laissa säädetään siitä, mitä maksun laskennan pohjana käytettäviin tuloihin luetaan kuuluvaksi.

2.2.5.3 Sosiaalihuoltolain mukaiset asumispalvelut

Sosiaalihuoltolain mukaisia asumispalveluita on kolmea eri tyyppiä: tuettu asuminen, yhteisöllinen asuminen ja ympärivuorokautinen palveluasuminen.

Tuettu asuminen on sosiaalihuoltolain mukaan itsenäistä asumista, jota tuetaan sosiaaliohjauksella. Sosiaaliohjaus on asiakasmaksulain mukaan maksuton palvelu, joten asiakkaalta ei peritä maksua itse ohjauksesta. Asiakkaalta voidaan kuitenkin periä maksu muista hänen tarvitsemistaan palveluista, kuten tukipalveluista tai tilapäisestä kotiin annettavasta palvelusta. Näistä asiakkaalta voidaan lain mukaan periä kohtuullinen maksu.

Yhteisöllisessä asumisessa maksut määräytyvät sen mukaan, mitä palveluja asiakas tarvitsee. Jos asiakas esimerkiksi saa kotihoitoa tai muuta jatkuvaa ja säännöllistä kotona annettavaa palvelua vähintään kerran viikossa vähintään kahden kuukauden ajan, palvelusta voidaan periä maksu, joka määräytyy palvelupäätöksen mukaisten palvelutuntien määrän, asiakkaan maksukyvyyn ja perheen koon mukaan. Vammaisuuksista tulona huomioidaan eläkettä saavan hoitotuki. Yhteisöllisessä asumisessa asiakkaalle järjestetään sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa, josta asiakkaalta voidaan periä kohtuullinen maksu.

Ympäri vuorokautista palveluasumista pidetään pitkäaikaisena, jos palvelun arvioidaan kestävän tai se on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kolme kuukautta. Pitkäaikaisessa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asiakasmaksu on 85 prosenttia henkilön nettona saamista kuukausituloista, kuitenkin siten, että asiakkaan käyttöön tulee kuukausittain jäädä käyttövara, joka on 15 prosenttia asiakkaan nettotuloista ja aina vähintään laissa säädetty määrä (182 euroa kuukaudessa vuonna 2024). Tuloista tehdään lisäksi eräitä asiakasmaksulain 10 c ja 10 d §:ssä määriteltyjä vähennyksiä (muun muassa asiakkaalle pitkäaikaisesta ympärivuorokautisesta palveluasumisesta aiheutuvien kohtuullisten asumismenojen, asiakkaan mahdollisen elatusvelvollisuuden sekä asiakkaan käyttämien sairausvakuutuslain mukaan korvattavien lääkkeiden perusteella). Tuloina, joiden perusteella maksu määrätään, otetaan huomioon muun muassa vammaistuki ja eläkettä saavan hoitotuki. Asiakasmaksun määräytymisestä tilanteissa, joissa asiakas on juuri ennen palvelun alkamista asunut yhteistaloudessa avo- tai aviopuolisonsa kanssa, on säädetty erikseen. Ympäri vuorokautisen palveluasumisen maksusta silloin, kun asuminen ei ole pitkäaikaista, ei ole erikseen säädetty. Näissä tilanteissa maksu voi asiakasmaksuja koskevan sääntelyn pääsäännön mukaisesti olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen.

2.2.5.4 Vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki

Lapselle hänen kotonaan järjestetty vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki on maksutonta. Lapselle kodin ulkopuolella järjestetty vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki sen sijaan on asiakasmaksulain nojalla maksullinen palvelu. Maksun muodostumisessa otetaan huomioon lapsen vanhempien elatuskyky sekä lapsen omat tulot. Maksu voi olla enintään 500 euroa kuukaudessa. Vammaisuuksien huomioimista koskevan erityissäännöksen puuttuessa vammaisetuus huomioidaan tulona maksua määriteltäessä. Lapselle tulee kuitenkin jäädä tuloistaan käyttövara, jonka suuruudesta säädetään asiakasmaksulaissa.

2.2.5.5 Lapsiperheiden sosiaalipalvelut

Lapsiperheille järjestettävien sosiaalipalvelujen kirjo on laaja. Lapsiperheiden sosiaalipalveluihin kuuluvat muun muassa lapsiperheille järjestettävä sosiaalityö ja -ohjaus, perhetyö, lapsiperheen kotipalvelu sekä kasvatus- ja perheneuvonta. Kyseiset tässä erikseen mainitut palvelut ovat pääosin maksuttomia. Lapsiperheen kotipalveluista voidaan kuitenkin periä maksu. Tämä voi

määräytyä tilapäisen kotona annettavan palvelun maksuna tai säännöllisen kotona annettavan palvelun maksuna.

Lastensuojelulaissa tarkoitettu lasten ja nuorten huolto on, laitoshoittoa lukuun ottamatta, asiakkaalle maksutonta.

Asiakasmaksulainsäädännössä on säädetty lastensuojelun avohuollon tukitoimena, sijaishuoltona tai jälkihuoltona annettavan perhehoidon, laitoshuollon ja asumispalvelujen maksuista. Nämä maksut voivat muodostua yhtäältä lapsen vanhempien tuloista perittävästä maksusta, joka voi vastata enintään elatustukilain (704/1975) mukaista elatustukea (enintään 196,02 euroa kuukaudessa vuonna 2024) sekä toisaalta lapsen tuloista perittävästä maksusta. Lapsen tuloista voidaan maksuna periä ensinnäkin lapsen saama elatusapu. Lisäksi maksua voidaan periä muun muassa lapsen saamista avustuksista. Esimerkiksi nykyisen lainsäädännön mukaista alle 16-vuotiaan vammaistukea ei ole erikseen rajattu tämän säännöksen ulkopuolelle. Lapsen tuloista perittävälle maksulle on asiakasmaksuasetuksessa määritetty yläraja, joka on hieman yli 2048 euroa.

2.2.5.6 Erityishuolto

Kehitysvammaisten erityishuolto on asiakasmaksulain nojalla maksutonta. Lisäksi tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon sekä sitä edeltävään tutkimukseen määrätyn henkilön kuljetus on säädetty asiakasmaksulaissa maksuttomaksi.

Kehitysvammaisten erityishuoltoon liittyvästä ylläpidosta voidaan kuitenkin asiakasmaksulain mukaan periä kohtuullinen maksu. Tästä maksusta on asiakasmaksuasetuksessa säädetty tarkemmin niiden tilanteiden osalta, joissa erityishuoltoa annetaan laitoksessa. Lyhytaikaisessa laitoshoidossa ylläpitomaksu on asiakasmaksuasetuksen 12 §:n mukainen. Pitkäaikaisessa laitoshoidossa ylläpitomaksu puolestaan määräytyy asiakasmaksulain 7 c §:n mukaan eli maksu on sama kuin pitkäaikaisessa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa sillä erotuksella, että asiakkaalle turvattavan käyttövaran suuruus on eri suuruinen (122 euroa kuukaudessa vuonna 2024).

2.3 Nykytilan arviointi

2.3.1 Etuuksien ikärajat – yhteisiä näkökohtia

Kun lakisääteistä oppivelvollisuutta on laajennettu, kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien myöntämisen alaikäraja on jäänyt oppivelvollisuuden pääsääntöistä päättymisikää matalammaksi. Myös vammaisetuusjärjestelmän sisäinen ikäraja poikkeaa oppivelvollisuuden päättymisiäst.

Oppivelvollisuuden laajentaminen on perustunut muun muassa tarpeeseen vastata työelämän kasvaneisiin koulutus- ja osaamisvaatimuksiin. Sama kehitys on heikentänyt kouluttamattomien ja matalasti koulutettujen asemaa työelämässä. Myös alaikäisen nuoren edellytykset elättää itseään työskentelemällä ovat yleensä aiempaa rajallisemmat, riippumatta nuoren yksilöllisestä terveydentilasta tai työkyvystä. Alaikäisen nuoren ei myöskään lähtökohtaisesti oleteta pystyvän elättämään itseään, vaan nuorella on laissa säädetty oikeus saada riittävä elatus vanhemmiltaan, kunnes hän täyttää 18 vuotta. Samalla oppivelvollisuuden jatkuminen 18 ikävuoteen saakka merkitsee vaatimusta siitä, että nuori aiempaa pidempään panostaa omaan koulutukseensa, mikä lähtökohtaisesti on myös hänen oman etunsa mukaista.

Kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien nykyistä 16 vuoden alaikäraja sekä vammaisetuuksien 16 vuoden ikäraja ei enää

voida pitää perusteltuna ja johdonmukaisena, ottaen huomioon oppivelvollisuuden sekä toisaalta perusturvan tavoitteet, vanhempien elatusvelvollisuus nuoreen nähden sekä työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa tapahtunut muu yleinen kehitys. Näiden etuuksien alaikärajan nostaminen 18 vuoteen sekä vammaisuuksien ikärajan vastaava muuttaminen olisi johdonmukaista ja lisäisi sosiaaliturvajärjestelmän selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Myös työttömyysetuuksien maksamisen alaikäraja on nostettu siten, että se on nykyisin pääsääntöisesti 18 vuotta.

Mainittujen etuuksien ikärajoja on perusteltua nostaa yhtenevästi paitsi sosiaaliturvajärjestelmän johdonmukaisuuden vuoksi, myös eri ikäisinä työkyvyttömäksi tulleiden henkilöiden yhdenvertaisuuden säilyttämiseksi. Näin esimerkiksi sairausvakuutuslain 8 luvun 2 §:ssä säädettyä ikää nuorempina työkyvyttömäksi tulleet olisivat yhdenvertaisessa asemassa suhteessa myöhemmin työkyvyttömäksi tullessiin. Mainituilla etuuksilla on myös tärkeitä liittymiä toisiinsa, joiden vuoksi etuuden myöntämisen alaikärajan tulisi olla näissä etuuksissa sama. Esimerkiksi oikeus sairauspäivärahaan ja oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen muodostavat lähtökohtaisesti jatkumon silloin, kun vakuutetun sairaus jatkuu yli sairauspäivärahan maksamisen enimmäisajan.

Vaikka sairauspäivärahan ja kuntoutusrahaetuksien alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi, sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen päivärahamaksun alaikäraja ei tässä esityksessä ehdoteta nostettavaksi. Sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen kautta rahoitettujen kuntoutusrahaetuksien ja sairauspäivärahan lisäksi päivärahamaksulla rahoitetaan 16 vuotta täyttäneille myös vanhempainpäivärahoja ja työterveyshuollon korvauksia, vaikka vanhempainpäivärahoja maksetaan alle 18-vuotiaille vain vähäisessä määrin. Lisäksi alle 18-vuotiaista vain harvalta peritään päivärahamaksua, koska vuotuisen palkka- ja työtulon yhteismäärä on 16–17-vuotiailla usein niin pieni, ettei maksuvelvollisuus täyty, eikä päivärahamaksun alaikärajan nosto siten kohdistuisi kovin moneen alle 18-vuotiaaseen.

Tilanteet, joissa nuori on oppivelvollisuuslain mukaisesti keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen, eivät lähtökohtaisesti ole sellaisia, että työttömyysetuus olisi kyseiseen elämäntilanteeseen soveltuva etuus. Työttömyysetuuksien tarkoituksena on turvata työttömän työnhakijan taloudelliset mahdollisuudet hakea työtä ja parantaa edellytyksiään päästä tai palata työmarkkinoille. Työttömyysetuuden saajan yleisenä velvollisuutena on muun muassa hakea aktiivisesti ja olla valmis vastaanottamaan kokoaikatyötä. Lisäksi lähtökohtana on, että alle 18-vuotiaat nuoret suorittavat päätoimista oppivelvollisuuttaan.

Jollei työttömyysturvan alaikäiselle myöntämistä koskevia säännöksiä tarkistettaisi, Kansaneläkelaitoksen maksamien työkyvyttömyysetuuksien sekä kuntoutusrahan alaikärajan nostaminen voisi käytännössä johtaa siihen, että alaikäiset henkilöt, joilla on työ- ja opiskelukyvyn rajoitteita, aiempaa useammin hakisivat työttömyysetuutta. Jäljempänä ehdotetaan tämän vuoksi, että työttömyysturvalaista poistettaisiin mahdollisuus myöntää työttömyysetuus oppivelvollisuutensa suorittamisen keskeyttäneelle alaikäiselle henkilölle.

Kansaneläkelain ja takuueläkkeestä annetun lain asumisaikavaatimusta koskevien säännösten sekä kansaneläkelain suhteuttamista koskevan säännöksen mahdolliset muutostarpeet voidaan arvioida erillisenä kokonaisuutena myöhemmin. Samaan yhteyteen on perusteltua liittää myös vammaisuuksilain asumisaikavaatimuksen arviointi. Näiden kysymysten tarkastelu on perusteltua jättää myöhempään ajankohtaan siitä syystä, että etenkin suhteuttamiseen liittyvää problematiikkaa on voitava arvioida huolella ja eri näkökohtien vaikutusta selvittäen. Tätä esitystä valmisteltaessa tämä ei aikataulusyistä ole ollut mahdollista. Kansaneläkelain mukaiseen suhteuttamiseen liittyvät käytännön kysymykset saattavat lisäksi muuttua, mikäli kansaneläkettä ei enää jatkossa – vuosille 2025–2028 vahvistettuun julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvän kirjauksen mukaisesti – maksettaisi ulkomaille nykyiseen tapaan. Myös tämä puoltaa tarkastelun jättämistä myöhemmäksi.

Tämän vuoksi jäljempänä ehdotetaan, että kansaneläkelain ja takuueläkkeestä annetun lain asumisaikavaatimusta koskevia säännöksiä muutettaisiin tällä esityksellä ainoastaan siten, että säännöksissä huomioitaisiin lapselle maksettavan vammaistuen uusi nimi, ja vammaisetuksien ikärajan muutos huomioitaisiin asumisaikavaatimuksen soveltamista koskevien poikkeusten sääntelyssä. Myös vammaisetuslain asumisaikavaatimusta koskevaan sääntelyyn ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan nämä muutokset.

2.3.2 Erityisesti kuntoutusrahaan liittyviä näkökohtia

Kuntoutusrahaetuksien alaikäraja on 16 vuotta, joka on lainsäädännön esitöiden perusteella perustunut ajatukseen 16 ikävuoden kohdalla olevasta työelämään siirtymisen taitekohdasta. Voidaan katsoa, että niin kuin kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja vammaisetuksienkin kohdalla, oppivelvollisuuden sekä vanhempien elatusvelvollisuuden päättymisen ikäraja 18 vuotta olisi nykyistä perustellumpi ikäraja myös kuntoutusrahaetuksien kohdalla.

Kuntoutusrahan osalta on kuitenkin huomioitava, että sen on ajateltu kannustavan, motivoivan ja sitouttavan kuntoutujaa kuntoutumiseen, ja vaikutusten on ajateltu olevan monella tapaa hyödyllisiä. Kuntoutujan itsensä kannalta on suotavaa, että hän pystyisi siirtymään työelämään tai jatkamaan siellä kuntoutumisen jälkeen. Toisaalta yhteiskunnallisesti kuntoutumisen voi nähdä olevan kannattavaa myös sen vuoksi, että kuntoutuja olisi kuntoutumisen jälkeen ansiotyössä eikä toimeentuloturvan varassa.

Kuntoutusrahaoikeuden poistumisella 16–17-vuotiailta voisi olla vaikutuksia kuntoutuspalvelun aikaiseen kuntoutumiseen ja tavoitteiden toteutumiseen. Nuoren jääminen kuntoutumisen aikana esimerkiksi pelkän opintotuen tai toimeentulotuen varaan todennäköisesti lisäisi taloudelliseen tilanteeseen liittyvää stressiä, mikä ei edistäisi kuntoutumista. Kuntoutusrahan ja kuntoutuksen aikaisen toimeentulon vaikutuksista yksilön kuntoutumiseen sekä opiskelu- ja työskentelymahdollisuuksiin on tehty jonkin verran tutkimusta. Kuntoutujien taloudellinen tilanne on kytköksissä elämän- ja arjenhallinnan tunteeseen, joka taas on kuntoutumista edistävä tekijä¹.

Nuoren kuntoutusrahaa koskevan tutkimuksen tulosten mukaan nuoren kuntoutusraha tukee ja motivoi nuoria opinnoissa ja sillä on iso merkitys itsenäistymisvaiheessa. Tutkimuksen perusteella löytyi monta kriittistä kohtaa, joissa kuntoutus ja kuntoutusraha auttavat ja motivoivat nuoria eteenpäin. Nuoren kuntoutusraha on toiminut tarkoitustaan vastaavalla tavalla ja pienentänyt erityisnuorten syrjäytymisriskiä.² Nuoren kuntoutusraha on edistänyt nuorten toimintamahdollisuuksia, vähentänyt toimeentuloon liittyvää taloudellista stressiä ja saanut nuoria korottamaan tavoitetasoaan³.

Nuoren kuntoutusrahan osalta on tehty tutkimusta hankkeessa Kuntoutus, palvelut ja työllistyminen – nuorten kuntoutusrahaa saavien yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavat käytännöt⁴,

¹ Leena Åkerblad, Kaisa Haapakoski, Asko Tolvanen, Mikko Mäntysaari, Sami Ylistö ja Sirpa Kannas-oja: [Henkilökeskeisyyden ehdot. Kelan ammatillisen kuntoutus selvityksen arviointi](#). Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 154/2018. Kela. Helsinki 2018.

² Jenni Saarnio: [Nuoren kuntoutusraha syrjäytymistä ehkäisemässä. Erityisnuorten haasteet – kyselytutkimus Tuva-koulutukseen osallistuvilla](#). Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä 2023.

³ Jarkko Salminen: [Nuoren kuntoutusrahan luoma osallisuus toimintamahdollisuuksina](#). Yhteiskuntapolitiikka 2019: 84(4).

⁴ <https://societalsustainability.fi/kuntoutus-palvelut-ja-tyollistyminen-nuorten-kuntoutusrahaa-saavien-yhteiskunnallista-osallisuutta-vahvistavat-kaytannot/?lang=fi>

jossa tarkasteltiin nuoren kuntoutusrahan merkitystä kuntoutujille ja kuntoutumiselle. Tutkimuksessa havaittiin, että nuoren kuntoutusraha parhaimmillaan tukee nuorten toimijuutta ja siten toipumista. Toimijuus voi saada erilaisia muotoja ja liittyä ainakin terveyteen ja hyvinvointiin, sosiaalisiin suhteisiin ja taitoihin sekä talouteen ja ammattiin. Havaittiin, että nuoren kuntoutusraha mahdollistaa esimerkiksi nuoren omaa terveyttä ja hyvinvointia tukevan toimijuuden eli niitä edistävien valintojen tekemisen. Osa haastatelluista nuorista ja ammattilaisista tunnisti kuitenkin nuoren kuntoutusrahan käyttöön liittyviä ongelmia. Osa nuorista esimerkiksi koki, että rahaa käytetään niin sanotusti väärin. Lisäksi osa ammattilaisista piti ongelmana sitä, että jotkut nuoret osaavat jopa vaatia nuoren kuntoutusrahaa, vaikka heillä olisi diagnoosia ja siten varsinaista syytä saada sitä.

2.3.3 Erityisesti vammaisuuksiin liittyviä näkökohtia

Vammaisuuksien ikäraajat ovat pitkälti perustuneet lakien esitöistä löytyvän tiedon perusteella ajatukseen 16 ikävuoden kohdalla olevasta työelämään siirtymisen taitekohdasta. 16 vuotta täyttäneen vammaistuen hoitotukea korkeammalla tasolla on mitä ilmeisimmin haluttu kannustaa työelämässä pysymiseen eläkkeellä olemisen sijasta. Näin on ollut siitä huolimatta, että vammaisetuudet ovat osaltaan myös yhdenvertaisuutta edistäviä etuuksia. Perustelut oppivelvollisuuden ja elatusvelvollisuuden näkökohdista pätevät siis myös vammaisuuksien kohdalla.

Vammaisuuksilla on toisiinsa nähden erilaiset myöntämisedellytykset. Alle 16-vuotiaan vammaistuessa arvioidaan huoltajalle lapsen sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvaa räsitätusta ja sidonnaisuutta, kun taas 16 vuotta täyttäneiden etuuksissa arvioidaan sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvaa haittaa tai avun, ohjauksen ja valvonnan tarvetta toimintakyvyn heikentymisen lisäksi. Vanhempien elatusvastuu mutta myös vastuu lapsen huollosta on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) mukaan 18 ikävuoteen asti. Lapsen huollolla tarkoitetaan lapsen henkilökohtaisten asioiden hoitoa ja huolenpitoa lapsesta tämän yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Koska alle 16-vuotiaan vammaistuen edellytyksissä arvioidaan nimenomaan lapsesta huolehtivalle taholle aiheutuvaa räsitätusta ja sidonnaisuutta, alle 16-vuotiaan vammaistuen edellytysten ulottaminen myös 16–17-vuotiaisiin olisi perusteltua myös vammaisuuksissa.

Eläkettä saavan hoitotuen perusteena olevissa eläkkeissä ja korvauksissa alaikäraja vaihtelee. Kansaneläkelain mukaisessa työkyvyttömyyseläkkeessä alaikäraja on 16 vuotta, mutta työeläkelakien ja sotilastapaturmavakuutuksen perusteella maksettavissa eläkkeissä ja korvauksissa 17 vuotta. Liikenne- sekä työtaturma- ja ammattitautivakuutuksen perusteella maksettavissa eläkkeissä ja korvauksissa ei puolestaan ole alaikärajaa lainkaan. Käytännössä hoitotuen saajien hoitotuen perustana oleva eläke tai korvaus 16–17-vuotiailla on lähes aina kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke, minkä vuoksi hoitotuen alaikärajan yhdenmukaisuus kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen alaikärajan kanssa on perusteltu sen lisäksi, että vammaisuuksien ikärajojen olisi syytä noudatella huoltajien elatus- ja huoltovelvollisuuden ikärajaa.

Lisäksi yleensä ottaen vammaisuuksien ikärajojen olisi syytä olla johdonmukaisia suhteessa mahdollisimman moneen sosiaaliturvaetuuteen.

3 Tavoitteet

Esityksellä tavoitellaan säästöjä julkiseen talouteen. Julkisen talouden menojen on ehdotettujen muutosten yhteisvaikutuksesta arvioitu vähentyvän noin 48,5 miljoonalla eurolla vuosittain vuodesta 2027 alkaen.

Esityksen tavoitteena on lisäksi selkeyttää etuusjärjestelmää. Ehdotettavat muutokset lisäisivät perusturvajärjestelmän johdonmukaisuutta suhteessa alaikäisten nuorten oikeudellista asemaa määritteleviin keskeisiin velvollisuuksiin eli nuoren oppivelvollisuuteen sekä hänen vanhempiensa elatusvelvollisuuteen. Ehdotettavien muutosten myötä sääntely vastaisi nykyistä paremmin myös täysi-ikäisyyden laissa säädettyä rajaa, vakiintunutta käsitystä täysi-ikäistymisen merkityksestä sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaista huoltovelvollisuutta.

Vammaisetuslakiin ehdotettavan ikärajojen muutoksen tavoitteena on turvata vammaisetusjärjestelmän sisäisen rakenteen johdonmukaisuus suhteessa perusturvaetuuksiin. Lisäksi ehdotettava rakenne vastaisi paremmin nyky-yhteiskunnassa vakiintunutta käsitystä aikuisuuden sekä elatus- ja huoltovelvollisuuden merkityksestä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen maksamien kuntoutusrahaetuuksien alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 18 vuoteen.

Vammaisetuslain mukainen ikäraja ehdotetaan vastaavasti muutettavaksi 18 vuoteen, jolloin nuori siirtyisi jatkossa aikuisille tarkoitettujen vammaisetuksien piiriin 18 vuotta täytettyään. Ehdotuksen mukaan vammaisetuslain mukaista vammaistukea maksettaisiin jatkossa alle 18-vuotiaille lapsen vammaistukena ja 18 vuotta täyttäneille aikuisen vammaistukena tai eläkettä saavan hoitotukena riippuen siitä, onko henkilöllä maksussa vammaisetuslain 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu eläke tai korvaus. Kun vammaisetuksia koskevaa sääntelyä muutettaisiin ehdotettavalla tavalla, kaikki alle 18-vuotiaat kuuluisivat jatkossa ikänsä perusteella alle 18-vuotiaalle myönnettävän lapsen vammaistuen piiriin. Näin olisi myös niissä harvinaisissa tilanteissa, joissa alle 18-vuotias henkilö saisi esimerkiksi työeläkelakien mukaan maksettavaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa työtapaturma- ja ammattitautilainsäädännön mukaista eläkettä ja samanaikaisesti täyttäisi eläkettä saavan hoitotuen toimintakyvyn heikentymistä sekä avun, ohjauksen ja valvonnan tarvetta koskevat edellytykset.

Työttömyysturvalain 3 luvun 1 §:n 1 momentista ehdotetaan poistettavaksi mahdollisuus myöntää työttömyysetuus alle 18-vuotiaalle työnhakijalle, joka on keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen oppivelvollisuuslain 7 §:ssä säädetyllä tavalla. Tätä ehdotetaan, koska oppivelvollisuutensa esimerkiksi pitkäaikaisen sairauden tai vamman vuoksi taikka muista oppivelvollisuuslain 7 §:n tarkoittamista syistä keskeyttäneiden alle 18-vuotiaiden henkilöiden ohjautumista työttömyysturvan piiriin ei voida pitää asiallisesti perusteltuna. Kyse on monesti samalla tilanteista, joissa oppivelvollisuutensa keskeyttänyt henkilö ei tosiasiallisesti voi olla työmarkkinoiden käytettävissä. Kyseisestä poikkeussäännöksestä luopuminen selkeyttäisi työttömyysturvalain sääntelyä ja vahvistaisi edelleen 18 vuoden ikärajan asemaa pääsääntönä.

Kansaneläkkeen, takuueläkkeen, Kansaneläkelaitoksen maksamien kuntoutusrahaetuuksien, sairauspäivärahan sekä työttömyysetuuksien muutosten ehdotetaan tulevan voimaan 1.1.2025 ja vammaisetuksia koskevien muutosten 1.1.2027.

Ehdotettavien siirtymäsäännösten nojalla kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien uudet ikärajat tulisivat kuitenkin voimaan synty-mävuosiluokittain siten, että uusia ikärajoja sovellettaisiin vuonna 2009 ja sen jälkeen syntyneisiin. Työttömyysturvalakiin ehdotettua muutosta sovellettaisiin vuonna 2008 ja sen jälkeen syn-

tyneisiin. Siirtymäsäännösten tarkoituksena olisi turvata keskenään samaan syntymävuosiluokkaan kuuluvien yhdenvertainen kohtelu sekä selkeyttää muutoksen toimeenpanoa. Jos nuori on ennen lainmuutoksen voimaantuloa ehtinyt täyttää etuuden alaikärajan, häneen soveltuva ikäraja ei näin ollen muuttuisi, vaikka hän hakisi etuutta lainmuutoksen voimaantulon jälkeen.

Vammaisuuksia koskevat ehdotukset tulisivat voimaan siten, että maksussa olevia etuuksia jatkettaisiin seuraavaan lain mukaiseen tarkistukseen tai lakkaamiseen asti ja toisaalta, jos oikeus etuuteen on alkanut ennen 1.1.2027, sovellettaisiin säännöksiä, jotka olisivat voimassa ennen 1.1.2027.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Huomioitavaksi vaikutusten arvioinnista

Tässä luvussa on arvioitu tämän esityksen vaikutuksia.

Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee hallitusten esitysten yhteisvaikutusten arviointia. Arviointi valmistuu syksyllä ja on käytettävissä hallituksen esityksiin sisältyvien vaikutusarviointien täydentäjänä. Yhteisvaikutusten arvioinnissa päivitetään vuoden 2024 hallituksen esitysten yhteydessä annettu yhteisvaikutusten arvioinnin muistio ja täydennetään sitä valtion 2025 talousarvioesityksen yhteydessä budjettilakiesityksinä esiteltävien sosiaaliturvaa sekä sosiaali- ja terveyspalveluja koskevien lakimuutosten yhteisvaikutusten arvioinnilla mukaan lukien perus- ja ihmisoikeusnäkökulma.

4.2.2 Taloudelliset vaikutukset

4.2.2.1 Vaikutukset julkiseen talouteen

Ehdotettavien muutosten arvioidaan vähentävän julkisen talouden menoja vuositasolla yhteensä noin 48,5 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Vaikutus kohdistuisi valtiolle (noin 47,3 miljoonaa euroa) sekä työnantajan sairausvakuutusmaksulla ja palkansaajien ja yrittäjien päivärahamaksulla rahoitettavaan osuuteen (noin 1,2 miljoonaa euroa). Vaikutukset vakuutusmaksuihin olisivat erittäin vähäiset.

Vuosina 2025 ja 2026 säästövaikutus olisi tätä pienempi siitä syystä, että kansaneläkkeen, takuueläkkeen ja kuntoutusrahan muutosten ehdotetaan tulevan voimaan syntymävuosiluokittain vuonna 2009 syntyneistä henkilöistä alkaen. Julkisen talouden menojen arvioidaan vähentyvän yhteensä noin 6,9 miljoonalla eurolla vuonna 2025 ja yhteensä noin 35,8 miljoonalla eurolla vuonna 2026. Vaikutus kohdistuisi valtiolle (noin 6,6 miljoonaa euroa vuonna 2025 ja noin 34,8 miljoonaa euroa vuonna 2026) sekä työnantajan sairausvakuutusmaksulla ja palkansaajien ja yrittäjien päivärahamaksulla rahoitettavaan osuuteen (noin 0,3 miljoonaa euroa vuonna 2025 ja noin 1 miljoonaa euroa vuonna 2026).

Kansaneläkemenojen arvioidaan vähenevän noin 1,8 miljoonalla eurolla vuonna 2025, noin 5,4 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja noin 6,8 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Takuueläkemenojen arvioidaan vähenevän noin 0,4 miljoonalla eurolla vuonna 2025, noin 1,3 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja noin 1,6 miljoonalla eurolla vuosittain vuodesta 2027 alkaen. Kyseiset säästöt kohdistuisivat valtiolle.

Kuntoutusrahamenojen arvioidaan vähenevän noin 6,0 miljoonalla eurolla vuonna 2025, noin 33,9 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja noin 50 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Vuonna 2027 säästöstä noin 49,2 miljoonaa euroa kohdistuisi valtiolle ja noin 0,8 miljoonaa

euroa työnantajan sairausvakuutusmaksulla ja palkansaajien ja yrittäjien päivärahamaksulla rahoitettavaan osuuteen.

Sairauspäivärahamenojen arvioidaan vähenevän noin 0,1 miljoonalla eurolla vuonna 2025, noin 1 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja noin 1,7 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Vuonna 2027 säästöstä noin 1,3 miljoonaa euroa kohdistuisi valtiolle ja noin 0,4 miljoonaa euroa työnantajan sairausvakuutusmaksulla ja palkansaajien ja yrittäjien päivärahamaksulla rahoitettavaan osuuteen (vuonna 2025 valtiolle kohdistuisi noin 0,1 miljoonan euron säästö, ja vuonna 2026 noin 0,8 miljoonan euron säästö).

Valtiolle vammaisetuksista aiheutuvien menojen arvioidaan lisääntyvän noin 0,5 miljoonalla eurolla vuonna 2025, noin 1,6 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja noin 5,7 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen.

Valtiolle lapsilisästä aiheutuvien menojen arvioidaan lisääntyvän vuonna 2025 noin 0,2 miljoonalla eurolla ja vuodesta 2026 alkaen noin 0,3 miljoonalla eurolla. Valtion opintotukimenojen arvioidaan lisääntyvän vuonna 2026 noin 0,3 miljoonalla eurolla ja vuodesta 2027 alkaen noin 0,4 miljoonalla eurolla. Valtiolle yleisestä asumistuesta aiheutuvien menojen arvioidaan lisääntyvän vuonna 2025 noin 0,1 miljoonalla eurolla, vuonna 2026 noin 0,7 miljoonalla eurolla ja vuodesta 2027 alkaen noin 1 miljoonalla eurolla.

Perustoimeentulotuesta aiheutuvien menojen arvioidaan lisääntyvän noin 0,6 miljoonalla eurolla vuonna 2025, noin 2,9 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja noin 4,2 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 alkaen. Koska kunnat rahoittavat puolet perustoimeentulotuen menoista, menoliikitys jakautuisi kuntien ja valtion kesken siten, että menot molemmilla tahoilla kasvaisivat vuodesta 2027 alkaen vuositasolla arviolta 2,1 miljoonalla eurolla.

Myös kuntien maksaman täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menot saattavat kasvaa. Näiden menojen mahdollista kasvamista on kuitenkin vaikea arvioida, koska täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiseen sisältyy runsaasti harkintaa. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen rahoitus kuuluu kunnille, joten mahdollinen lisäys näissä menoissa kohdistuisi kunnille.

Työttömyysturvan menot voivat vähentyä. Muutoksen vaikutus arvioidaan kuitenkin hyvin vähäiseksi.

Se, että 16–17-vuotiaat henkilöt eivät enää vuonna 2009 syntyneiden ikäluokasta alkaen saisi kansaneläkettä, takuueläkettä, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaa tai sairauspäivärahaa tarkoittaisi, että nämä etuustulot eivät enää kuuluisi heidän tuloihinsa myöskään mahdollisia sosiaali- ja terveydenhuollon tulosidonnaisia asiakasmaksuja määrättäessä. Siltä osin kuin asiakasmaksujen määrätymisessä otetaan tulona huomioon henkilön saama vammaisuus, tämä olisi toisaalta jatkossa alle 18-vuotiailla aina alle 18-vuotiaan vammaistuki, joka on tasoltaan eläkettä saavan hoitotukea korkeampi. Muutosten kokonaisvaikutus hyvinvointialueiden asiakasmaksutuloihin olisi lähtökohtaisesti vähentävä, mutta arviolta vähäinen, ottaen huomioon mainittujen toimeentuloturvan etuuksien alaikäisten saajien nykyinen määrä. Siitä, mitä tulosidonnaisia tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja nykyiset etuudensaajat käyttävät tai mitkä muut tekijät mahdollisesti vaikuttavat heidän asiakasmaksujensa määrätymiseen, ei kuitenkaan ole käytettävissä tietoa. Arviota muutosten vaikutuksesta hyvinvointialueiden asiakasmaksutuloihin ei näin ollen ole edellytyksiä tarkentaa.

Esitys liittyy eduskunnalle annettavaan hallituksen esitykseen sairauspäivärahan muutoksia ja sosiaaliturvarahastojen säästöjen kanavointia koskevaksi lainsäädännöksi. Kyseisessä esityksessä kanavoidaan tässä esityksessä esitetyt vakuutusmaksuihin kohdistuvat säästöt täysimääräisesti valtiolle ja kunnille.

4.2.2.2 Vaikutukset kotitalouksiin

Kansaneläke ja takuueläke. Kansaneläkkeen täysi määrä on 775,70 euroa kuukaudessa vuonna 2024, kun kansaneläkkeen saaja ei ole avio- tai avoliitossa. Alle 18-vuotiaille etuudensaajille maksettu kansaneläke oli vuoden 2023 lopussa keskimäärin 724,93 euroa kuukaudessa. Täyden takuueläkkeen määrä on 976,59 euroa kuukaudessa vuonna 2024. Jos henkilön eläketulot muodostuvat ainoastaan kansan- ja takuueläkkeestä, ne ovat yhteensä 976,59 euroa kuukaudessa vuonna 2024. Ehdotettujen muutosten johdosta mahdollisuus näihin eläketuloihin sulkeutuisi pois niiltä 16–17-vuotiailta henkilöiltä, jotka täyttävät 16 vuotta 1.1.2025 tai myöhemmin.

Kuntoutusrahaetuudet ja sairauspäiväraha. Sairauspäivärahan ja kuntoutusrahan määrä määräytyy vakuutetun vuositulon perusteella tässä esityksessä aiemmin kuvatun mukaisesti. Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha ja kuntoutusraha vuonna 2024 on 31,99 euroa arkipäivältä. Ylläpitokorvaus on 9 euroa päivältä ja sitä maksetaan kuntoutusrahan lisäksi. Harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen määrä on harkinnanvarainen mutta on enintään sen saajalle kuudelta kuukaudelta lasketun kuntoutusrahan suuruinen. Ehdotettujen muutosten johdosta mahdollisuus näihin etuuksiin sulkeutuisi pois niiltä 16–17-vuotiailta henkilöiltä, jotka täyttävät 16 vuotta 1.1.2025 tai myöhemmin.

Työttömyysetuudet. Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan määrä vuonna 2024 on 37,21 euroa päivässä Ehdotettujen muutosten johdosta mahdollisuus näihin etuuksiin sulkeutuisi pois niiltä 16–17-vuotiailta henkilöiltä, jotka täyttävät 17 vuotta 1.1.2025 tai myöhemmin.

Vammaisetuuksista. Kun vuoden 2025 alusta 1.1.2009 syntyneet tai tätä nuoremmat eivät enää voisi saada alle 18-vuotiaana kansaneläkettä tai takuueläkettä, henkilöllä ei voisi enää olla näiden eläkkeiden perusteella oikeutta vammaisetuslain mukaiseen eläkettä saavan hoitotukeen, vaikka sen niin sanotut substanssiedellytykset toimintakyvyn heikentymisestä ja avun, ohjauksen ja valvonnan tarpeesta täytyisivät. Sen sijaan henkilöllä voisi olla oikeus 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen. Arvion mukaan lähes kaikilla niillä, keillä olisi ollut oikeus eläkettä saavan hoitotukeen 16–17-vuotiaana, olisi oikeus 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen ja tasoa ylempänä kuin hoitotuen piirissä olisi ollut. Näin ollen henkilöllä olisi mitä todennäköisimmin oikeus vuoden 2024 tasossa rahamäärältään joko yli 108 euroa (ylimmän vammaistuen 492,70e euroa/kk ja ylimmän hoitotuen 383,92 euroa/kk erotus), yli 170 euroa (korotetun vammaistuen 254,10 e/kk ja perushoitotuen 83,34 e /kk erotus) tai yli 311 euroa (ylimmän vammaistuen 492,70 e/kk ja korotetun hoitotuen 181,56 e/kk erotus) suurempaan vammaisetuuteen.

Vammaisetuudet ovat lisäksi verottomia etuuksia, joiden käytöstä saaja itse määrää. Näin ollen se vaikutus, että 16–17-vuotias ei voisi jatkossa saada kansaneläkettä, takuueläkettä tai molempia, jonkin verran tasaantuisi sen vuoksi, että vammaisetuuksien puolella etuudet olisivat rahamäärältään suurempia mutta myös vammaisetuuksien verottomuuden vuoksi.

Vuoden 2027 alusta, kun vammaisetuuksien ikäraja muuttuu, alaikäisillä henkilöillä ei olisi enää mahdollisuutta saada 16 vuotta täyttäneen vammaistukea tai eläkettä saavan hoitotukea. Sen sijaan henkilöllä voisi olla oikeus lapsen vammaistukeen. Arvion mukaan lähes kaikilla niillä, keillä olisi ollut oikeus 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen, olisi oikeus lapsen vammaistukeen samalla tasolla kuin 16 vuotta täyttäneen vammaistuen piirissä olisi ollut. Lisäksi arvion mukaan lähes kaikilla niillä, keillä olisi ollut oikeus eläkettä saavan hoitotukeen, olisi oikeus lapsen vammaistukeen ja mahdollisesti tasoa ylempänä kuin hoitotuen piirissä olisi ollut.

Siten myös niissä harvinaisissa tilanteissa, joissa alle 18-vuotias henkilö saisi esimerkiksi työ-eläkelakien mukaan maksettavaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa työtapaturma- ja ammattitautilainsäädännön mukaista eläkettä ja samanaikaisesti olisi täyttänyt eläkettä saavan hoitotuen toimintakyvyn heikentymistä sekä avun, ohjauksen ja valvonnan tarvetta koskevat edellytykset, henkilöllä olisi hyvin todennäköisesti oikeus lapsen vammaistukeen.

Opintotuen saamisesta. Opintojen osalta 16–17-vuotiaat nuoret suorittavat esimerkiksi tutkintokoulutukseen valmentavaa (TUVA)-koulutusta, lukiota tai ammatillista perustutkintoa. Näissä ikäluokissa ei opiskella vielä korkeakoulussa. Koska jatkossa 16–17-vuotiaalla nuorella ei voisi enää olla oikeutta Kansaneläkelaitoksen maksamaan kuntoutusrahaan, on mahdollista, että kuntoutusrahan sijaan näissä ikäluokissa haettaisiin aikaisempaa enemmän opintotukea. Jos oikeus opintotukeen syntyisi, nuorella voisi olla oikeus myös opintolainaan. Muutoksen kohteena olevilla nuorilla on usein esimerkiksi toimintakykyä alentava sairaus, joka voi vaikuttaa opintojen etenemiseen ja opinnoista valmistumiseen esimerkiksi oppilaitoksen tukitoimista huolimatta. Lisäksi opintojen jälkeinen työllistyminen voi olla haastavampaa ja esimerkiksi mahdollisesti nostetun opintolainan takaisinmaksussa voi olla työllistymisen vuoksi normaalia enemmän haasteita.

Jos 16–17-vuotias nuori on oikeutettu opintotukeen ja hän keskeyttää opintonsa sairautensa vuoksi tai sairauslomansa ajaksi, opintotuki lakkautetaan. Näissä tilanteissa henkilöllä ei olisi enää mahdollisuutta saada sairauspäivärahaa opiskeluunsa sairastumisen johdosta. Vuonna 2023 sellaisia alle 18-vuotiaita henkilöitä, joille oli maksettu sairauspäivärahaa ja jotka olivat olleet opiskelijana ennen työkyvyttömyyden alkamista, oli 593 henkilöä.

Sen sijaan ne, jotka voivat jatkaa sairastumisesta huolimatta opiskelua eli eivät keskeytä opiskeluaan, voivat jatkaa opintotuen piirissä. Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien osalta Kansaneläkelaitos seuraa syksyisin ohjelmallisesti opintojen edistymistä. Opintotukilaisissa ei ole säädetty toisen asteen edistymisen seurannalle erityisiä seurantarajoja, ja Kansaneläkelaitoksen asettama suoritusraja on 20 opintopistettä/osaamispistettä lukuvuodessa. Syksyllä 2023 Kansaneläkelaitos lähetti noin 6 700 selvityspyyntöä lukiolaisille ja ammatillisen perustutkintokoulutuksen opiskelijoille eli enimmäkseen alle 18-vuotiaille opiskelijoille. Noin 80 prosenttia selvityspyynnön saaneista opiskelijoista vastasi selvityspyyntöön. Vastanneista noin 25 prosenttia vetosi sairauteen tai muuhun vaikeaan elämäntilanteeseen. Sairaus ei välttämättä tarkoita sairauslomaa vaan voi tarkoittaa esimerkiksi neuropsykologisia haasteita tai muita pysyviä terveydentilaan liittyviä haasteita. Opintotukilaisissa on säädetty ainoastaan siitä, että opiskelijan pitää suorittaa edellä mainitut tutkinnot neljässä vuodessa, jotta opintojen voitaisiin katsoa edistyvän riittävästi. Jos opiskelija vastaa Kansaneläkelaitoksen tekemään selvityspyyntöön ja kertoo vastauksessaan sairaudesta, joka on hidastanut opiskelua, Kansaneläkelaitos ottaa tämän huomioon ja usein tuen maksamista pystytään jatkamaan.

Kun vuoden 2025 alusta sairauspäivärahaa ei enää myönnettäisi alle 18-vuotiaille, tämä tarkoittaisi, että jos henkilö työskentelee, hänellä ei olisi mahdollisuus opintotuen keskeyttämisen tilanteissa enää saada alle 18-vuotiaana sairauspäivärahaa myöskään tullessaan työkyvyttömäksi työhönsä. Nuori voi myös opiskella ja opiskelun rinnalla tai esimerkiksi opiskelujen kesätauolla olla töissä. Vuoden 2023 aikana työnantajalle oli kuitenkin maksettu sairauspäivärahaa vain 123 tapauksessa ja keskimäärin sairauspäivärahaa oli maksettu näissä tapauksissa 10 arkipäivältä

vuoden 2023 aikana, kun samaan aikaan 16–17-vuotiaita työllisiä on ollut arviolta n. 24 000 henkilöä⁵.

Asumistuista. Kansaneläkkeen, takuueläkkeen, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien ja sairauspäivärahan myöntämisen uusia ikärajoja sovellettaisiin ehdotuksen mukaan 1.1.2009 tai tätä myöhemmin syntyneisiin henkilöihin. Näitä etuuksia koskevat muutokset eivät siten vaikuttaisi henkilöihin, jotka ovat täyttäneet 16 vuotta jo ennen lainmuutoksen voimaantuloa eikä muutoksista johtuisi vaikutuksia myöskään heidän asemaansa asumistuen saajina. Tätä nuoremmilla henkilöillä se, että nuoret jatkossa saisivat oikeuden kansaneläkkeeseen, takuueläkkeeseen, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksiin ja sairauspäivärahaan vasta 18 vuotta täytettyään, vaikuttaisi välillisesti henkilön mahdollisuuksiin saada asumistukea.

Jos alle 18-vuotias nuori asuu vanhempansa tai vanhempiensa kanssa, hän kuuluu yleistä asumistukea myönnettäessä heidän kanssaan samaan ruokakuntaan. Asumistukea laskettaessa kuu-kausitulona otetaan huomioon ruokakunnan jäsenten jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saamat bruttotulot siten kuin asumistukilaissa tarkemmin säädetään. Alle 18-vuotiaan tuloja ei kuitenkaan oteta asumistukea myönnettäessä huomioon muuta kuin silloin, kun alaikäinen itse on tuen hakijana. Kun omaa etuutta (esimerkiksi kansaneläkettä, takuueläkettä, sairauspäivärahaa tai kuntoutusrahaa) saava alaikäinen nuori asuu vanhempansa tai vanhempiensa kanssa, hänen etuutensa ei näin ollen ole vaikuttanut vähentävästi ruokakunnan saamaan yleiseen asumistukeeseen. Säännös lapsen tulojen huomiotta jättämisestä toimii ruokakunnan eduksi sen salliessa ruokakunnan alaikäiselle jäsenelle tuloja, joita ei oteta yleisen asumistuen määräytymisessä huomioon. Kun tarkoitettuja etuuksia ei lainmuutoksen johdosta enää tulisi myönnettäväksi vuonna 2009 tai sen jälkeen syntyneille 16–17-vuotiaille nuorille, yleinen asumistuki ei toisaalta myöskään kompensoisi ruokakunnalle näiden tulojen menetystä, koska ruokakunnan alaikäisen jäsenen tulot eivät tälläkään hetkellä erityissäännöksen nojalla vaikuta ruokakunnan saamaan yleiseen asumistukeeseen. Ruokakunnan yleinen asumistuki ei siis nousisi.

Yleisen asumistuen vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan alaikäisen nuoren katsotaan pääsääntöisesti kuuluvan vanhempiensa ruokakuntaan, vaikka hän asuisi itsenäisesti. Vanhemmitaan erillään asuvalle alaikäiselle voidaan kuitenkin myöntää oma yleinen asumistuki, jos alaikäisellä on siinä määrin ansiotuloja tai niihin verrattavia tai niitä korvaavia tuloja, että hänen voidaan katsoa itsenäisesti elättävän itsensä ja hän vastaa itse asumismenoistaan. Yleinen asumistuki voidaan myöntää esimerkiksi silloin, kun itsenäisesti asuvalle alaikäiselle on myönnetty opintotuki tai työmarkkinatuki. Jos alaikäiselle on myönnetty opintolainan valtiontakaus, tämän katsotaan riittävän yleisen asumistuen myöntämiseen riippumatta siitä, nostaako nuori opintolainaa. Ehdotettava muutos tarkoittaisi sitä, että kyseinen edellytys ei enää jatkossa voisi täytyä sillä perusteella, että nuori saa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksia tai sairauspäivärahaa, koska näitä etuuksia ei enää maksettaisi alaikäiselle. Jollei nuorella olisi muita arvioinnissa huomioon otettavia tuloja, hänelle ei itsenäisesti asuessaan syntyisi oikeutta saada yleistä asumistukea omana ruokakuntanaan.

⁵ Työssäkäyntitilaston määrittelyjen mukaan vasta 18-vuotiaiden työllisyyttä tilastoidaan (18–74 v.) Työvoimatutkimuksen piiriin kuuluvat kaikki 15–89-vuotiaat, mutta yksivuotisikäryhmittäistä tietoa ei ole enää tietokantatauluista saatavissa. Tässä on käytetty yksivuotisikäryhmittäistä tietoa 16–17-vuotiaiden työllisyydestä työvoimatutkimuksessa, mikä koskee vuotta 2018. Näistä kohorteista oli silloin työllisiä työvoimatutkimuksen käsittein 17,3 % (16-vuotiaat) ja 21,5 % (17-vuotiaat). Suhteutettaessa tämä kohorttien kokoon (vuonna 2022), olisi näissä ikäryhmissä arviolta 23 947 työllistä.

Kansaneläkettä ja/tai takuueläkettä saava alaikäinen nuori puolestaan kuuluu tällä hetkellä eläkkeensaajan asumistuen piiriin, jos hän asuu erillään vanhemmistaan.

Alle 18-vuotiaita eläkkeensaajan asumistuen saajia on erittäin vähän: kesäkuussa 2024 tarkistettun tiedon mukaan vain 28 alaikäistä henkilöä sai eläkkeensaajan asumistukea. Kansaneläkelaitoksen tietojen mukaan heistä 22 asui palvelutalossa ja 6 vuokra-asunnossa. Maksettu asumistuki oli keskimäärin 420 euroa kuukaudessa. Enimmillään alle 18-vuotiaita eläkkeensaajan asumistuen saajia on viime vuosina ollut kerrallaan 49.

Kun alaikäinen nuori ei enää jatkossa saisi kansaneläkettä ja takuueläkettä, hänelle ei niiden perusteella syntyisi oikeutta eläkkeensaajan asumistukeen itsenäisesti asuessaan, vaan hän kuuluisi myös tässä tilanteessa yleisen asumistuen piiriin. Tällöin hänen tulisi yleistä asumistukea saadakseen täyttää edellä kuvattu edellytys siitä, että hänellä on siinä määrin ansiotuloja tai niihin verrattavia tai niitä korvaavia tuloja, että hänen voidaan katsoa itsenäisesti elättävän itsensä ja hän vastaa itse asumismenoistaan. On realistista olettaa, että niiden nuorten joukossa, joihin ehdotetut ikärajojen muutokset käytännössä vaikuttaisivat, moni nuori ei pystyisi täyttämään kyseistä edellytystä.

Lapsiperheet voivat tällä hetkellä kuulua eläkkeensaajan asumistuen piiriin ainoastaan niissä käytännössä harvinaisissa tilanteissa, joissa kaikki samassa taloudessa asuvat perheenjäsenet saavat eläkkeensaajan asumistukeen oikeuttavaa eläkettä. Kun kansaneläkkeen ja takuueläkkeen ikäraja 1.1.2009 syntyneillä tai tätä nuoremmilla nousisi 18 vuoteen, näitä tilanteita ei enää voisi syntyä sen perusteella, että perheessä asuva lapsi saa kansan- ja/tai takuueläkettä. Eläkkeensaajan asumistuen taso on yleensä korkeampi kuin yleisen asumistuen. Jo tällä hetkellä on kuitenkin erittäin harvinaista, että lapsiperhe saa eläkkeensaajan asumistukea.

Toimeentulotuesta. Yllä on selvitetty, että ehdotetut muutokset heijastuisivat eri tavoin asumistukien myöntämiseen, niin nuoren perheen muodostamalle ruokakunnalle kuin nuorelle omana ruokakuntanaan silloin kun hän itsenäisesti asuessaan muodostaisi oman ruokakuntansa. Ehdotettavilla muutoksilla ei olisi vastaavia välillisiä vaikutuksia henkilön edellytyksiin tulla toimeentulotuen piiriin. Ehdotettujen muutosten seurauksena toimeentulotuen tarpeen arvioidaan jossain määrin kasvavan.

Alle 18-vuotiaat nuoret kuuluisivat toimeentulotukea myönnettäessä edelleen pääsääntöisesti vanhempiensa kanssa samaan perheeseen. Perustoimeentulotuen laskelmassa otettaisiin tällöin, toimeentulotuesta annetun lain mukaisesti, huomioon kaikkien perheenjäsenien käytävissä olevat tulot ja varat sekä kaikkien perheenjäsenien menot, joista tukilaskelman lopputulos riippuisi. Jos nuori kuitenkin asuisi itsenäisesti, hän muodostaisi nykyiseen tapaan perustoimeentulotukea myönnettäessä oman perheensä. Toimeentulotukilaskelmassa otettaisiin tässä tapauksessa huomioon vain nuoren käytävissä olevat tulot ja varat sekä hänen menonsa. Menoina laskelmassa huomioidaan lain mukaan perusosa sekä muut perusmenot, kuten asumismenot ja vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot. Kun toimeentulotuki myönnettäisiin itsenäisesti asuvalle alaikäiselle nuorelle, selvitetäisiin nykyiseen tapaan hänen vanhempiensa elatuskyky. Jos vanhemman katsotaan laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa, vaikka hänellä olisi elatuskykyä, nuorelle myönnettävä perustoimeentulotuki voidaan toimeentulotuesta annetun lain mukaan periä takaisin nuoren vanhemmalta.

Kansaneläkelaitoksen maksaman perustoimeentulotuen menojen arvioidaan ehdotettujen muutosten seurauksena lisääntyvän noin 4,2 miljoonalla eurolla vuosittain (noin 4 miljoonalla eurolla vuosittain kuntoutusrahan ikärajan nostamisesta johtuen ja noin 0,2 miljoonalla eurolla vuosittain eläkeikärajojen nostamisesta johtuen; sairauspäivärahan ikärajan nousun vaikutus on arvioitu vähäiseksi). Arvio perustuu Kansaneläkelaitoksen tietoihin nykyisistä perustoimeentulotuen saajista sekä laskennalliseen oletukseen tuen tarpeen kasvusta niillä henkilöillä, joita

muutokset koskisivat. Arvio antaa samalla kuvan siitä, mitä etuuksia saaneisiin kotitalouksiin muutoksista johtuva toimeentulon kaventuminen sekä tarve paikata tätä perustoimeentulotuella erityisesti kohdistuisi.

Kokoavia näkökohtia. Muutosten voidaan katsoa olevan omiaan kasvattamaan alaikäisen nuoren vanhempien vastuuta nuoren toimeentulosta. Tämä on lähtökohtaisesti johdonmukaista, koska vanhemmilla on elatusvelvollisuus alaikäiseen lapseensa nähden.

Alaikäisten nuorten vanhempien taloudelliset ja muut voimavarat vaihtelevat, mikä vaikuttaa heidän edellytyksiinsä vastata nuoren toimeentulosta ja muista tarpeista. Vammaisten tai pitkäaikaissairaiden lasten ja nuorten perheissä pienituloisuuden riski on tavanomaista korkeampi: lapsen terveydentilasta ja hoidosta johtuvat vaatimukset saattavat usein kaventaa vanhemman työnteon ja ansaitsemisen mahdollisuuksia. Vanhempi voi esimerkiksi olla omaishoitajan asemassa tai hänen työtekoonsa voi kohdistua muita rajoitteita, jotka johtavat esimerkiksi työnteon vähentämiseen tai työelämästä pois jäämiseen. Laajassa valtakunnallisessa kyselyssä, joka vuonna 2022 toteutettiin vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien parissa, 21 prosenttia vastanneista katsoi, että heidän mahdollisuutensa työhön tai opiskeluun toteutuiliian vähäisessä määrin ja 9 prosenttia katsoi, että nämä mahdollisuudet eivät toteutuneet lainkaan⁶. Vammaisten tai pitkäaikaissairaiden lasten ja nuorten perheissä koetaan monesti pitkäaikaista kuormitusta, mikä saattaa osaltaan olla omiaan lisäämään myös yksinhuoltajuutta sekä kahden perheen tilanteita. Samassa perheessä voi myös olla useita lapsia, joilla on terveydentilasta johtuvia erityistarpeita. Nämä olosuhteet ovat omiaan korostamaan niitä haasteita, joita esityksen tarkoittamien toimeentuloturvan etuuksien pois sulkeutuminen alle 18-vuotiailta nuorilta voi nuorille ja heidän perheilleen aiheuttaa.

Perheillä on kuitenkin mahdollisuus turvautua laissa säädettyihin etuuksiin sekä yleis- ja erityispalveluihin silloin, kun perheen omat taloudelliset ja muut voimavarat eivät riitä. Osa laissa säädettyistä etuuksista maksetaan perheen jäsenille, osa perheelle. Rahana maksettavia etuuksia, joita lapsi voisi saada, ovat elatustuki ja lapsen vammaistuki. Lapsen ja hänen perheensä toimeentulon turvaamisen kannalta ei näin ollen voida pitää välttämättömänä maksaa alaikäiselle lapselle omaa toimeentuloturvaetuutta hänen toimeentulonsa erilliseksi turvaamiseksi.

Jatkossa alaikäisen nuoren toimeentulon turva perustuisi ensisijaisesti perheen yhteisiin tuloihin ja nuoresta huolehtivien tahojen elatusvelvollisuuteen. 16–17-vuotiaat ovat lain mukaan oppivelvollisia. Vaikka 16–17-vuotias olisi työelämässä ja sairastuisi taikka tarvitsisi ammatillista kuntoutusta, hänen oikeutensa toimeentulon turvaan rakentuisi ensisijaisesti hänen vanhempiensa elatusvelvollisuuden sekä toisaalta niiden sosiaaliturvaetuuksien varaan, joita tarvittaessa voitaisiin maksaa hänen ja hänen perheensä toimeentulon turvaamiseksi etuuksien edellytysten täytyessä.

Se, että alaikäisen nuoren toimeentulon turva ei enää järjestyisi esimerkiksi nuorelle toistaiseksi myönnetyn eläkkeen avulla, olisi perheen kannalta heikennys. Tästä huolimatta voidaan pitää perusteltuna, että alaikäisen nuoren toimeentulo jatkossa turvattaisiin muulla tavoin kuin maksamalla nuorelle itselleen toimeentuloturvaetuutta.

4.2.2.3 Vaikutukset yrityksiin

Kun vuoden 2025 alusta ei enää myönnettäisi sairauspäivärahaa alle 18-vuotiaille, myöskään työnantajilla ei olisi vastaavasti mahdollista saada alle 18-vuotiaiden työntekijöiden osalta sai-

⁶ ”Kerrankin joku kysyy, miten minä jaksan” – Vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien hyvinvointikyselyn 2022 tuloksia, kooste 2023. Vammaisperheyhdistys Jaatinen ry.

rauspäivärahaa sairausvakuutuslain 7 luvun 4 §:n 1 momentin perusteella siltä osin kuin työntekijällä on työsuhteen perusteella oikeus palkan tai sitä vastaavan korvauksen saamiseen sairauspoissaolon ajalta. Työnantajalle aiheutuvan muutoksen merkitystä pienentää se, että alaikäisiä sairauspäivärahan saajia on vähän (786 henkilöä vuoden 2023 aikana). Vuoden 2023 aikana työnantajalle oli maksettu sairauspäivärahaa vain 123 tapauksessa ja keskimäärin sairauspäivärahaa oli maksettu näissä tapauksissa 10 arkipäivältä vuoden 2023 aikana, kun samaan aikaan 16–17-vuotiaita työllisiä on ollut arviolta n. 24 000 henkilöä⁷.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.3.1 Yhdenvertaisuusvaikutukset

Perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan sääntelyn tarkoituksena on turvata, paitsi perinteistä oikeudellista yhdenvertaisuutta, myös tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista yhteiskunnassa. Pyrkimys tosiasiallisen yhdenvertaisuuden vahvistamiseen voikin olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä syy niin sanottua positiivista erityiskohtelua tarkoittavalle sääntelylle. Positiivinen erityiskohtelu voi olla tarpeen esimerkiksi jonkin yhteiskunnallisesti heikommissa asemassa olevan ryhmän jäsenten aseman vahvistamiseksi lainsäätäjän valitsemalla tavalla. Tavallisessa lainsäädännössä positiivisesta erityiskohtelusta on säännös yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014), jonka 9 §:n mukaan sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää.

Mahdollisuudesta myöntää nuoren kuntoutusraha 16–17-vuotiaille nuorille säädettiin aikanaan niiden nuorten ensimmäisen ammatillisen koulutuksen suorittamisen edellytysten parantamiseksi, joilla on riski päätyä nuorena työkyvyttömyyseläkkeelle, sekä sen turvaamiseksi, että ennen kuin nuorelle myönnetään työkyvyttömyyseläke, olisi luotettavasti selvitetty, ettei nuorella ole ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia.

Nuoren kuntoutusraha, jota nykyään voidaan myöntää alle 20-vuotiaalle, voidaan nähdä positiivisena erityiskohteluna, koska etuus voidaan myöntää ammatillisen kouluttautumisen edellytysten parantamiseksi nuorille, joiden edellytykset kouluttautumiseen ovat heidän terveydentilastaan johtuen rajallisemmat kuin terveillä nuorilla. Jos kuntoutusrahan ikäraja nostetaan ehdotuksen mukaisesti, kyseinen mahdollisuus positiiviseen erityiskohteluun poistuisi 16–17-vuotiailta nuorilta. Nykyisen positiivisen erityiskohtelun vaikutus tämän ikäisten nuorten ammatillisesta koulutuksesta suoriutumiseen sekä koulutukseen aikaiseen toimeentuloon – samoin kuin tämän tosiasiallista yhdenvertaisuutta vahvistava vaikutus – tällöin poistuisivat. Vaikutusta kuvataan tarkemmin alempana lapsiin ja nuoriin kohdistuvien vaikutusten yhteydessä.

Kuntoutusrahan myöntämiseen liittyvän positiivisen erityiskohtelun rajaaminen täysi-ikäisiin nuoriin tarkoittaisi sitä, että jatkossa kenelläkään 16–17-vuotiaalla ei olisi mahdollisuutta opiskella kuntoutusrahan tuoman taloudellisen tuen turvin. Myös tätä voidaan pitää yhdenvertaisuuden kannalta hyväksyttävänä sääntelynä. Lainsäätäjän harkinnassa on sovitava yhteen kulloises-

⁷ Työssäkäyntitilaston määrittelyjen mukaan vasta 18-vuotiaiden työllisyyttä tilastoidaan (18–74 v.) Työvoimatutkimuksen piiriin kuuluvat kaikki 15–89-vuotiaat, mutta yksivuotisikäryhmittäistä tietoa ei ole enää tietokantatauluista saatavissa. Tässä on käytetty yksivuotisikäryhmittäistä tietoa 16–17-vuotiaiden työllisyydestä työvoimatutkimuksessa, mikä koskee vuotta 2018. Näistä kohorteista oli silloin työllisiä työvoimatutkimuksen käsittein 17,3 % (16-vuotiaat) ja 21,5 % (17-vuotiaat). Suhteutettaessa tämä kohorttien kokoon (vuonna 2022), olisi näissä ikäryhmissä arviolta 23 947 työllistä.

sakin sääntely-yhteydessä muodolliseen ja tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen liittyvät näkökohdat. Muutos voisi kuitenkin olla omiaan heikentämään sen kohderyhmään kuuluvien 16–17-vuotiaiden nuorten suhteellista asemaa terveisiin nuoriin verrattuna, kun kuntoutusrahan nuorten välisiä eroja tasoittava vaikutus kouluttautumisen edellytyksiin sekä koulutuksen aikaiseen toimeentuloon poistuisi. Pahimmillaan riskinä on, että näiden nuorten mahdollisuudet suoriutua koulutuksesta, kuntoutua ja osallistua yhteiskuntaan heikkenevät. Riskin torjumiseen voidaan kuitenkin kiinnittää huomiota muun muassa oppivelvollisuuden piiriin kuuluvaa koulutusta järjestettäessä.

Kun kuntoutusrahaetuksien, kansaneläkkeen, takuueläkkeen ja sairauspäivärahan alaikäraja nostettaisiin yhdenmukaisesti 16 vuodesta 18 vuoteen, eri ikäisinä sairastuneet, vammautuneet tai työkyvyttömäksi tulleet olisivat nykyiseen tapaan keskenään yhdenvertaisessa asemassa. Samoin olisi vammaisten ja pitkäaikaissairaiden sekä tilapäisemmin sairastuneiden henkilöiden osalta.

Vammaisuuksien ikärajan nosto lisäisi alaikäisten lasten keskinäistä yhdenvertaisuutta, kun kaikki alaikäiset lapset jatkossa kuuluisivat saman vammaisuuksien eli lapsen vammaistuen piiriin.

4.2.3.2 Vaikutukset muihin perus- ja ihmisoikeuksiin

Jäljempänä tässä esityksessä luvussa ”Suhde perustuslakiin ja säätämisyhteistyö” kuvataan esityksen valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin perusta. Esityksen valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon Suomen perustuslaissa perusoikeuksina turvatut yhdenvertaisuus ja oikeus sosiaaliturvaan sekä YK:n yleissopimukset vammaisten henkilöiden oikeuksista ja lapsen oikeuksista.

Perustuslaissa turvatuista perusoikeuksista tai mainituista kansainvälisistä yleissopimuksista ei voida katsoa johtuvan esteitä ehdotetuille muutoksille. Myös tähän palataan lähemmin jäljempänä esityksen perustuslainmukaisuutta ja säätämisyhteistyöstä koskevassa luvussa.

Se, että kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuden maksaminen ehdotuksen mukaan jatkossa rajattaisiin täysi-ikäisiin henkilöihin, olisi tästä huolimatta taloudellinen heikennys niiden alaikäisten henkilöiden näkökulmasta, jotka ilman lainmuutosta olisivat voineet kuulua näiden etuuksien saajiin. Mainitut etuudet sulkeutuisivat jatkossa pois sekä alaikäisen nuoren tuloista että hänen perheensä kokonaistuloista. Muutos heikentäisi sen vaikutuspiiriin kuuluvien alaikäisten nuorten itsenäisiä taloudellisia edellytyksiä osallistua yhteiskuntaan ja olisi omiaan korostamaan heidän vanhempiensa elatusvastuuta.

Vanhempien elatusvastuu turvaa myös terveiden alaikäisten nuorten elatuksen, mutta terveiden nuorten edellytykset ansaita omia tuloja esimerkiksi opintojen ohella tai koulun loma-aikoina työskentelemällä ovat yleensä olennaisesti paremmat kuin nuorilla, joilla on terveydellisiä rajoituksia. Henkilön ja hänen perheensä kokema taloudellinen niukkuus on yleisesti ottaen pidettävä riskinä henkilön yhteiskuntaan osallistumisen ja osallisuuden toteutumisen näkökulmasta, vaikka kyseiset mahdollisuudet eivät määräydy yksistään taloudellisten voimavarojen pohjalta.

4.2.4 Sukupuolivaikutukset

Alle 18-vuotiaiden etuudensaajien sukupuolijakauma eri etuuksissa vaihtelee.

Esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä sukupuolivaikutuksia.

Kansaneläke. Kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen alle 18-vuotiaista saajista miehiä oli vuoden 2023 lopussa noin 62 prosenttia (418 henkilöä) ja naisia noin 38 prosenttia (255 henkilöä). Suhde oli vastaava myös takuueläkkeen alle 18-vuotiaissa saajissa (miehiä 372 henkilöä eli noin 61,7 prosenttia, naisia 231 henkilöä eli noin 38,3 prosenttia).

Kuntoutusraha. Nuoren kuntoutusrahan alle 18-vuotiaista saajista miehiä oli noin 48 prosenttia (4 036 henkilöä) ja naisia noin 52 prosenttia (4 413 henkilöä). Muuta kuntoutusrahaa kuin nuoren kuntoutusrahaa saaneissa alle 18-vuotiaissa miehiä ja naisia oli molempia noin puolet saajista (miehiä 739 ja naisia 732 henkilöä).

Sairauspäiväraha. Sairauspäivärahan alle 18-vuotiaista saajista miehiä oli noin 35 prosenttia (275 henkilöä) ja naisia noin 65 prosenttia (511 henkilöä).

Työttömyysetuudet. Työttömyysetuuksien alle 18-vuotiaista saajista miehiä oli noin 61 prosenttia (86 henkilöä) ja naisia noin 39 prosenttia (54 henkilöä).

Vammaisetuudet. 16–17-vuotiaista 16 vuotta täyttäneen vammaistuen saajista oli joulukuussa 2023 noin 51 prosenttia miehiä ja noin 49 prosenttia naisia.

Joulukuussa 2023 eläkettä saavan hoitotuen 16–17-vuotiaista saajista noin 62 prosenttia oli miehiä ja noin 38 prosenttia naisia.

Kaikista alle 16-vuotiaan vammaistuen saajista joulukuussa 2023 noin 65 prosenttia oli poikia ja noin 35 prosenttia tyttöjä. Ikäluokissa 14–16 alle 16-vuotiaan vammaistuen saajista joulukuussa 2023 noin 57 prosenttia oli poikia ja noin 43 prosenttia tyttöjä.

4.2.5 Vaikutukset lapsiin ja nuoriin

Kuntoutumisesta ja työelämään siirtymisestä. Jatkossa 16–17-vuotiaalla ei olisi mahdollisuutta saada Kansaneläkelaitoksen maksamia kuntoutusrahaetuksia. Kuten nykytilan kuvauksessa on todettu, Kansaneläkelaitoksen maksaman kuntoutusrahan alle 18-vuotiaita saajia on lähes 10 000 henkilöä, joista suurin osa on saanut nuoren kuntoutusrahaa. Kuntoutuksen aikaisen toimeentulon on katsottu sitouttavan kuntoutumiseen ja vaikuttavan positiivisesti työelämään pääsemiseen. Näin ollen voidaan arvioida, että kun alle 18-vuotiaalla ei enää jatkossa olisi mahdollisuutta saada kuntoutuksensa aikaista toimeentuloturvaa kuntoutusrahana, tällä voi olla vaikutusta kuntoutumiseen esimerkiksi siten, että nuori ei motivoitu kuntoutumaan ja opiskelemaan, jolloin työelämään pääseminen voi siirtyä myöhemmäksi tai estyä kokonaan erityisesti, jos nuorella ei ole mahdollisuutta saada opintotukea. Käytännössä tämä voi lisätä riskiä siitä, että nuori jää ilman ammatillista koulutusta sekä riskiä nuoren ennenaikaisesta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisestä. Erityisesti näissä tilanteissa nuoren mahdollisesti nostaman opintolainan takaisinmaksu voi vaikeutua. Näissä tilanteissa vanhempien elatus- ja huoltovelvollisuus korostuisivat nuoren tukemisessa kuntoutumisen ja työelämään tähtäämisen osalta.

Vaikutukset opiskeluun muualla kuin perheen kotipaikkakunnalla. Nuoren ammatillisen kuntoutuksen kannalta erityisen haasteen voi käytännössä muodostaa se, että opinnoissaan erityistä tukea tarvitsevat alaikäiset nuoret saattavat joutua muuttamaan pois perheensä kotipaikkakunnalta hakeutuakseen itselleen sopivaan opiskelupaikkaan. Vaativaa erityistä tukea opiskelijoilleen tarjoaa Suomessa kuusi erityisammattioppilaitosta. Näistä koulutuksen järjestäjistä ainoastaan Optima tarjoaa ruotsinkielistä vaativan erityisen tuen ammatillista koulutusta. Tällä hetkellä tätä ruotsinkielistä koulutusta on tarjolla vain kolmella paikkakunnalla Pohjanmaalla (Pieksaareassa, Uusikaarlepyyssä ja Vaasassa). Myös muilla erityisammattioppilaitoksilla on rajallinen määrä toimipisteitä, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että monin paikoin Suomea matka näistä lähimpäänkin on liian pitkä kuljettavaksi päivittäin. Toimipisteiden koulutustarjonta

myös vaihtelee. Vastaavia kysymyksiä sopivan opiskelupaikan löytämiseen liittyen saattaa tulla eteen myös niillä nuorilla, joiden erityisen tuen tarve on vaativan erityisen tuen tarvetta vähäisempää.

Etenkin vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat joutuvat tämän vuoksi tavallisten ammattioppilaitosten opiskelijoita useammin muuttamaan ainakin kouluviikkojen ajaksi opiskelupaikkakunnalleen, tyypillisesti oppilaitoksen omaan asuntolaan. Tiedossa on myös tilanteita, joissa alaikäinen erityisammattioppilaitoksen opiskelija on asunut hyvinvointialueen vammaispalveluna järjestämässä asumispalvelussa tai lastensuojelun sijaishuollossa. Vaativan erityisen tuen piirissä opiskelevista nuorista monet – todennäköisesti valtaosa – ovat saaneet kuntoutusrahaa. Yksittäistapauksissa nuoren toimeentulo on ilmeisesti saattanut olla myös kansaneläkkeen varassa. Se, että alaikäisille nuorille ei enää maksettaisi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuksia (tai kansan- ja takuueläkettä), heikentäisi heidän ja heidän perheensä edellytyksiä vastata niistä kustannuksista, joita nuoren mahdollinen asuminen erillään perheestään aiheuttaa. Tämä saattaisi myös johtaa nuoren ammatillisen kouluttautumisen vaarantumiseen. Jos nuoren katsotaan muuten kuin tilapäisesti asuvan erillään vanhemmistaan, hän muodostaa oman ruokakuntansa yleistä asumistukea laskettaessa ja oman perheensä toimeentulotukea laskettaessa. Jos nuorella ei ole omia tuloja, asumistukeen ei vakiintuneen tulkinnan mukaan synny oikeutta. Toimeentulotukeen voi kuitenkin syntyä oikeus, mikä mahdollistaa muun muassa asumismenojen kattamisen.

Vaikutukset nuoren edellytyksiin käyttää palveluja. Oppivelvollisuuden lakisääteisen keston pidentettyä toisen asteen opetusta järjestetään lähtökohtaisesti kaikkein vaikeimminkin vammaisille tai sairaille perusopetuksen päättäneille nuorille. Osa nuorista joutuu kuitenkin vammaan tai sairaudestaan johtuvien rajoitusten vuoksi keskeyttämään oppivelvollisuutensa suorittamisen. Muun muassa tähän ryhmään saattaa kuulua henkilöitä, jotka ovat jo alaikäisinä muuttaneet terveydentilansa vuoksi pois lapsuudenkodistaan.

Vuoden 2025 alusta lukien voimaan tulevan vammaispalvelulain nojalla lapselle kodin ulkopuolella järjestetty asumisen tuki on maksullinen palvelu. Maksun määrittämisessä otetaan huomioon lapsen vanhempien elatuskyky sekä lapsen mahdolliset omat tulot. Maksu voi olla enintään 500 euroa kuukaudessa. Jos lapsella on tuloja, hänelle tulee jäädä niistä käyttöön asiakasmaksulaissa määritelty käyttövara.

Edellä tässä esityksessä on tehty selkoa myös eräistä muista keskeisistä sosiaalipalveluista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista perittävien asiakasmaksujen määräytymisestä.

Osa sosiaalipalveluista on laissa säädetty maksuttomiksi. Asiakkaan maksukyvyn mukaan määräytyvät sosiaalipalvelujen tulosidonnaiset asiakasmaksut puolestaan määritellään, laissa tarkemmin säädetyllä tavalla, prosenttiosuutena laskennan pohjana käytettävistä nettotuloista. Lisäksi laissa on säädetty asiakkaalle eri tilanteissa jäävästä käyttövarasta.

Asiakasmaksulain mukaan hyvinvointialueilla on velvollisuus jättää sosiaalihuollon palvelusta määrätty maksu sekä terveydenhuollon palvelusta määrätty tulosidonnainen maksu (käytännössä pitkäaikaisesta laitoshoidosta määrätty maksu) perimättä tai alentaa maksua siltä osin kuin maksun periminen vaarantaisi henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä. Maksun huojentaminen tai perimättä jättäminen on ensisijaista toimeentulotukeen nähden, vaikka kyseisiin maksuihin voi myös saada toimeentulotukea. Terveydenhuollon maksut taas ovat usein tasanuuruisia. Nämä maksut kerryttävät – hammasteknisiä kustannuksia lukuun ottamatta – terveydenhuollon kalenterivuosi-kohtaista maksukattoa, joka maksukatton piiriin kuuluvien kustannusten osalta rajaa asiakkaan maksettavaksi tulevien vuosikustannusten enimmäismäärän. Terveydenhuollon menoihin voidaan myös myöntää toimeentulotukea, mikäli asiakkaan tulot, varat ja menot toimeentulotukilain mukaisen laskelman mukaan siihen oikeuttavat.

Vaikka palvelu olisi maksuton, siihen liittyvästä ylläpidosta voidaan lain mukaan periä kohtuullinen maksu. Ylläpidossa on kyse sellaisista palveluista, tarvikkeista tai välineistä, joista aiheutuu kustannuksia henkilön vammaisuudesta riippumatta. Ylläpitoon kuuluvat esimerkiksi ateriamaksut. Kunnan on mahdollista myöntää täydentävää toimeentulotukea näihin maksuihin.

Se, että 16–17-vuotiailla ei enää jatkossa olisi käytettävissään kansan- ja takuueläkettä tai Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaa, merkitsisi samalla sitä, että nämä tulot eivät vaikuttaisi myöskään nuoren mahdollisten tulosidonnaisten asiakasmaksujen määräytymiseen. Kyseisten tulojen pois sulkeutuminen tulisi näin ollen huomioiduksi nuoren tulosidonnaisissa asiakasmaksuissa eikä muutos lähtökohtaisesti vaikuttaisi nuoren edellytyksiin käyttää näitä palveluja. Alaikäisen nuoren vanhempien tulot vaikuttaisivat tulosidonnaisten maksujen määräytymiseen entiseen tapaan, siltä osin kuin tästä on laissa säädetty. Muista kustannuksista nuorella ei toisaalta olisi edellytyksiä selviytyä omilla etuustuloillaan, ellei pois sulkeutuvien etuustulojen tilalle yksittäistapauksessa tulisi esimerkiksi muuta etuutta (esimerkiksi opintotukea). Tämä olisi omiaan korostamaan nuoren vanhempien elatusvastuuta. Kuten edeltä ilmenee, viime kädessä myös toimeentulotuki olisi käytettävissä esimerkiksi nuoren terveydenhuoltomenojen tai palveluihin liittyvien ylläpitomaksujen kattamiseen, elleivät perheen muut tulot ja varat riittäisi näihin.

Oman toimeentulon ja toimijuuden merkityksestä. Siinäkin tapauksessa, että nuoren etuustulot tällä hetkellä kuluisivat pääosin hänelle määrätyn tulosidonnaisen asiakasmaksun maksamiseen, nuoren itsensä käyttöön jää kuitenkin aina laissa säädetty käyttövara. Kun esityksessä tarkoitetut etuustulot jatkossa sulkeutuisivat pois, myös nuoren mahdollisuus saada käyttörahaa jäisi muiden lähteiden varaan – etenkin vaikeammin vammaisten osalta käytännössä lähinnä nuoren vanhempien ja muiden läheisten varaan. Tämä heikentäisi yleisesti ottaen muutosten vaikutuspiiriin kuuluvien nuorten mahdollisuuksia vahvistaa omaa toimijuuttaan itsenäistä rahankäyttöä ja omia arkisia kulutusvalintoja harjoittelemalla. Tällä voi olla kielteinen vaikutus nuoren itsenäistymisen kannalta. Esityksen perustana on kuitenkin näkemys siitä, että kyseistä mahdollisuutta ei jatkossa ole perusteltua turvata alaikäiselle nuorelle myönnettävällä omalla toimeentuloturvan etuudella.

Kuntoutusrahan merkityksestä ja ongelmista. Koska nuoren kuntoutusrahaa koskevan tutkimusten mukaan nuoren kuntoutusrahalla on iso merkitys itsenäistymisvaiheessa ja taloudellisen tuen puuttuminen voi lisätä stressiä, kuntoutusrahojen alaikärajan nostamisella voi olla negatiivisia vaikutuksia elämän- ja arjenhallinnan tunteeseen ja nuoren toimintamahdollisuuksiin. Tällä taas voi olla vaikutusta kuntoutumiseen esimerkiksi tavoitetason osalta. Samaan aikaan nuoren kuntoutusraha on herättänyt kritiikkiä siksi, että sen ei katsota aina kohdentuvan parhaalla mahdollisella tavalla, esimerkiksi toiminta- ja opiskelukyvyn tukemiseen. Tämän esityksen kohderyhmään kuuluvat henkilöt ovat alaikäisiä, joilla taloustaidot eivät välttämättä ole vielä kehittyneet siinä määrin riittävästi, että he osaisivat käyttää heidän omassa hallinnassaan olevia varoja järkevästi ja tarkoituksenmukaisesti. Tässä mielessä kuntoutusrahan alaikärajan nosto vastaisi nuorilta ja asiantuntijoilta tulleeeseen palautteeseen nuoren kuntoutusrahan käyttöön liittyvistä ongelmista.

Kuntoutustarpeen selvittämisestä sairauspäivärahakaudella. Sairauspäivärahan saajia koskien on säädetty Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta selvittää henkilön kuntoutustarve tietyissä tarkemmin säädettyissä tilanteissa. Koska 16–17-vuotiailla ei olisi enää jatkossa oikeutta sairauspäivärahaan, he eivät olisi myöskään sairauspäivärahan saajille luodun kuntoutusmahdollisuuksien selvittämisjärjestelmän piirissä. Tämä heikentäisi 16–17-vuotiaiden asemaa. Toisaalta keskimäärin sairauspäiväraha-oikeus omavastuuaika mukaan luettuna on ollut 16–17-vuotiailla keskimäärin 77 päivää. Näin ollen voidaan todeta, että vain osa on ollut kuntoutusmahdollisuuksien selvittämisen piirissä ja toisaalta osalle kuntoutusmahdollisuuksien selvittämisen toimenpiteitä on ollut useampia. Kuntoutusmahdollisuuksien selvittämistä voidaan tehdä myös il-

man oikeutta sairauspäivärahaan. Terveysturvallisuuslain (1326/2010) 29 §:n perusteella hyvinvointialueen on järjestettävä potilaan sairaanhoitoon liittyvä lääkinällinen kuntoutus, johon kuuluvat muun muassa kuntoutusneuvonta ja -ohjaus, potilaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi sekä kuntoutustutkimus, jonka avulla selvitetään potilaan kuntoutusmahdollisuuksia. Hyvinvointialue vastaa myös potilaan lääkinällisen kuntoutuksen suunnittelusta. Lääkinällisen kuntoutuksen tarve, tavoitteet ja sisältö on määriteltävä kirjallisessa yksilöllisessä kuntoutussuunnitelmassa. Lain 30 §:n mukaan, jos henkilö tarvitsee kuntoutusta, jota ei ole säädetty hyvinvointialueen tehtäväksi, hyvinvointialueen tehtävänä on huolehtia siitä, että asianomaiselle annetaan tietoja muista kuntoutusmahdollisuuksista. Henkilö on ohjattava tarpeen mukaan Kansaneläkelaitoksen, työvoima- tai opetusviranomaisen tai muun palvelujen järjestäjän palvelujen piiriin yhteistyössä näitä palveluja järjestävien tahojen kanssa. Palvelujen yhteensovittaminen muiden kuntoutusta antavien tahojen kanssa määritellään potilaan yksilöllisessä kuntoutussuunnitelmassa. Näin ollen se, että 16–17-vuotias ei olisi jatkossa sairauspäivärahaikauden mukaisten kuntoutusmahdollisuuksien piirissä, ei välttämättä olisi ratkaisevaa nuoren kuntoutumistarpeen selvittämisen ja toisaalta kuntoutukseen pääsemisen näkökulmasta.

4.2.6 Vaikutukset vammaisiin henkilöihin

Aluksi. Suomessa ei ole käytössä kansallisesti tyhjentävää määritelmää vammaiselle henkilölle, vaan määritelmä vaihtelee lainsäädännön ja käytännön tasolla. YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen lähtökohtina voidaan pitää henkilön suhdetta fyysiseen, sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen ympäristöönsä sekä niitä tarpeita, joita vammaiselle henkilölle aiheutuu vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Itse vamman tai sairauden lisäksi vammaisen henkilön yhteiskunnalliseen osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi henkilön tai perheen taloudellinen tilanne sekä haasteet esimerkiksi tiedonsaannissa tai asiointissa. Nämä seikat vaikuttavat henkilön edellytyksiin toimia yhteiskunnassa muiden kanssa yhdenvertaisesti itsenäisesti tai tuettuna.

Oman toimeentulon ja toimijuuden merkityksestä. Nuoren kuntoutusrahan lisäksi myös tämän esityksen kohteena olevat muut työkyvyttömyyden ja toimintakyvyn heikentymisen perusteella maksettavat etuudet ovat nuoren oman toimijuuden kannalta merkityksellisiä. Se, että nuorella on sairaus, vika tai vamma, josta aiheutuu esimerkiksi toimintakyvyn rajoituksia, saattaa osaltaan korostaa nuoren itsenäistymisen sekä nuoren oman toimijuuden tukemisen merkitystä. Sillä, että 16–17-vuotiailla ei enää jatkossa olisi mahdollisuutta saada esityksen kohteena olevia etuuksia, jotka ovat nimenomaan nuoren omia etuuksia, voi olla negatiivista vaikutusta henkilön itsenäistymisen kannalta. Myös tässä yhteydessä vanhempien tai muiden huoltajien vastuu nuoren tukemisesta oman elämän rakentamisessa ja aikuistumisessa osana lapsen huoltovastuuta korostuu. Esimerkiksi nuoren mahdollisuus saada käyttörahaa jäisi jatkossa ensisijaisesti hänen vanhempiansa ja muiden läheistensä varaan. Näin olisi käytännössä etenkin vaikeimmin toimintarajoitteisten vammaisten nuorten osalta. Esityksessä lähdetään kuitenkin siitä, että vammaisen nuoren itsenäistymistä sekä tähän liittyvää tarvetta harjoitella itsenäistä rahankäyttöä ja omien valintojen tekemistä ei jatkossa ole perusteltua tukea alaikäiselle nuorelle myönnettävällä omalla toimeentuloturvan etuudella.

Vammaisetuuksien hakemisesta. Kun vammaisetuuksien ikärajat nousisivat vuoden 2027 alusta, alle 16-vuotiaan vammaistukea voisi saada seuraavaan tarkistukseen tai lakkaamiseen asti enintään 16-vuotiaaksi. Tämän jälkeen lapselle voidaan hakea lapsen vammaistukea enintään 18-vuotiaaksi asti. Voimassa olevan lainsäädännönkin mukaan 16 vuotta täyttäneen vammaistukea taikka hoitotukea tulee hakea alle 16-vuotiaan vammaistuen päättyessä, jos edelleen haluaa saada vammaisetuutta. Sinänsä tämä ei olisi siis muutos vammaisetuuksien hakemisessa 16 ikävuoden täytyessä. Kuitenkin näissä siirtymäajan tilanteissa halutessaan etuutta myös 18-vuotiaana henkilön tulisi hakea 18 vuotta täyttäneelle myönnettäviä vammais- tai hoitotukea.

Niiden vaikutusten osalta, jotka koskevat vammaisen nuoren kuntoutumista ja työelämään siirtymistä, muualla kuin perheen kotipaikkakunnalla opiskelua, palvelujen käyttämisen edellytyksiä sekä kuntoutusrahan merkitystä ja ongelmia, viitataan siihen, mitä näistä on todettu edellä lapsia ja nuoria koskevia vaikutuksia arvioitaessa. Vammaiset henkilöt, joihin ehdotetut muutokset vaikuttaisivat, sisältyvät samalla kaikki niihin nuoriin, joihin muutokset vaikuttaisivat, joten arviointi katsotaan voitavan yhdistää. Niihin nuoriin, joihin ehdotettavat muutokset vaikuttavat, kuuluu kuitenkin myös muita kuin vammaisia henkilöitä.

4.2.7 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Voimaantulovaiheessa muutokset edellyttäisivät Kansaneläkelaitokselta panostamista viestintään, sisäisten ohjeiden uudistamiseen, henkilöstön kouluttamiseen sekä esimerkiksi lomakkeiden uudistamiseen. Pidemmällä aikavälillä säännösten yhdenmukaistaminen ja selkeyttäminen helpottaisivat ja nopeuttaisivat etuuskien toimeenpanoa Kansaneläkelaitoksessa. Se, että ikäraajat vastaisivat täysi-ikäisyyden ikärajaa, edistäisi asiakaskunnan ymmärrystä Kansaneläkelaitoksen etuuksista ja helpottaisi siten asiakaspalvelun toimintaa.

Esityksessä ehdotettujen muutosten arvioidaan vähentävän Kansaneläkelaitoksen toimintamenoja työkyvyttömyyseläkkeen, takuueläkkeen, kuntoutusrahaetuuskien ja sairauspäivärahan osalta yhteensä noin 0,17 miljoonalla eurolla vuositasolla vuodesta 2027 alkaen. Säästö olisi tätä vähäisempi vuosina 2025 ja 2026. Mainittuja etuuskia koskevien tietojärjestelmämuutosten arvioidaan aiheuttavan yhteensä noin 23 000 euron kertaluonteiset kustannukset. Ehdotetuilla muutoksilla työttömyysetuuksiin ei arvioida olevan juurikaan vaikutusta Kansaneläkelaitoksen toimeenpanossa.

Vammaisetuuskien ikärajan nosto 18 vuoteen selkeyttäisi vammaisetusjärjestelmää, mikä helpottaisi ratkaisutyötä ja edistäisi asiakkaiden ymmärrystä vammaisetuuksista. Vammaisetuuksiin liittyvistä tietojärjestelmämuutoksista kustannuksia aiheutuisi kertaluonteisesti arviolta 170 000 euroa.

Kun vammaisetuuskien ikäraajat nousevat vuoden 2027 alusta, alle 16-vuotiaan vammaistukea voi saada seuraavaan tarkistukseen tai lakkaamiseen asti enintään 16-vuotiaaksi. Tämän jälkeen lapselle voidaan hakea lapsen vammaistukea enintään 18-vuotiaaksi asti. Myös voimassa olevan lainsäädännön mukaan tulee erikseen hakea 16 vuotta täyttäneen vammaistukea taikka hoitotukea alle 16-vuotiaan vammaistuen päättyessä, jos edelleen haluaa saada vammaisetuutta, joten tämä ei lähtökohtaisesti aiheuttaisi muutosta Kansaneläkelaitoksen toimeenpanossa. Kansaneläkelaitoksen työmäärä voisi tästä huolimatta siirtymäaikana jonkin verran kasvaa sen vuoksi, että tällaisille henkilöille mahdollisesti edelleen virheellisesti haettaisiin aikuisen vammaistukea tai eläkettä saavan hoitotukea henkilön täyttäessä 18 vuotta. Vammaisetuuskien hallinnollisen toimeenpanon kustannusten arvioidaan kuitenkin pysyvän melko samoina lain voimaantulon jälkeen.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Vuosille 2025–2028 vahvistettuun julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy kirjaus siitä, että kansaneläkkeen ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahan alaikäraja nostetaan nykyisestä 16 vuodesta 18 vuoteen. Vastaava ikärajan muutos tehdään kirjauksen mukaan myös vammaisetuuksia koskevaan lainsäädäntöön.

Esitys perustuu näin ollen eräiden yksilöityjen muutosten toteuttamista koskevaan hallituksen linjaukseen. Esityksellä tavoitellaan säästöjä etuusmenoihin valtion talouden tasapainottamiseksi. Tavoitteena on lisäksi vahvistaa etuusjärjestelmän johdonmukaisuutta sulkemalla pois eräiden perusturvan etuuskien maksaminen alaikäisille. Ottaen huomioon valmistelun perustana

olevan kirjauksen täsmällinen luonne sekä toisaalta se tosiseikka, että hallitus on jo valtion talouden tasapainottamiseksi toteuttanut muitakin säästöjä tai tehnyt päätöksiä niistä, esityksen valmistelussa ei ole tullut esiin sellaisia toteuttamisvaihtoja, jotka toteuttaisivat kirjauksen tarkoituksen jollakin vaihtoehtoisella tavalla.

Jotta muutokset kuitenkin toteutettaisiin etuusjärjestelmän kokonaisuuden näkökulmasta mahdollisimman johdonmukaisella tavalla, ehdotetaan lisäksi, että myös takuueläkkeen, sairauspäivärahan sekä muiden kuntoutusrahaetuksien kuin kuntoutusrahan alaikäraja nostettaisiin 16 vuodesta 18 vuoteen. Lisäksi ehdotetaan, että työttömyysturvalaista poistettaisiin mahdollisuus myöntää työttömyysetuus alle 18-vuotiaalle työnhakijalle tilanteessa, jossa työnhakija on oppivelvollisuuslain mukaisesti keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen. Nämä muutokset johtaisivat, osana ehdotettavien muutosten kokonaisuutta, eri henkilöryhmien yhdenvertaiseen kohteluun. Valmistelussa on tämän vuoksi päädytty sisällyttämään esitykseen myös nämä muutosehdotukset.

Ylläpitokorvaus ja harkinnanvarainen kuntoutusavustus ovat etuuksia, jotka aina maksetaan joko kuntoutusrahan lisänä tai sen jälkeen. Se, että näiden kuntoutusrahaetuksien ikäraja säilytettäisiin ennallaan, edellyttäisi näin ollen tätä tarkoittavien muutosten tekemistä niiden myöntämisedellytyksiin. Tämän perusteella valmistelussa katsottiin, että myös näiden kuntoutusrahaetuksien alaikärajan on johdonmukaista nousta vastaavasti kuin kuntoutusrahan. Ylläpitokorvauksen ja harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen alaikärajan nostamisen etuusmenoja säästävä vaikutus on erittäin vähäinen: harkinnanvaraista kuntoutusavustusta ei maksettu vuonna 2023 lainkaan alle 18-vuotiaille saajille ja ylläpitokorvaustakin yhteensä vain alle 5 000 euroa.

Sairauspäivärahan osalta oli esillä myös se vaihtoehto, ettei sen alaikäraja nostettaisi. Tämä olisi tarkoittanut, että sosiaaliturvajärjestelmä olisi ollut Kansaneläkelaitoksen maksamien työkyvyttömyysetuuksien osalta jatkossa aiempaa monimutkaisempi ja vähemmän ymmärrettävä. Esimerkiksi sairauspäivärahan enimmäisajan saavutettuaan henkilöllä ei olisi mahdollisuutta päästä työkyvyttömyyseläkkeelle, jos hän olisi edelleen alaikäinen. Lisäksi eri ikäisinä työkyvyttömäksi tulleet henkilöt olisivat olleet keskenään eriarvoisessa asemassa sen suhteen, minkä ikäisinä heillä olisi mahdollisuus saada työkyvyttömyysetuutta. Voidaan arvioida, että sairauspäivärahan hakijoiden määrä lisääntyisi, jos ainoastaan kansaneläkkeen ja kuntoutusrahan alaikärajoja nostettaisiin. Kansaneläkelaitoksen toimeenpanossa olisi todennäköisesti syntynyt häiriökysyntää, koska kaikkien hakijoiden kohdalla myöntämisedellytykset sairauspäivärahan myöntämiseksi eivät olisi kuitenkaan täyttyneet muun muassa siitä syystä, että sairauspäivärahan edellytyksenä on sairastuminen 15 ikävuoden jälkeen. Eniten siirtymää sairauspäivärahan saajiin tapahtuisi todennäköisesti niiden henkilöiden piirissä, jotka muuten olisivat hakeneet työkyvyttömyyseläkettä. Tarkkaa arviota tästä ei kuitenkaan ole ollut mahdollista tehdä, koska etuuksien myöntämisedellytykset poikkeavat jonkin verran toisistaan. On kuitenkin diagnoserusteisesti arvioitu, että sairauspäivärahan menot kasvaisivat 0,25–1 miljoonalla eurolla, mikäli sairauspäivärahan ikäraja ei nostettaisi vastaavasti kuin kansaneläkkeen, takuueläkkeen ja kuntoutusrahan. Kuntoutusrahan oikeutetuista ei pystytä arvioimaan siirtymää, mutta sitäkin voisi olla jonkin verran. Lisäksi on arvioitu, että jos sairauspäivärahan ikäraja ei nostettaisi, opintoja kuntoutuksena suorittavat mahdollisesti hakisivat sairauspäivärahaa, jota koskevien säännösten mukaisesti kuitenkin ainoastaan vähäinen opiskelu on mahdollista. Tämä ei olisi yleensä ottaen tarkoituksenmukaista henkilön opintojen etenemisen kannalta. Näiden syiden vuoksi esityksessä päädyttiin esittämään, että sairauspäivärahan alaikärajan nostaminen on perusteltua.

Valmistelun yhteydessä on arvioitu myös sairausvakuutuslain mukaisten tartuntatautipäivärahan ja luovutuspäivärahan sisällyttämistä esitykseen. Näissä kahdessa etuudessa ei ole lainsäädännön ja vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan olemassa alaikäraja. Tartuntatautipäiväraha

on sidoksissa tartuntatautilakiin (1227/2016). Tartuntatautilain osalta on käynnissä kokonaisuudistus, jonka yhteydessä tai jälkeen myös toimeentuloturvan (tartuntatautipäivärahan) osalta on mahdollista ja tarkoituksenmukaista arvioida, tulisiko tartuntatautipäivärahassa olla alaikäraja ja jos, mikä se olisi. Tartuntatautipäivärahan edellytysten muuttaminen, siis myös alaikärajan lisääminen lainsäädäntöön, vaatii esimerkiksi sen selvittämistä, mitä vaikutuksia mahdollisella alaikärajalla olisi esimerkiksi tartuntatautien leviämisen estämiseen. Samoin luovutuspäivärahan osalta edellytysten muuttaminen, siis myös alaikärajan lisääminen lainsäädäntöön, vaatisi esimerkiksi sen selvittämistä, mitä vaikutuksia sillä olisi elinluovutusten näkökulmasta.

Myös eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 8 §:n 1 momenttiin sisältyvää 16 vuoden ikärajaa voidaan arvioida myöhemmin erikseen. Eläkkeensaajan asumistuen perustana on aina eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 8 §:n 1 momentin mukainen eläke tai korvaus, Se, että kansaneläkettä tai takuueläkettä ei enää maksettaisi alle 18-vuotiaalle, sulkee pois sen, että alle 18-vuotias saisi eläkkeensaajan asumistukea näiden etuuksien perusteella. Muut tilanteet ovat harvinaisia ja niihin liittyviä kysymyksiä voidaan arvioida myöhemmin.

6 Lausuntopalaute

(täydennetään lausuntokierroksen jälkeen)

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Kansaneläkelaki

9 §. Asumisaikavaatimus. Pykälän 2 momentin säännöstä, jonka mukaan asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkettä hakevalta henkilöltä, joka on saanut 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea, ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otettaisiin huomioon kansaneläkkeen ja vammaistukien ikärajojen nostamista koskeva muutos-ehdotus sekä vammaistukien ehdotettu nimenmuutos. Tämän vuoksi ehdotetaan, että momentin jälkimmäinen lause muutettaisiin muotoon: ”Asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut 18 vuotta täyttäessään vammaisetuuksista annetun lain (570/2007) mukaista lapsen vammaistukea.”

Säännöksessä käytettävä ilmaisu ”työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta” vastaisi takuueläkkeestä annetun lain (703/2010) vastaavan säännöksen sanontaa ja korvaisi säännöksen nykyisen ilmaisen ”työkyvyttömyyseläkettä hakevalta henkilöltä”. Tämän sanonnan muuttaminen ei vaikuttaisi säännöksen sisältöön.

Muutosehdotus perustuu siihen, että säännöksessä säädetty poikkeus asumisaikavaatimuksen soveltamisesta olisi jatkossa – kansaneläkkeen alaikärajan noustessa – luontevaa liittää työkyvyttömyyseläkkeen hakijan etuustilanteeseen hänen saavuttaessaan työkyvyttömyyseläkkeen alaikärajan.

Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan kansaneläkelain 9 §:n 1 momentin mukaista asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea. Näin asumisaikavaatimuksen soveltamista koskevaa poikkeusta voitaisiin edelleen soveltaa myös sen nykyisessä muodossa niihin etuudensaajiin, jotka ovat 16 vuotta täyttäessään saaneet nykyisen lainsäädännön mukaista alle 16-vuotiaan vammaistukea. Säännös turvaisi siirtymävaiheessa sen, että tähän etuudensaajien ryhmään ei kohdistuisi yllättäviä muutoksia.

12 §. Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen. Pykälän 1 momentin 16 vuoden ikäraja ehdotetaan muutettavaksi 18 vuoteen. Työkyvyttömyyseläkkeeseen olisi siten jatkossa oikeus 18 vuotta

täyttäneellä työkyvyttömällä henkilöllä 10 §:n mukaiseen vanhuuseläkeiän saavuttamiseen asti, kuitenkin siten, että alle 20-vuotiaalle eläke voidaan myöntää vain 16 §:ssä säädetyn edellytyksin. Säännöksessä muuttuisi ainoastaan mainittu ikäraja.

15 §. Työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkaminen. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentin viimeiseen virkkeeseen lisättäisiin eri säännösten keskinäistä suhdetta koskeva selventävä maininta. Näin säännöksestä kävisi nimenomaisesti ilmi, että tämän lain 12 §:n 1 momentissa säädetty työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen alaikäraja rajoittaa tämän lain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä myös tilanteissa, joissa työkyvyttömyyseläkkeen hakijalle on myönnetty työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke. Vaikka hakijalle olisi myönnetty työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke, kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke voitaisiin myöntää vasta 18 vuoden ikärajan täytyttyä, ellei siirtymäsiirtymäsäännöksestä siirtymävaiheessa muuta johtuisi. Tilanteita, joissa tämä kysymys käytännössä nousisi esiin, olisi erittäin vähän.

Pykälän 3 momentin 15 vuoden ikäraja ehdotetaan nostettavaksi 17 vuoteen. Sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaista enimmäisaikaa tai sitä vastaavaa aikaa ei siten jatkossa edellytettäisi työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, jonka työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin hän on täyttänyt 17 vuotta. Se, että ikäraja nousisi kahdella vuodella, vastaisi työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen alaikärajaan ehdotettavaa muutosta. Näin alle 17-vuotiaana työkyvyttömäksi tulleille ei asetettaisi odotusajaksi sairausvakuutuslain mukaista enimmäisaikaa heidän täyttäessään 18 vuotta. Myös sairausvakuutuslain 8 luvun 2 §:n mukaisia alaikärajoja ehdotetaan tässä esityksessä nostettavaksi vastaavasti kahdella vuodella. Mainitut ikärajat muodostavat vakuutetun aseman näkökulmasta kokonaisuuden, jota koskevien muutosten ehdotetaan tulevan voimaan vuonna 2009 syntyneiden ikäluokasta alkaen. Sairausvakuutuslain 8 luvun 2 §:ssä säädetty yläikäraja ei sen sijaan muuttuisi.

16 §. Alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen. Pykälän 2 momentin 16 vuoden ikäraja ehdotetaan nostettavaksi 18 vuoteen. Säännöksessä muuttuisi ainoastaan mainittu ikäraja. Työkyvyttömyyseläke voitaisiin siten jatkossa myöntää alle 20-vuotiaalle henkilölle pykälän 2 momentin edellytysten täytyessä.

57 §. Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus. Pykälän 3 momentissa oleva lakiviittaus ehdotetaan korjattavaksi siten, että viittaus kohdistuisi tämän lain 56 §:n 2–4 momenttien sijasta saman pykälän 2 ja 4–5 momentteihin. Viittauksen kohteena olevien lainkohtien järjestys on aiemman lainmuutoksen yhteydessä osittain muuttunut, mikä on jäänyt huomioimatta muutosehdotuksen kohteena olevassa säännöksessä. Lakiviittaus korjattaisiin siten, että se kohdistuisi samoihin säännöksiin kuin alun perin.

58 §. Leskeneläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus. Pykälän 4 momentissa oleva lakiviittaus ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus kohdistuisi tämän lain 56 §:n 2 ja 4 momenttien sijasta saman pykälän 2 ja 4–5 momentteihin. Viittauksen kohteena olevien lainkohtien järjestys on aiemman lainmuutoksen yhteydessä osittain muuttunut, mikä on jäänyt huomioimatta muutosehdotuksen kohteena olevassa säännöksessä. Lakiviittaus korjattaisiin siten, että se kohdistuisi samoihin säännöksiin kuin alun perin. Myös tämän lain 56 §:n nykyisen 4 momentin ehdotetaan jäävän lakiviittauksen piiriin. Näin lakiviittaus kohdistuisi samoihin lainkohtiin kuin tämän lain 57 §:n vastaava lakiviittaus.

73 §. Maksamisen keskeyttäminen. Pykälän 3 momentin 1 kohdassa oleva lakiviittaus ehdotetaan korjattavaksi siten, että viittaus kohdistuisi tämän lain 56 §:n 4 momentin sijasta saman pykälän 5 momenttiin. Korjausta ehdotetaan, koska viittauksen kohteena olevan säännöksen

paikka on aiemman lainmuutoksen yhteydessä muuttunut, mikä on jäänyt huomioimatta muutosehdotuksen kohteena olevassa säännöksessä. Lakiviittaus korjattaisiin sitten, että se kohdistuisi samaan säännökseen kuin aiemmin.

7.2 Takuueläkkeestä annettu laki

4 §. Asumisaikavaatimus. Pykälän 2 momentin säännöstä, jonka mukaan kolmen vuoden asumista Suomessa ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut vammaisetuksista annetussa laissa (570/2007) tarkoitettua alle 16-vuotiaan vammaistukea 16 vuotta täyttäessään, ehdotetaan muutettavaksi vastaavasti kuin kansaneläkelain (568/2007) 9 §:n 2 momentin vastaavaa säännöstä. Kansaneläkkeen ja vammaistukien ikärajojen nostamista koskevan muutosehdotuksen sekä vammaistukien ehdotetun nimenmuutoksen huomioon ottamiseksi ehdotetaan, että momentin jälkimmäinen lause muutettaisiin muotoon: ”Kolmen vuoden asumista Suomessa ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut 18 vuotta täyttäessään vammaisetuksista annetun lain (570/2007) mukaista lapsen vammaistukea.”

Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan takuueläkkeestä annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaista asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea. Tämän siirtymäsäännöksen tarkoitus olisi sama kuin kansaneläkelakia koskevaan muutoslakiin tässä esityksessä ehdotettavan siirtymäsäännöksen.

5 §. Maahanmuuttaja. Pykälään sisältyvää maahanmuuttajan määritelmää ehdotetaan muutettavaksi siten, että maahanmuuttajalla takuueläkkeestä annetussa laissa jatkossa tarkoitettaisiin 18 vuotta täyttänyttä Suomeen muuttanutta henkilöä, joka ei saa kansaneläkettä. Säännöksessä muuttuisi ainoastaan siihen sisältyvä ikäraja, kun nykyinen 16 vuoden ikäraja nostettaisiin 18 vuoteen.

7 §. Oikeus takuueläkkeeseen. Pykälän 1 momentin johdantokappaleeseen ehdotetaan lisättäväksi 18 vuoden alaikäraja, joka jatkossa soveltuisi takuueläkeoikeuteen. Vaikka henkilö saisi pykälän 1 momentissa tarkoitettua eläkettä tai korvausta, hänen tulisi momentissa asetetut eläkeoikeuden edellytykset täyttääkseen lisäksi olla täyttänyt 18 vuotta.

Pykälän 1 momentin 1 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi sana ”lisäksi”. Tämän on tarkoitus kielellisesti selventää momentin johdantokappaleeseen sisältyvän 18 vuoden alaikärajan ja momentin 1 kohtaan sisältyvän, työntekijän eläkelain (395/2006) mukaiseen vanhuuseläkkeen alaikärajaan kohdistuvan viittauksen keskinäistä suhdetta.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukainen 16 vuoden alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 18 vuoteen. Lainkohdassa muuttuisi ainoastaan siihen sisältyvä ikäraja. Oikeus takuueläkkeeseen olisi tämän lainkohdan nojalla jatkossa maahanmuuttajalla, joka on täyttänyt 18 vuotta ja on kansaneläkelain 12 §:n mukaan työkyvytön, olematta mainitun pykälän 4 momentissa tarkoitettu henkilö.

7.3 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

17 §. Yleiset edellytykset. Pykälän 2 momentin 16 vuoden alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 18 vuoteen. Säännöksessä muuttuisi ainoastaan mainittu alaikäraja. Kuntoutusrahaetuuteen olisi siten jatkossa oikeus 18–67-vuotiaalla kuntoutujalla 17 §:ssä ja muuten kuntoutuslaissa tarkemmin säädetysti.

20 §. Nuoren kuntoutusraha. Pykälän 1 momentin 16 vuoden ikäraja ehdotetaan nostettavaksi 18 vuoteen. Säännöksessä muuttuisi ainoastaan mainittu ikäraja. Nuoren kuntoutusraha voitaisiin siis jatkossa myöntää myös 18 vuotta täyttäneelle vakuutetulle ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi 20 §:ssä ja kuntoutuslaissa tarkemmin säädettyä.

7.4 Sairausvakuutuslaki

8 luku Sairauspäiväraha

2 §. Vakuutetun ikä. Pykälän 1 momentin 16 vuoden alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 18 vuoteen. Lisäksi nostettaisiin sitä ikärajaa 18 vuoteen, jolloin vakuutetun työkyvyttömyyden on tullut alkaa. Sairauspäivärahaan olisi siten oikeus jokaisella 18–67-vuotiaalla Suomessa asuvalla vakuutetulla, jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 18 vuotta. Päivärahaa voitaisiin edelleen säännöksen mukaisesti maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana vakuutettu täyttää 68 vuotta.

Pykälän 2 momentin 15 vuoden ikäraja, jolloin sairauden aiheuttaman työkyvyttömyyden on tullut alkaa, ehdotetaan nostettavaksi 17 vuoteen. Samalla nostettaisiin sitä ikää, jonka täyttyään sairauden on pitänyt jatkua, 18 vuoteen. Siten jatkossa jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys olisi alkanut vakuutetun täytettyä 17 vuotta ja sairaus jatkuisi edelleen hänen täytettyään 18 vuotta, vakuutetulla olisi oikeus saada sairauspäivärahaa viimeksi mainitun ikärajan ylittävältä työkyvyttömyysajalta enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana työkyvyttömyys tulee jatkuneeksi yhden vuoden.

11 §. Oikeus osasairauspäivärahaan. Pykälän 1 momentin 16 vuoden alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 18 vuoteen. Säännöksessä muuttuisi ainoastaan mainittu alaikäraja. Siten osasairauspäiväraha olisi jatkossa tarkoitettu tukemaan 4 §:n mukaisesti työkyvyttömän 16–67-vuotiaan vakuutetun pysymistä työelämässä ja paluuta kokoaikaiseen työhön. Säännöksessä muuttuisi ainoastaan mainittu ikäraja.

7.5 Laki vammaisetuksista

2 §. Etuudet. Pykälässä säädetään vammaisetuslain perusteella myönnettävistä etuuksista. Alle 16-vuotiaan vammaistuen yläikäraja nousisi 18 ikävuoteen ja 16 vuotta täyttäneen vammaistuen ja eläkettä saavan hoitotuen alaikäraja nousisi 18 ikävuoteen. Henkilö täysi-ikäistyy täyttäessään 18 vuotta ja häntä aletaan lapsen sijaan kutsua aikuiseksi. Tämän vuoksi nykyisen alle 16-vuotiaan vammaistuen nimi muutettaisiin lapsen vammaistueksi ja nykyisen 16 vuotta täyttäneen vammaistuen nimi muutettaisiin aikuisen vammaistueksi. Koska minkään vammaiseturuden myöntämisedellytykset eivät muuttuisi ja eläkettä saavan hoitotuen perusteena olisivat näin ollen edelleen 9 §:n 1 momentissa säädetyt maksussa olevat etuudet tai korvaukset, eläkettä saavan hoitotuen nimeen ei ole perusteltua tehdä muutoksia.

6 §. Asumisaikavaatimus. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin vastaamaan vammaiseturuksien ikärajoihin ehdotettavia muutoksia sekä etuuksien uusia nimiä. Momentin 1 kohdassa mainitun muutoksen vuoksi aikaisempaa useampi voisi päästä vammaiseturuden piiriin. Tämä johtuu siitä, että ehdotettavan muutoksen perusteella myös 16- ja 17-vuotiaat pääsisivät vammaiseturuden piiriin ilman asumisaikavaatimuksen täyttämistä tai että heidän on täytynyt saada vammaiseturutta aiemmin. Mainitun henkilöryhmän arvioidaan kuitenkin olevan kooltaan hyvin pieni. Momentin 2 ja 3 kohdissa muutettaisiin etuuksien nimien lisäksi myös kohdissa mainittu ikä 16 vuodesta 18 vuoteen. Koska vammaiseturuksien ikäraajat korottuvat kaikissa vammaiseturuksissa kahdella vuodella ja on perusteltua, että ilman asumisaikavaatimusta voisi saada aikuiselle myönnettäviä vammaiseturuksia sillä perusteella, että on saanut nimenomaan uuden alaikärajan

täyttäessään alaikäisenä jotakin vammaisetuutta, kohtien ikiä muutettaisiin vammaisetuuksien ikärajiin ehdotettavia muutoksia vastaavasti.

7 §. *Lapsen vammaistuki.* Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan vammaisetuuksien ikärajiin ehdotettavia muutoksia sekä etuuden uutta nimeä.

Pykälän 1 momentissa ei etuuden yläikärajan ja nimen muuttumisen vuoksi olisi tarpeen todeta lapsen iästä, koska lapsella tarkoitetaan vakiintuneesti alle 18-vuotiasta henkilöä. Koska etuuden myöntämisperusteita ei muutettaisi, jatkossa säännöksen piiriin kuuluvien uusien ikäluokkien eli 16–17-vuotiaiden etuutta hakevien kohdalla arvioitaisiin etuuden edellytysten täyttymistä vastaavaan samanikäiseen terveeseen lapseen kuten näitä ikäluokkia nuorempienkin kohdalla.

8 §. *Aikuisen vammaistuki.* Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan vammaisetuuksien ikärajiin ehdotettavia muutoksia sekä etuuden uutta nimeä.

Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin tuen alaikärajan muutoksesta aiheutuva muutos.

9 §. *Eläkettä saavan hoitotuki.* Pykälän 1 momentin johdantokappaleeseen tehtäisiin tuen alaikärajan muutoksesta aiheutuva muutos.

13 §. *Vammaistuki eläkkeen lepäämisajalta.* Pykälää ei sovelleta tämän esityksen antamisen ajankohtana, koska vammaistuen maksamiseen eläkkeen lepäämisajalta sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annettua lakia (738/2009). Koska määrittäminen laki on määräaikainen ja määräajan päättymisen jälkeen ilman muita lainsäädännön muutoksia tämä pykälä tulisi sovellettavaksi, pykälää on tarpeen työkyvyttömyys- ja takuueläkkeiden ja vammaisetuuksien ikärajamuutosten vuoksi muuttaa siten, että tässä pykälässä tarkoitettua eläkkeen lepäämisen ajalta maksettaisiin aikuisen vammaistukea.

15 §. *Vammaisetuuden hakeminen.* Pykälän 2 momenttia muutettaisiin vastaamaan vammaisetuuksien ikärajojen muutoksia. Momentin ensimmäistä virkettä on vakiintuneesti sovellettu koskien nykyisten 16 vuotta täyttäneiden etuuksien eli 16 vuotta täyttäneen vammaistuen ja eläkettä saavan hoitotuen hakemista. Pykälän 2 momentti on puolestaan säädetty koskemaan nykyisen alle 16-vuotiaan vammaistuki -etuuden hakemista. Momenttiin tehtävän muutoksen myötä lapsen vammaistukea voisi hakea lapsen edunvalvoja, lapsen huoltaja, hyvinvointialue tai henkilö, jonka hoitoon lapsi on lastensuojelulain (417/2007) 81 §:ssä tarkoitettulla tavalla sijoitettu. Myös lapsella olisi edelleen oikeus käyttää puhevaltaansa hallintolain mukaisesti. Koska jatkossa lapsen vammaistuen piiriin kuuluvat myös 16–17-vuotiaat lapset, momentin toinen virke koskisi lapsen vammaistuen hakemisen osalta myös näitä ikäluokkia. Samalla 16–17-vuotiaiden lasten kohdalla ei enää sovellettaisi momentin ensimmäistä virkettä. Tämä on perusteltua, koska näin kaikki alle 18-vuotiaat ovat etuuden hakemisen osalta yhdenvertaisessa asemassa suhteessa toisiinsa.

17 §. *Lapsen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus.* Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan vammaisetuuksien ikärajiin ehdotettavia muutoksia sekä etuuden uutta nimeä.

Pykälän 1 momentin johdantokappaleen teksti muutettaisiin vastaamaan muutosta vammaisetuuksien ikärajoissa sekä etuuden nimessä.

Pykälän 2 momentin johdantokappaleen muutettaisiin vastaamaan vammaisetuuksien ikärajojen muutoksista ja etuuden nimestä aiheutuvia muutoksia. Koska jatkossa lapsen tukea myönnettäisiin myös 16–17-vuotiaille, lapsen vammaistukea saavan lapsen edunvalvojan, huoltajan

tai muun lain 15.2 §:n mukaan hakemiseen oikeutetun henkilön olisi ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle momentissa säädetyistä muutoksista myös 16–17-vuotiaan osalta. Lapsella olisi oikeus käyttää puhevaltaa hallintolain mukaisesti. Säännökseen tehtävän muutoksen tarkoituksena ei ole sinänsä muuttaa säännöksen lähtökohtia ja vakiintunutta tulkintaa, jonka mukaan sekä hakemaan oikeutettua että saajaa koskevat 2 momentissa säädetyt ilmoitusvelvollisuudet.

18 §. Hoitotuen ja aikuisen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus. Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan vammaisetuksien ikärajoihin ehdotettavia muutoksia sekä uutta aikuisen vammaistuen nimeä.

Pykälän 1 momentin johdantokappaleen teksti muutettaisiin vastaamaan ikärajoihin ehdotettavia muutoksia sekä uutta aikuisen vammaistuen nimeä.

Pykälän 2 momentin johdantokappaleen teksti muutettaisiin vastaamaan ikärajoihin ehdotettavia muutoksia sekä uutta aikuisen vammaistuen nimeä.

Pykälän 4 momentin teksti muutettaisiin vastaamaan ikärajoihin ehdotettavia muutoksia sekä uutta aikuisen vammaistuen nimeä.

Pykälän 5 momentti kumottaisiin tarpeettomana. Aikuisen vammaistukea tai eläkettä saavan hoitotukea ei saisi tämän esityksen mukaan jatkossa alle 18-vuotiaana eikä siten olisi enää tarpeen säätää velvollisuuksista koskien hakemista ja ilmoittamisesta alle 18-vuotiaan etuudensaajan osalta.

27 §. Lapsen vammaistuen maksamisen erityissäännökset. Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan muutosta vammaisetuksien ikärajoissa ja etuuden nimessä.

Pykälä on säädetty niitä tilanteita varten, joissa alle 16-vuotiaan vammaistuki on perusteltua maksaa muulle kuin lapsen edunvalvojalle. Koska jatkossa lapsen vammaistuen piiriin kuuluvat myös 16–17-vuotiaat lapset, myös tämän ikäisille myönnetty lapsen vammaistuet voitaisiin jatkossa maksaa pykälässä todettujen edellytysten mukaisesti myös muulle kuin lapsen edunvalvojalle. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin vastaamaan näitä muutoksia. Säännökseen tehtävän muutoksen tarkoituksena ei sinänsä ole muuttaa säännöksen lähtökohtia ja vakiintunutta tulkintaa.

33 §. Vammaisetuuden lakkaaminen. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin vastaamaan muutosta vammaisetuksien ikärajoissa sekä etuuden nimessä.

Pykälän 3 momenttia muutettaisiin vastaamaan muutosta vammaisetuksien ikärajoissa sekä etuuden nimessä.

34 §. Takaisinperintä. Pykälän 5 momenttia muutettaisiin vastaamaan muutoksia vammaisetuksien ikärajoissa sekä etuuden nimessä. Voimassa olevan säännöksen mukaan alle 16-vuotiaan vammaistuki peritään takaisin siltä, jolle tuki on maksettu. Puolestaan voimassa olevan lainsäädännön mukaisten 16-vuotiaan vammaistuen ja eläkettä saavan hoitotuen takaisinperintä kohdistetaan etuudensaajaan itseensä. Säännökseen ehdotettava muutos tarkoittaisi sitä, että jatkossa 16–17-vuotiaille myönnetty lapsen vammaistuet perittäisiin takaisin siltä, jolle tuki on maksettu eikä etuuteen oikeutetulta itseltään. Tämä on perusteltua, koska näin kaikki alle 18-vuotiaat olisivat etuuden takaisinperinnän kannalta yhdenvertaisessa asemassa suhteessa toisiinsa.

41 a §. *Asian uudelleen ratkaiseminen etuuden tai korvauksen myöntämisen johdosta.* Pykälän 1 momenttia muutettaisiin vastaamaan muutosta vammaisuuksien ikärajoissa sekä etuuden nimessä. Momentista korjattaisiin myös kirjoitusvirhe.

7.6 Työttömyysturvalaki

3 luku Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

3 §. *Yleiset rajoitukset.* Pykälän 1 momentissa säädetään työttömyysetuuden myöntämistä koskevista yleisistä ikärajoista. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että työttömyysetuutta ei voitaisi enää myöntää 17 vuotta täyttäneelle työnhakijalle, joka on keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen. Muutoksen jälkeen työttömyysetuutta voisi saada 17-vuotiaana vain silloin, jos henkilö on suorittanut oppivelvollisuutensa.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Esityksessä ei ehdoteta lakia alemman sääntelyn muutoksia.

9 Voimaantulo

Kansaneläkettä, takuueläkettä, Kansaneläkelaitoksen maksamia kuntoutusrahaetuuksia, sairauspäivärahaa sekä työttömyysetuuksia koskevien muutosten ehdotetaan tulevan voimaan 1.1.2025. Ehdotettavien siirtymäsäännösten nojalla kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuksien uudet ikäraajat tulisivat voimaan syntymävuosiluokittain siten, että uusia ikärajoja sovellettaisiin vuonna 2009 ja sen jälkeen syntyneisiin. Työttömyysturvalain muutosta sovellettaisiin vuonna 2008 ja sen jälkeen syntyneisiin. Vammaisuuksia koskevien muutosten ehdotetaan tulevan voimaan 1.1.2027.

Vammaisetuslain voimaantuloa koskevien säännösten mukaan jos oikeus etuuteen on alkanut ennen 1.1.2027, sovellettaisiin 31.12.2026 asti voimassa olleita säännöksiä. Oikeus 31.12.2026 voimassa olleiden säännösten nojalla myönnettyihin etuuksiin jatkuisi 31.12.2026 asti voimassa olleen 32 §:n mukaiseen seuraavaan tarkistukseen tai 33 §:n mukaiseen lakkaamiseen asti. Tämä tarkoittaisi, että jos etuus on myönnetty alkamaan ennen 1.1.2027 ja jatkumaan myös tammikuun 2027 tai sen jälkeiselle ajalle, etuus oikeus jatkuisi 1.1.2027 ja sen jälkeen seuraavaan 32 tai 33 §:n mukaiseen tarkistamiseen tai lakkaamiseen saakka. Vuodenvaihteessa 2026–2027 Kela ei siis tekisi tarkistuksia etuuksiin tämän lainmuutoksen vuoksi, vaan etuudet jatkuisivat etuus päätöksen mukaisena niin kauan kunnes olisi syytä voimassa olleen 32 §:n mukaan tarkistaa etuus tai voimassa olleen 33 §:n mukaan lakkauttaa etuus. Esimerkiksi alle 16-vuotiaan vammaistuen edellytykset voivat täytyä ajalta ennen 1.1.2027, vaikka hakemus jätettäisiin vuonna 2027. Takautuvan hakuajan puitteissa tuki voidaan tällaisissa tilanteissa myöntää alkamaan ennen 1.1.2027. Myönnettävään alle 16-vuotiaan vammaistukeen sovellettaisiin 31.12.2026 voimassa olleita säännöksiä ja tuki voitaisiin myöntää enintään 16-vuotiaaksi asti. Kela tutkisi näissä tilanteissa saman hakemuksen perusteella oikeuden myös ikävuosien 16 ja 17 ajalta, ja jos oikeus syntyisi, etuus voitaisiin näille ikävuosille myöntää vuodelle 2027 lapsen vammaistukena. Jos lapsi olisi ennen 1.1.2027 oikeutettu 16–17-vuotiaana 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen ja oikeus jatkuisi vuoden 2027 ajalle, oikeutta vammaistukeen vuonna 2027 selvitetäessä voitaisiin asiakkaalta tiedustella, haluaako hän hakea lapsen vammaistukea vai saada 16 vuotta täyttäneen vammaistuen.

Vammaisetuslain voimaantuloa koskevien säännösten mukaan henkilöllä ei voisi olla yhtä aikaa oikeutta useaan vammaisetuuteen lukuunottamatta niitä tilanteita, joista erikseen säädetään vammaisuuksista annetun lain (570/2007) 56 §:ssä. Vammaisetuslain lähtökohta on se, että henkilöllä voi olla kulloinkin vain yksi vammaisetuus myönnettynä. Vammaisetuslain 8 ja 9

§:iin perustuen on jo voimassa olevan lainsäädännön mukaan niin, että henkilö ei voi lähtökohdaisesti saada samalta ajalta sekä aikuisen vammaistukea että eläkettä saavan hoitotukea. Lisäksi vammaisetusjärjestelmän uusi ehdotettava ikäraja 18 vuotta itsessään jo jakaisi mahdolliset saajat joko lapsen vammaistukeen ja toisaalta aikuisen vammaistukeen tai eläkettä saavan hoitotukeen. Samoin on voimassa olevassa lainsäädännössä 16 vuoden ikärajan osalta. Kuitenkin esitettävien muutosten voimaantulosta 1.1.2027 alkaen 16–17-vuotiaalla henkilöllä voisi täytyä edellytykset yhtä aikaa sekä lapsen vammaistukeen että jompaankumpaan 16 vuotta täyttäneen etuuteen eli 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen tai eläkettä saavan hoitotukeen. Ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, että henkilöllä on oikeus samanaikaisesti useaan vammaisetuuteen. Näin ollen jos henkilölle on myönnetty esimerkiksi 16 vuotta täyttäneen vammaistuki tai eläkettä saavan hoitotuki ja hänelle myönnettäisiin lapsen vammaistuki samalle ajalle, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki tai eläkettä saavan hoitotuki tulisi lakkauttaa tältä samalta ajalta. Tällainen tilanne voi syntyä, jos vuonna 2027 esimerkiksi 17-vuotiaalle lapselle on myönnetty eläkettä saavan hoitotuki ja lapselle voisi muodostua oikeus myös lapsen vammaistukeen. Jos lapselle haettaisiin lapsen vammaistukea ja se olisi euromäärällisesti suurempi etuus, lapsen vammaistuki voitaisiin myöntää ja jo myönnetty tuki lakkauttaa, tarvittaessa takautuvasti. Jo maksettua tukea voitaisiin pitää samalle ajalle myönnetyn tuen ennakkosuorituksena lain 28 §:n mukaisesti. Voimaantulosäännöksellä ei kuitenkaan puututtaisi sellaisiin vammaisetuuksiin, jotka ovat edelleen voimassa vammaisetuslain 56 §:n perusteella. Tämän mainitun siirtämäsäännöksen nojalla joissakin tilanteissa samalla henkilöllä voi olla voimassa enemmän kuin yksi vammaisetus.

Lisäksi vammaisetuslain voimaantuloa koskevien säännösten mukaisesti 31.12.2026 voimassa olleiden säännösten nojalla myönnetty 16 vuotta täyttäneen vammaistuki muutettaisiin hakemuksetta nimeltään aikuisen vammaistueksi 1 päivästä tammikuuta 2029 alkaen. Nimen muuttamisesta annettaisiin päätös pyynnöstä. Viestinnän ja vammaisetusjärjestelmän ymmärrettävyyden näkökulmasta olisi perusteltua, että koska vuonna 2029 ei 16 vuotta täyttäneen vammaistuen saajina olisi enää alaikäisiä henkilöitä, kaikkien 16 vuotta täyttäneen vammaistuen saajien etuuden nimi muutettaisiin aikuisen vammaistueksi. Etuuden myöntämisedellytykset eivät vuoden 2027 alusta voimaan tulevassa lainmuutoksessa muuttuisi lukuunottamatta tuen alaikärajaa. Alaikärajan muutos ei vaikuttaisi enää etuudensaajiin vuonna 2029. Myöskään voimassa oleviin etuuksiin ei tehtäisi muutoksia eli asiakkaan oikeus etuuteen ei asiasisältöisesti muuttuisi. Näiden syiden vuoksi ei olisi etuudensaajan oikeusturvan kannalta tarpeen, että muutoksesta annettaisiin jokaiselle etuudensaajalle päätös. Päätöksen saisi kuitenkin aina pyynnöstä.

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy hallituksen esitykseen eduskunnalle sairauspäivärahan muutoksia ja sosiaaliturvarahastojen säästöjen kanavointia koskevaksi lainsäädännöksi. Kyseisessä esityksessä kanavoidaan tässä esityksessä esitetyt vakuutusmaksuihin kohdistuvat säästöt täysimääräisesti valtiolle ja kunnille. Tässä esityksessä ehdotettavien muutosten pienentävä vaikutus vakuutusmaksuihin, joka muutenkin olisi erittäin vähäinen, jäisi näin ollen mainitun toisen esityksen vuoksi toteutumatta.

10.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2025 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

11.1 Arvioinnin perusta

11.1.1 Yhdenvertaisuus

Perustuslain 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta perusoikeutena. Lainkohdan 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Lainkohdan 2 momentissa säädetään syrjintäkiellosta: ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuudella ja erityisesti syrjinnän kielloilla on keskeinen merkitys myös kansainvälisessä ihmisoikeussäätelyssä, joka on otettu huomioon kansallista perusoikeussäännöstöä uudistettaessa. Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjintäkielto sisältyvät muun muassa Euroopan unionin perusoikeuskirjaan. Myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa on vaatimus kaikkien henkilöiden yhdenvertaisuudesta lain edessä ja lain mukaan sekä oikeudesta ilman syrjintää yhdenvertaiseen lakiin perustuvaan suojaan ja yhdenvertaisiin lakiin perustuviin etuihin.

Perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan sääntelyn tarkoituksena on turvata, paitsi perinteistä oikeudellista yhdenvertaisuutta, myös tosiasiallisen tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa. Yhdenvertaisuus lain edessä on perinteisesti merkinnyt erityisesti vaatimusta yhdenvertaisuudesta lain soveltamisessa. Perustuslain yhdenvertaisuussäännös kohdistuu kuitenkin myös lainsäätäjään. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että laki voi olla ristiriidassa yhdenvertaisuuden asettamien valtiosääntöisten vaatimusten kanssa, jos se ilman yleisesti hyväksyttävää perustetta, siis mielivaltaisesti, asettaa kansalaisia tai kansalaisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan. Yhdenvertaisuussäännös ei kuitenkaan edellytä kaikkien kansalaisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Lainsäädännölle on lisäksi ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin, edistääkseen esimerkiksi tosiasiallista tasa-arvoa. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tarpeellinen positiivinen erityiskohtelu – esimerkiksi yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevan ryhmän asemaa parantava sääntely – on sallittua, mikäli erottelu voidaan perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Perustuslakivaliokunta on käytännössään nostanut nimenomaisesti esiin myös sen näkökohdan, ettei yhdenvertaisuudesta voi johtua tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (HE 309/1993 vp, s. 42–44). Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, että eläkkeiden määräytyminen eri tavoin eri-ikäisille henkilöille on perustuslain 6 §:n kannalta ongelmallista, jos erottelut eivät ole mielivaltaisia eivätkä erot eläketurvassa muodostu kohtuuttomiksi (PeVL 60/2002 vp, s. 4–5).

11.1.2 Oikeus sosiaaliturvaan

Perustuslain 19 §:n 2 momentin mukaan lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Momentissa tarkoitettua perustoimeentulon turvaa ei ole perustuslaissa säädetty yksilön subjektiiviseksi oikeudeksi, vaan perustuslaki asettaa velvoitteen taata tällainen turva tavallisen lain tasolla. Säännös edellyttää kuitenkin, että perustoimeentulon turva on perustuslaissa tarkoitetuissa elämäntilanteissa lain tasolla järjestettävä. Säännöksessä käytetty perustoimeentulon turvan käsite ei suoraan kiinnity olemassa oleviin etuusjärjestelmiin. Säännöksen tarkoituksena ei siten ole turvata tavallisella lailla määriteltyjen yksittäisten etuuksien tai niiden tason pysyvyyttä sellaisenaan. Säännöksen tarkoituksena on lisäksi varmistaa, että myös pitkällä aikavälillä perustoimeentulon turva on taattu.

Perustoimeentulon turvan riittävyyttä arvioitaessa on merkitystä sillä, onko henkilöllä, lakisääteiset turvajärjestelmät ja hänen tilanteensa kuten esimerkiksi perhesuhteensa muutoin kokonaisuutena huomioiden, toimeentulon edellytykset huolimatta siitä, että hänen normaalit toimeentulomahdollisuutensa ovat säännöksen tarkoittaman seikan, esimerkiksi työttömyyden johdosta, heikentyneet. Perustuslain 19 §:n 2 momentin vaatimuksia eivät vastaisi sellaiset lainsäädännölliset muutokset, jotka merkitsisivät olennaista puuttumista lailla suojattuun perustoimeentulon turvaan. Toisaalta säännös sisältäisi lainsäätäjään kohdistuvan toimintavelvoitteen sosiaaliturvan kehittämiseksi. Siten on luonnollista, että sosiaaliturvaa suunnataan ja kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti (HE 309/1993 vp, s. 70–71). Myös perustuslakivaliokunta on katsonut, että julkisen vallan välittömästi rahoittamien perustoimeentuloturvaetuksien osalta etuuskien tasoa mitoittaessa voidaan ottaa huomioon kulloinenkin kansantalouden ja julkisen talouden tila (PeVL 34/1996 vp, PeVL 21/2016 vp).

Oikeus sosiaaliturvaan taataan myös muun muassa YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (TSS-sopimuksessa). TSS-sopimuksen 9 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaan lukien. Edelleen TSS-sopimuksen 11 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen.

11.1.3 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja⁸ tulivat Suomen osalta voimaan 10.6.2016. Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Sen 1 artiklan mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Yleissopimuksen lähtökohtana voidaankin pitää vammaisen henkilön suhdetta fyysiseen, sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen ympäristöönsä sekä niitä tarpeita, joita vammaiselle henkilölle aiheutuu vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

Yleissopimuksen 3 artiklaan on koottu sen yleiset periaatteet. Näihin kuuluvat muun muassa henkilöiden synnynnäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden – mukaan lukien vapaus tehdä omat valintansa – ja riippumattomuuden kunnioittaminen; syrjimättömyys; täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan; mahdollisuuksien yhdenvertaisuus sekä vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä.

Yleissopimuksen 7 artiklan mukaan kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Sopimuspuolten tulee 24 artiklan mukaan tunnustaa vammaisten henkilöiden oikeus koulutukseen ja 27 artiklan mukaan vammaisten henkilöiden oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Yleissopimuksen 28 artikla koskee riittävää elintasoa ja sosiaaliturvaa. Artiklan 1 kohdan mukaan sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden riittävään omaan ja per-

⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD) ja sen valinnainen pöytäkirja (Optional Protocol), <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>.

heidensä elintasoon, kuten riittävään ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen, sekä elinolojen jatkuvaan paranemiseen ja toteuttavat asianmukaiset toimet tämän oikeuden toteutumisen turvaamiseksi ja edistämiseksi ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Artiklan 2 kohdan mukaan sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden sosiaaliturvaan ilman syrjintää, muun muassa varmistamalla köyhyudessa eläville vammaisille henkilöille ja heidän perheilleen valtion tuen vammaisuudesta aiheutuviin kuluihin, jotka liittyvät muun muassa riittävään koulutukseen, neuvontaan, rahalliseen tukeen ja vuorohoitoon.

11.1.4 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus tuli Suomen osalta voimaan 20.7.1991. Yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin. Yleissopimuksen mukaan sopimusvaltioiden tulee taata yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista syrjintää.

Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Saman artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet.

Yleissopimuksen 26 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Saman artiklan 2 kohdan mukaan näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

Yleissopimuksen 27 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. Saman artiklan 2 kohdan mukaan vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet. Edelleen saman artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.

11.2 Arviointi

Esitys on osa hallituksen julkisen talouden vahvistamiseksi valitsemaa kokonaisuutta. Julkisen talouden tilaa on merkittävästi vaikeuttanut se, että Suomen talouskasvu on ollut viimeisten runsaan kymmenen vuoden aikana heikkoa verrattuna aiempaan sekä muihin Pohjoismaihin ja EU:n keskiarvoon. Tulevina vuosina talouskasvun edellytyksiä heikentää väestökehitys. Julkinen talous on ollut alijäämäinen vuodesta 2009 lähtien. Ilman talouspolitiikan merkittävää muutosta velkasuhteen kasvu jatkuu 2020-luvulla. Vaikka valtion velanhoitokyky on edelleen hyvä, se heikkenee jatkuvasti, jos julkista taloutta ei vahvisteta. Tulevien vuosien mahdolliset kriisit voivat johtaa tilanteeseen, jossa julkinen valta ei kykene julkisen talouden rajoitusten vuoksi reagoimaan kriisiin asianmukaisesti. Tällöin jouduttaisiin liian äkillisesti säästämään julkisista menoista ja kiristämään verotusta.

Valtiovarainministeriön mukaan Suomen julkisen talouden velkaa kerryttävä alijäämä on mit-tava, ja näin julkisen talouden velkasuhteen vakauttaminen edellyttää nopeita ja merkittäviä toi-menpiteitä seuraavien vuosien aikana. Kansainvälisessä vertailussa korkean verorasituksen ja talouskasvun edellytysten turvaamisen vuoksi tasapainotusta ei voida valtiovarainministeriön mukaan kokonaan toteuttaa verotusta kiristämällä. Hallituksen tavoite julkisen talouden tasa-painottamiseksi edellyttääkin myös suoria säästötoimia. Julkisen talouden kestävyydellä halli-tus tavoittelee sitä, että julkinen valta voi jatkossa vastata paremmin velvoitteistaan.

Julkisen talouden menojen ja tulojen välillä vallitsevaa pitkäaikaista rakenteellista epätasapai-noa voidaan pitää myös valtiosääntöisesti hyväksyttävänä perusteena arvioida kriittisesti toi-meentuloturvaetuuksien nykyistä kohdentamista ja puuttua havaittuihin epätarkoituksenmukai-suuksiin.

Esityksen mukaan kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien myöntämisen alaikäraja nostettaisiin 16 vuodesta 18 vuoteen, vammai-setuuksien sisäistä ikärajaa muutettaisiin vastaavasti ja työttömyysetuuksien alle 18-vuotiaalle myöntämistä koskevia poikkeuksia rajattaisiin. Kun ikärajoja nostettaisiin esityksen mukaisesti edellä mainittujen eläke-etuuksien, sairauspäivärahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusra-haetuksien osalta, eri ikäisinä sairastuneet, vammautuneet tai työkyvyttömäksi tulleet olisivat nykyiseen tapaan keskenään yhdenvertaisessa asemassa. Vammaisetuuksien ikärajan muutos taas lisäisi lasten keskinäistä yhdenvertaisuutta, kun kaikki alaikäiset henkilöt jatkossa kuului-sivat saman vammaisetuuden eli lapsen vammaistuen piiriin. Laissa säädetty mahdollisuus myöntää Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaa ammatillisen kuntoutuksen tukemiseksi merkit-see mahdollisuutta etuuden kohderyhmään kuuluvien henkilöiden positiiviseen erityiskohte-luun. Se, että tämä mahdollisuus esityksen mukaisesti jatkossa rajattaisiin täysi-ikäisiin henki-löihin, kaventaisi positiivisen erityiskohtelun nykyistä alaa. Lainsäätäjän harkinnassa on, mil-loin positiivinen erityiskohtelu on tarpeen, eikä sen ehdotetulle rajaamiselle katsota olevan yh-denvertaisuuden vaatimuksesta johtuvaa estettä.

Perustuslain 19 §:n 2 momentin mukaan jokaiselle taataan lailla oikeus perustoimeentulon tur-vaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Säännös ei estä lainsäätäjää muuttamasta etuuksia ja niiden määrääntymisperusteita, kunhan muutokset eivät merkitse olennaista puuttumista lailla suojat-tuun perustoimeentulon turvaan. Perustuslain säätäjän lähtökohtana on lisäksi ollut se, että so-siaaliturvaa voidaan suunnata ja kehittää yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti. Perustoimeentulon turvan riittävyttä arvioitaessa merkitystä on katsottu voitavan antaa sille, onko henkilöllä, lakisääteiset turvajärjestelmät ja hänen tilanteensa, esimerkiksi perhesuhteensa huomioiden, toimeentulon edellytykset huolimatta siitä, että hänen normaalit toimeentulomah-dollisuutensa ovat säännöksen tarkoittaman olosuhteen johdosta heikentyneet. Kansaneläkkeen, maahanmuuttajalle työkyvyttömyyden perusteella myönnettävän takuueläkkeen, sairauspäivä-rahan ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien myöntämiselle asetetaan jo tällä hetkellä lainsäädännössä alaikäraja. Etuuslaeissa säädettyjen ikärajojen nostaminen siten, että ne vastai-sivat oppivelvollisuuden pääsääntöistä päättymisikää, merkitsisi tapahtuneen yhteiskunnallisen kehityksen huomioon ottamista. Yhteiskunta edellyttää oppivelvollisten opiskelevan päätoimi-sesti. Työansioiden mahdollinen puuttuminen oppivelvollisuuden ajalta ei siten ensisijaisesti perustu henkilön normaalien toimeentulomahdollisuuksien heikentymiseen perustuslain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettusta syystä. Alaikäisen nuoren toimeentuloa turvaavat lisäksi hänen van-hempiensa elatusvelvollisuus sekä ne etuudet, joita hänen perheelleen ja sen jäsenille voidaan myöntää. Nämä seikat huomioon ottaen ehdotettujen muutosten ei voida katsoa tarkoittavan olennaista puuttumista lailla suojattuun perustoimeentulon turvaan.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta tai lapsen oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta ei voida katsoa johtuvan esteitä ehdotetulle sääntelylle. Yleissopimusten tarkoittaman lapsen ja vammaisen lapsen edun ei voida katsoa olevan ehdotetun sääntelyn johdosta uhattuna, kun huomioon otetaan lapsen vanhempien laissa säädetty elatusvelvollisuus sekä perheen mahdollisuus turvautua lakisääteisiin etuuksiin ja palveluihin. Lapsen edun turvaamisen ei siten voida katsoa edellyttävän, että lapselle alaikäisenä tulisi voida myöntää oma perustoimeentulon turvaan kuuluva etuus.

Edellä todetun perusteella hallitus katsoo, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

☐

Lakiehdotukset

1.

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan kansaneläkelain (568/2007) 9 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti, 15 §:n 1 ja 3 momentti, 16 §:n 2 momentti, 57 §:n 3 momentti, 58 §:n 4 momentti ja 73 §:n 3 momentin 1 kohta,

sellaisina kuin 9 §:n 2 momentti ja 73 §:n 3 momentin 1 kohta ovat laissa 1223/2009, sellaisena kuin 12 §:n 1 momentti on laissa 84/2016 ja sellaisena kuin 58 §:n 4 momentti on laissa 1011/2021 seuraavasti:

9 § *Asumisaikavaatimus*

Asumisaikavaatimusta ei kuitenkaan edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut 18 vuotta täyttäessään vammaisetuuksista annetun lain (570/2007) mukaista lapsen vammaistukea.

12 § *Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen*

Työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus 18 vuotta täyttäneellä työkyvyttömällä henkilöllä 10 §:n mukaiseen vanhuuseläkeiän saavuttamiseen asti, kuitenkin siten, että alle 20-vuotiaalle eläke voidaan myöntää vain 16 §:ssä säädetyin edellytyksin.

15 § *Työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkaminen*

Työkyvyttömyyseläke myönnetään aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla olisi viimeksi ollut oikeus sairauden, vian tai vamman perusteella sairausvakuutuslain (1224/2004) 8 luvun 2 §:n perusteella sairauspäivärahaan. Jos oikeutta sairauspäivärahaan ei ole, työkyvyttömyyseläke myönnetään kuitenkin vasta, kun sairauspäivärahan enimmäisaikaa vastaava aika on päättynyt. Jos henkilölle on myönnetty työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke, tämän lain mukainen työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää samasta ajankohdasta ottaen kuitenkin huomioon, mitä 12 §:n 1 momentissa säädetään työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen alaikärajasta ja mitä 55 §:ssä säädetään takautuvasta hakuajasta.

Jos hakijan työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin hän on täyttänyt 17 vuotta, sairausvakuutuslain mukaista enimmäisaikaa tai sitä vastaavaa aikaa ei edellytetä.

16 § *Alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen*

Työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin myöntää 18 vuotta täyttäneelle henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt taikka jonka ammatillinen kuntoutus on päättynyt tuloksettomana.

57 §

Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Työkyvyttömyyseläkkeensaajan on sen lisäksi, mitä 56 §:n 2 ja 4–5 momentissa säädetään, ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle terveydentilansa tai työkykynsä olennaisesta paranemisesta, saamastaan ammattiopetuksesta, ryhtymisestäään työhön ja kuntoutuksen keskeyttämisestä.

58 §

Leskeneläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Leskeneläkkeensaajan on sen lisäksi, mitä 56 §:n 2 ja 4–5 momentissa säädetään, ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle eläkkeeseen vaikuttavien tulojen muutoksesta ja tämän lain mukaisen työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeen taikka näitä vastaavan ulkomailta maksettavan eläkkeen myöntämisestä.

73 §

Maksamisen keskeyttäminen

Eläkkeen maksaminen keskeytetään, jos:

1) ulkomailla asuva eläkkeensaaja ei ole vastannut hänelle 56 §:n 5 momentin perusteella lähetettyyn olosuhteiden selvityspyyntöön määräajassa;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Sen 9 §:n 2 momenttia, 12 §:n 1 momenttia, 15 §:n 3 momenttia ja 16 §:n 2 momenttia sovelletaan kuitenkin ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sellaisina kuin ne olivat voimassa tämän lain voimaan tullessa.

Kansaneläkelain 9 §:n 1 momentin mukaista asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka sai 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

Click or tap here to enter text.

Click or tap here to enter text.

2.

Laki

takuueläkkeestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan takuueläkkeestä annetun lain (703/2010) 4 §:n 2 momentti, 5 §, 7 §:n 1 momentti
ja 7 §:n 2 momentin 2 kohta,
sellaisena kuin 5 § on laissa 385/2012 ja sellaisena kuin 7 §:n 1 momentti on laeissa 85/2016
ja 1267/2016 seuraavasti:

4 §

Asumisaikavaatimus

Kolmen vuoden asumista Suomessa ei kuitenkaan edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Kolmen vuoden asumista Suomessa ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka sai 18 vuotta täyttäessään vammaisuuksista annetun lain (570/2007) mukaista lapsen vammaistukea.

5 §

Maahanmuuttaja

Tässä laissa *maahanmuuttajalla* tarkoitetaan 18 vuotta täyttänyttä Suomeen muuttanutta henkilöä, joka ei saa kansaneläkettä.

7 §

Oikeus takuueläkkeeseen

Takuueläkkeeseen on oikeus 18 vuotta täytäneellä henkilöllä, joka:
1) on lisäksi täyttänyt työntekijän eläkelain (395/2006) 11 §:ssä hänen ikäluokalleen säädetyn vanhuuseläkkeen alaikärajan ja saa vanhuuseläkettä;
2) saa kansaneläkelain (568/2007) mukaista varhennettua vanhuuseläkettä;
3) saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä;
4) saa työntekijän eläkelain 3 §:ssä mainittujen lakien mukaista tai muuta vastaavaa työ- tai virkasuhteeseen perustuvaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä;
5) saa täyden työkyvyttömyyden perusteella myönnettyä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen, sotilastapaturmalain (1211/1990), liikennevakuutusta koskevan lainsäädännön tai sotilasvammalain (404/1948) mukaista jatkuvaa tapaturmaeläkettä, elinkorkoa tai työkyvyttömyyseläkettä tai sellaista ansionmenetyksen korvausta, jota maksetaan, kun liikennevahingon sattumisesta on kulunut vuosi; 6) saa kansaneläkelain 11 §:n mukaista vanhuuseläkettä työttömyyspäivärahan lisäpäivien perusteella; tai
7) saa maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) tai maatalousyrittäjien luopumistuesta annetun lain (1293/1994) mukaista luopumistukea (*luopumistuki*).

Takuueläkkeeseen on oikeus myös maahanmuuttajalla, joka on täyttänyt::

2) 18 vuotta ja on kansaneläkelain 12 §:n mukaan työkyvytön, mutta ei mainitun pykälän 4 momentissa tarkoitettu henkilö.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Takuueläkkeestä annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaista asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka sai 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

3.

Laki

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 17 ja 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) 17 §:n 2 momentti ja 20 §:n 1 momentti, sellaisena kuin ne ovat, 17 §:n 2 momentti laissa 1236/2014 ja 20 §:n 1 momentti laissa 1344/2016, seuraavasti:

17 § Yleiset edellytykset

Kuntoutusrahaetuuteen on oikeus 18–67-vuotiaalla kuntoutujalla. Kuntoutusrahaan on oikeus kuntoutujalla ajalta, jona hän on kuntoutukseen osallistumisen vuoksi estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä 23 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Kuntoutusrahaetuutta voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana kuntoutuja täyttää 68 vuotta.

20 § Nuoren kuntoutusraha

Ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi kuntoutusrahaa myönnetään myös 18 vuotta täyttäneelle vakuutetulle, jonka työ- ja opiskelukyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet 6 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja joka tehostetun työkyvynarvioinnin perusteella tarvitsee tehostettua kuntoutusta (nuoren kuntoutusraha). Lisäksi edellytetään, että vakuutetulle on laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

4.

Laki

vammaisetuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan vammaisetuksista annetun lain (570/2007) 18 §:n 5 momentti, sekä
muutetaan vammaisetuksista annetun lain (570/2007) 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti, 7 §:n otsikko ja 1 momentti, 8 §:n otsikko ja 1 momentti, 9 §:n 1 momentin johdantokappale, 13 §, 15 §:n 2 momentti, 17 §:n otsikko, 17 §:n 1 ja 2 momentin johdantokappale, 18 §:n otsikko, 18 §:n 1 ja 2 momentin johdantokappale, 18 §:n 4 momentti, 27 §:n otsikko ja 1 momentti, 33 §:n 2 ja 3 momentti, 34 §:n 5 momentti ja 41 a §:n 1 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 1 momentti ja 18 §:n 2 momentin johdantokappale laissa 1050/2009, 6 §:n 2 momentti laissa 1228/2009, 7 §:n 1 momentti ja 8 §:n 1 momentti laissa 1352/2014, 15 §:n 2 momentti, 27 §:n otsikko ja 1 momentti laissa 560/2022, 17 §:n 2 momentin johdantokappale ja 34 §:n 5 momentti laissa 1153/2007, 33 §:n 3 momentti laissa 88/2016 ja 41 a §:n 1 momentti laissa 677/2011, seuraavasti:

2 § *Etuudet*

Vammaisetuksia ovat lapsen vammaistuki, aikuisen vammaistuki, eläkettä saavan hoitotuki sekä hoitotuen osana maksettava veteraanilisä.

6 § *Asumisaikavaatimus*

Henkilöllä on lisäksi ilman asumisaikavaatimuksen täyttämistä oikeus:

- 1) lapsen vammaistukeen;
- 2) aikuisen vammaistukeen, jos hän saa 18 vuotta täyttäessään lapsen vammaistukea;
- 3) eläkettä saavan hoitotukeen, jos hän saa 18 vuotta täyttäessään lapsen vammaistukea.

7 § *Lapsen vammaistuki*

Oikeus vammaistukeen on lapsella, jonka sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa räsitätusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavanikäiseen terveeseen lapseen. Lapsen sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat erityiskustannukset vaikuttavat tuen myöntämiseen siten kuin 10 §:ssä säädetään.

8 § *Aikuisen vammaistuki*

Oikeus vammaistukeen on 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä, jonka toimintakyvyn arvioidaan olevan sairauden, vian tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti heikentynyt vähintään vuoden ajan. Lisäksi edellytetään, että henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu haittaa, avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta. Henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat erityiskustannukset vaikuttavat tuen myöntämiseen siten kuin 10 §:ssä säädetään.

9 §
Eläkettä saavan hoitotuki

Oikeus hoitotukeen on 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä, joka saa:

13 §
Vammaistuki eläkkeen lepäämisajalta

Jos työkyvyttömyyseläkettä saava henkilö aloittaa ansiotyön ja ansaitsee vähintään 588,66 euroa kuukaudessa ja jättää työkyvyttömyyseläkkeensä kansaneläkelain 17 §:ssä tarkoitetulla tavalla lepäämään, hänelle maksetaan ilman hakemusta ylintä aikuisen vammaistukea eläkkeen lepäämisajalta, enintään kuitenkin 24 kuukaudelta. Tänä aikana hän ei voi saada muulla perusteella vammaistukea tai hoitotukea. Jos henkilö on saanut hoitotukea ennen eläkkeen lepäämään jättämistä, hoitotuen maksaminen keskeytetään.

15 §
Vammaisetuuden hakeminen

Jos henkilö sairauden, vanhuuden tai muun sellaisen syyn takia ei pysty itse hakemaan vammaisetuutta tai muutoin huolehtimaan etuutta koskevista oikeuksistaan eikä hänellä ole edunvalvojaa, voi Kansaneläkelaitoksen hyväksymä henkilön lähiomainen tai muukin henkilö, joka pääasiallisesti on huolehtinut hänestä, hänen puolestaan käyttää puhevaltaa vammaisetuutta koskevassa asiassa. Lapsen vammaistukea voi hakea lapsen edunvalvoja, huoltaja, hyvinvointialue tai henkilö, jonka hoitoon lapsi on lastensuojelulain (417/2007) 81 §:ssä tarkoitetulla tavalla sijoitettu.

17 §
Lapsen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Lapsen vammaistuen hakemuksessa on ilmoitettava:

Lapsen vammaistukea saavan lapsen edunvalvojan, huoltajan tai muun lapsen vammaistukea 15 §:n 2 momentin mukaan hakemaan oikeutetun henkilön on ilmoitettava:

18 §
Hoitotuen ja aikuisen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Hoitotukihakemuksessa ja aikuisen vammaistuen hakemuksessa on ilmoitettava hakijaa koskevat 17 §:n 1 momentin 1–3 sekä 5 ja 6 kohdassa mainitut tiedot. Lisäksi hakijan on ilmoitettava tiedot:

Hoitotuen saajan ja aikuisen vammaistuen saajan on ilmoitettava 17 §:n 2 momentin 1 ja 5 kohdassa mainitut tuensaajaa koskevat tiedot. Lisäksi on ilmoitettava tiedot:

Hoitotuen ja aikuisen vammaistuen hakijan ja saajan on annettava Kansaneläkelaitokselle myös muut hakemuksen ratkaisemiseksi ja etuuden maksamiseksi välttämättömät tiedot.

27 §

Lapsen vammaistuen maksamisen erityissäännökset

Jos lapsi ei asu edunvalvojansa kanssa samassa taloudessa, vammaistuki voidaan maksaa lapsen huoltajalle tai henkilölle, jonka hoitoon lapsi on lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitetulla tavalla sijoitettu. Kansaneläkelaitoksen on kuultava hyvinvointialuetta ja lapsen edunvalvojaa.

33 §

Vammaisetuuden lakkaaminen

Lapsen vammaistuki lakkaa viimeistään sitä seuraavan kuukauden alusta, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

Aikuisen vammaistuki lakkaa sen kuukauden alusta, jona sen saajalle myönnetään 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu eläke tai etuus tai lakkaa sen kuukauden lopusta, jona 9 §:n 1 momentin 4 b kohdassa tarkoitettua leskeneläkettä saava täyttää kansaneläkelain 10 §:n mukaisen vanhuuseläkeiän.

34 §

Takaisinperintä

Liikaa maksettu lapsen vammaistuki peritään takaisin lapsen edunvalvojalta tai siltä, jolle se on maksettu.

41 a §

Asian uudelleen ratkaiseminen etuuden tai korvauksen myöntämisen johdosta

Jos 8 §:ssä tarkoitetun aikuisen vammaistuen saajalle on päätöksen antamisen jälkeen takautuvasti myönnetty 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu eläkettä saavan hoitotukeen oikeuttava etuus tai korvaus, Kansaneläkelaitos voi ilman päätöksen poistamista tai asianosaisen suostumusta ratkaista asian uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos oikeus etuuteen on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Oikeus tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla myönnettyihin etuuksiin jatkuu tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 32 §:n mukaiseen seuraavaan tarkistukseen tai 33 §:n mukaiseen lakkaamiseen asti.

Henkilöllä ei voi olla yhtä aikaa oikeutta useaan vammaisetuuteen lukuunottamatta niitä tilanteita, joista erikseen säädetään 56 §:ssä.

Henkilöllä on oikeus ilman asumisaikavaatimuksen täyttämistä oikeus aikuisen vammaistukeen tai eläkettä saavan hoitotukeen, jos hän sai 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

Tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla myönnetty 16 vuotta täyttäneen vammaistuki muutetaan hakemuksetta nimeltään aikuisen vammaistueksi 1 päivästä tammikuuta 2029 alkaen. Nimen muuttamisesta annetaan päätös pyynnöstä.

5.

Laki

sairausvakuutuslain 8 luvun 2 ja 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sairausvakuutuslain (1224/2004) 8 luvun 2 § ja 11 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 8 luvun 11 §:n 1 momentti laissa 532/2009, seuraavasti:

8 luku

Sairauspäiväraha ja osasairauspäiväraha

2 §

Vakuutetun ikä

Sairauspäivärahaan on oikeus jokaisella 18–67-vuotiaalla Suomessa asuvalla vakuutetulla, jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 18 vuotta. Päivärahaa voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana vakuutettu täyttää 68 vuotta.

Jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 17 vuotta ja sairaus jatkuu edelleen hänen täytettyään 18 vuotta, vakuutetulla on oikeus saada sairauspäivärahaa viimeksi mainitun ikärajan ylittävältä työkyvyttömyysajalta enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana työkyvyttömyys tulee jatkuneeksi yhden vuoden.

11 §

Oikeus osasairauspäivärahaan

Osasairauspäiväraha on tarkoitettu tukemaan 4 §:n mukaisesti työkyvyttömän 18–67-vuotiaan vakuutetun pysymistä työelämässä ja paluuta kokoaikaiseen työhön.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

6.

Laki

työttömyysturvalain 3 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työttömyysturvalain (1290/2002) 3 luvun 1 §:n 1 momentti sellaisena kuin se on laissa 1240/2020, seuraavasti:

3 Luku

Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

1 §

Yleiset rajoitukset

Työttömyysetuutta ei myönnetä työnhakijalle, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta. Työttömyysetuus voidaan kuitenkin myöntää 17 vuotta täyttäneelle työnhakijalle, joka on suorittanut oppivelvollisuutensa. Ennen vuotta 1965 syntyneelle työnhakijalle työttömyysetuus myönnetään enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jona työnhakija täyttää 65 vuotta. Vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneelle työnhakijalle työttömyysetuus myönnetään enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jona hän täyttää työntekijän eläkelain (395/2006) 11 §:ssä tarkoitetun alimman vanhuuseläkeiän.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen 1.1.2008 syntyneisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

1. Laki

kansaneläkelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan kansaneläkelain (568/2007) 9 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti, 15 §:n 1 ja 3 momentti, 16 §:n 2 momentti, 57 §:n 3 momentti, 58 §:n 4 momentti ja 73 §:n 3 momentin 1 kohta, sellaisina kuin 9 §:n 2 momentti ja 73 §:n 3 momentin 1 kohta ovat laissa 1223/2009, sellaisena kuin 12 §:n 1 momentti on laissa 84/2016 ja sellaisena kuin 58 §:n 4 momentti on laissa 1011/2021 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Asumisaikavaatimus

Asumisaikavaatimus

Asumisaikavaatimusta ei kuitenkaan edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkettä hakevalta henkilöltä, joka on saanut 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

Asumisaikavaatimusta ei kuitenkaan edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut 18 vuotta täyttäessään vammaisetuuksista annetun lain (570/2007) mukaista lapsen vammaistukea.

12 §

12 §

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen

Työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus 16 vuotta täyttäneellä työkyvyttömällä henkilöllä 10 §:n mukaiseen vanhuuseläkeiän saavuttamiseen asti, kuitenkin siten, että alle 20-vuotiaalle eläke voidaan myöntää vain 16 §:ssä säädetyn edellytyksin.

Työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus 18 vuotta täyttäneellä työkyvyttömällä henkilöllä 10 §:n mukaiseen vanhuuseläkeiän saavuttamiseen asti, kuitenkin siten, että alle 20-vuotiaalle eläke voidaan myöntää vain 16 §:ssä säädetyn edellytyksin.

15 §

15 §

Työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkaminen

Työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkaminen

Työkyvyttömyyseläke myönnetään aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla olisi viimeksi ollut oikeus sairauden, vian tai vamman perusteella sairausvakuutuslain (1224/2004) 8 luvun 2 §:n perusteella sairauspäivärahaan. Jos oikeutta sairauspäivärahaan ei ole, työkyvyttömyyseläke myönnetään kuitenkin vasta, kun sairauspäivärahan enimmäisaikaa vastaava aika on päättynyt. Jos henkilölle on myönnetty työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke, tämän lain mukainen työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää samasta ajankohdasta ottaen kuitenkin huomioon, mitä 55 §:ssä säädetään takautuvasta hakuajasta.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla olisi viimeksi ollut oikeus sairauden, vian tai vamman perusteella sairausvakuutuslain (1224/2004) 8 luvun 2 §:n perusteella sairauspäivärahaan. Jos oikeutta sairauspäivärahaan ei ole, työkyvyttömyyseläke myönnetään kuitenkin vasta, kun sairauspäivärahan enimmäisaikaa vastaava aika on päättynyt. Jos henkilölle on myönnetty työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke, tämän lain mukainen työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää samasta ajankohdasta ottaen kuitenkin huomioon, mitä 12 §:n 1 momentissa säädetään työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen alaikärajaista ja mitä 55 §:ssä säädetään takautuvasta hakuajasta.

Jos hakijan työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin hän on täyttänyt 15 vuotta, sairausvakuutuslain mukaista enimmäisaikaa tai sitä vastaavaa aikaa ei edellytetä.

Jos hakijan työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin hän on täyttänyt 17 vuotta, sairausvakuutuslain mukaista enimmäisaikaa tai sitä vastaavaa aikaa ei edellytetä.

16 §

Alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen

Työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin myöntää 16 vuotta täyttäneelle henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt taikka jonka ammatillinen kuntoutus on päättynyt tuloksettomana.

16 §

Alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen

Työkyvyttömyyseläke voidaan kuitenkin myöntää 18 vuotta täyttäneelle henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt taikka jonka ammatillinen kuntoutus on päättynyt tuloksettomana.

57 §

Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

57 §

Voimassa oleva laki

Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Työkyvyttömyyseläkkeensaajan on sen lisäksi, mitä 56 §:n 2–4 momentissa säädetään, ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle terveydentilansa tai työkykynsä olennaisesta paranemisesta, saamastaan ammattiopetuksesta, ryhtymisestä työhön ja kuntoutuksen keskeyttämisestä.

58 §

Leskeneläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Leskeneläkkeensaajan on sen lisäksi, mitä 56 §:n 2 ja 4 momentissa säädetään, ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle eläkkeeseen vaikuttavien tulojen muutoksesta ja tämän lain mukaisen työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeen taikka näitä vastaavan ulkomailta maksettavan eläkkeen myöntämisestä.

73 §

Maksamisen keskeyttäminen

Eläkkeen maksaminen keskeytetään, jos:
1) ulkomailta asuva eläkkeensaaja ei ole vastannut hänelle 56 §:n 4 momentin perusteella lähetettyyn olosuhteiden selvityspyyntöön määräajassa;

Ehdotus

Työkyvyttömyyseläkkeensaajan on sen lisäksi, mitä 56 §:n 2 ja 4–5 momentissa säädetään, ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle terveydentilansa tai työkykynsä olennaisesta paranemisesta, saamastaan ammattiopetuksesta, ryhtymisestä työhön ja kuntoutuksen keskeyttämisestä.

58 §

Leskeneläkkeen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Leskeneläkkeensaajan on sen lisäksi, mitä 56 §:n 2 ja 4–5 momentissa säädetään, ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle eläkkeeseen vaikuttavien tulojen muutoksesta ja tämän lain mukaisen työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeen taikka näitä vastaavan ulkomailta maksettavan eläkkeen myöntämisestä.

73 §

Maksamisen keskeyttäminen

Eläkkeen maksaminen keskeytetään, jos:
1) ulkomailta asuva eläkkeensaaja ei ole vastannut hänelle 56 §:n 5 momentin perusteella lähetettyyn olosuhteiden selvityspyyntöön määräajassa;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . . .

Sen 9 §:n 2 momenttia, 12 §:n 1 momenttia, 15 §:n 3 momenttia ja 16 §:n 2 momenttia sovelletaan kuitenkin ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sellaisina kuin ne olivat voimassa tämän lain voimaan tullessa.

Kansaneläkelain 9 §:n 1 momentin mukaista asumisaikavaatimusta ei myöskään

Voimassa oleva laki

Ehdotus

edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka sai 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

2. Laki

takuueläkkeestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan takuueläkkeestä annetun lain (703/2010) 4 §:n 2 momentti, 5 §, 7 §:n 1 momentti ja 7 §:n 2 momentin 2 kohta, sellaisena kuin 5 § on laissa 385/2012 ja sellaisena kuin 7 §:n 1 momentti on laeissa 85/2016 ja 1267/2016 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

4 §

Asumisaikavaatimus

Asumisaikavaatimus

Kolmen vuoden asumista Suomessa ei kuitenkaan edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Kolmen vuoden asumista Suomessa ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka on saanut vammaisetuksista annetussa laissa (570/2007) tarkoitettua alle 16-vuotiaan vammaistukea 16 vuotta täyttäessään.

Kolmen vuoden asumista Suomessa ei kuitenkaan edellytetä henkilöltä, jonka työkyvyttömyys on alkanut hänen asuessaan Suomessa ja ennen kuin hän on täyttänyt 19 vuotta. Kolmen vuoden asumista Suomessa ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka *sai 18 vuotta täyttäessään vammaisetuksista annetun lain (570/2007) mukaista lapsen vammaistukea.*

5 §

5 §

Maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja

Tässä laissa *maahanmuuttajalla* tarkoitetaan 16 vuotta täyttänyttä Suomeen muuttanutta henkilöä, joka ei saa kansaneläkettä.

Tässä laissa *maahanmuuttajalla* tarkoitetaan 18 vuotta täyttänyttä Suomeen muuttanutta henkilöä, joka ei saa kansaneläkettä.

Oikeus takuueläkkeeseen

Takuueläkkeeseen on oikeus henkilöllä, joka:

1) on täyttänyt työntekijän eläkelain (395/2006) 11 §:ssä hänen ikäluokalleen säädetyn vanhuuseläkkeen alaikärajan ja saa vanhuuseläkettä;

2) saa kansaneläkelain (568/2007) mukaista varhennettua vanhuuseläkettä;

3) saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä;

4) saa työntekijän eläkelain 3 §:ssä mainittujen lakien mukaista tai muuta vastaavaa työ- tai virkasuhteeseen perustuvaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä;

5) saa täyden työkyvyttömyyden perusteella myönnettyä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen, sotilastapaturmalain (1211/1990), liikennevakuutusta koskevan lainsäädännön tai sotilasvammalain (404/1948) mukaista jatkuvaa tapaturmaeläkettä, elinkorkoa tai työkyvyttömyyseläkettä tai sellaista ansionmenetyksen korvausta, jota maksetaan, kun liikennevahingon sattumisesta on kulunut vuosi;

6) saa kansaneläkelain 11 §:n mukaista vanhuuseläkettä työttömyyspäivärahan lisäpäivien perusteella; tai

7) saa maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) tai maatalousyrittäjien luopumistuesta annetun lain (1293/1994) mukaista luopumistukea (*luopumistuki*). Takuueläkkeeseen on oikeus myös maahanmuuttajalla, joka on täyttänyt:

1) kansaneläkelain 10 §:n mukaisen vanhuuseläkeiän; tai

2) 16 vuotta ja on kansaneläkelain 12 §:n mukaan työkyvytön, mutta ei mainitun pykälän 4 momentissa tarkoitettu henkilö.

Oikeus takuueläkkeeseen

Takuueläkkeeseen on oikeus 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä, joka:

1) on *lisäksi* täyttänyt työntekijän eläkelain (395/2006) 11 §:ssä hänen ikäluokalleen säädetyn vanhuuseläkkeen alaikärajan ja saa vanhuuseläkettä;

2) saa kansaneläkelain (568/2007) mukaista varhennettua vanhuuseläkettä;

3) saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä;

4) saa työntekijän eläkelain 3 §:ssä mainittujen lakien mukaista tai muuta vastaavaa työ- tai virkasuhteeseen perustuvaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä;

5) saa täyden työkyvyttömyyden perusteella myönnettyä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen, sotilastapaturmalain (1211/1990), liikennevakuutusta koskevan lainsäädännön tai sotilasvammalain (404/1948) mukaista jatkuvaa tapaturmaeläkettä, elinkorkoa tai työkyvyttömyyseläkettä tai sellaista ansionmenetyksen korvausta, jota maksetaan, kun liikennevahingon sattumisesta on kulunut vuosi;

6) saa kansaneläkelain 11 §:n mukaista vanhuuseläkettä työttömyyspäivärahan lisäpäivien perusteella; tai

7) saa maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) tai maatalousyrittäjien luopumistuesta annetun lain (1293/1994) mukaista luopumistukea (*luopumistuki*).

Takuueläkkeeseen on oikeus myös maahanmuuttajalla, joka on täyttänyt:

1) kansaneläkelain 10 §:n mukaisen vanhuuseläkeiän; tai

2) 18 vuotta ja on kansaneläkelain 12 §:n mukaan työkyvytön, mutta ei mainitun pykälän 4 momentissa tarkoitettu henkilö.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Takuueläkkeestä annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaista asumisaikavaatimusta ei myöskään edellytetä työkyvyttömyyseläkkeen hakijalta, joka sai 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

3. Laki

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 17 ja 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) 17 §:n 2 momentti ja 20 §:n 1 momentti, sellaisena kuin ne ovat, 17 §:n 2 momentti laissa 1236/2014 ja 20 §:n 1 momentti laissa 1344/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

17 §

Yleiset edellytykset

Yleiset edellytykset

Kuntoutusrahaetuuteen on oikeus 16–67-vuotiaalla kuntoutujalla. Kuntoutusrahaan on oikeus kuntoutujalla ajalta, jona hän on kuntoutukseen osallistumisen vuoksi estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä 23 §:ssä tarkoitulla tavalla. Kuntoutusrahaetuutta voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana kuntoutuja täyttää 68 vuotta.

Kuntoutusrahaetuuteen on oikeus 18–67-vuotiaalla kuntoutujalla. Kuntoutusrahaan on oikeus kuntoutujalla ajalta, jona hän on kuntoutukseen osallistumisen vuoksi estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä 23 §:ssä tarkoitulla tavalla. Kuntoutusrahaetuutta voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana kuntoutuja täyttää 68 vuotta.

20 §

20 §

Yleiset edellytykset

Yleiset edellytykset

Ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi kuntoutusrahaa myönnetään myös 16 vuotta täytäneelle vakuutetulle, jonka työ- ja opiskelukyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet 6 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja joka tehostetun työkyvynarvioinnin perusteella tarvitsee tehostettua kuntoutusta (nuoren kuntoutusraha). Lisäksi edellytetään, että vakuutetulle on laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma.

Ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi kuntoutusrahaa myönnetään myös 18 vuotta täytäneelle vakuutetulle, jonka työ- ja opiskelukyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet 6 §:ssä tarkoitetulla tavalla ja joka tehostetun työkyvynarvioinnin perusteella tarvitsee tehostettua kuntoutusta (nuoren kuntoutusraha). Lisäksi edellytetään, että vakuutetulle on laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

4. Laki

vammaisuuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan vammaisuuksista annetun lain (570/2007) 18 §:n 5 momentti, sekä

muutetaan vammaisuuksista annetun lain (570/2007) 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti, 7 §:n otsikko ja 1 momentti, 8 §:n otsikko ja 1 momentti, 9 §:n 1 momentin johdantokappale, 13 §, 15 §:n 2 momentti, 17 §:n otsikko, 17 §:n 1 ja 2 momentin johdantokappale, 18 §:n otsikko, 18 §:n 1 ja 2 momentin johdantokappale, 18 §:n 4 momentti, 27 §:n otsikko ja 1 momentti, 33 §:n 2 ja 3 momentti, 34 §:n 5 momentti ja 41 a §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 1 momentti ja 18 §:n 2 momentin johdantokappale laissa 1050/2009, 6 §:n 2 momentti laissa 1228/2009, 7 §:n 1 momentti ja 8 §:n 1 momentti laissa 1352/2014, 15 §:n 2 momentti, 27 §:n otsikko ja 1 momentti laissa 560/2022, 17 §:n 2 momentin johdantokappale ja 34 §:n 5 momentti laissa 1153/2007, 33 §:n 3 momentti laissa 88/2016 ja 41 a §:n 1 momentti laissa 677/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Etuudet

Vammaisetuuksia ovat alle 16-vuotiaan vammaistuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki, eläkettä saavan hoitotuki sekä hoitotuen osana maksettava veteraanilisä.

6 §

Asumisaikavaatimus

Henkilöllä on lisäksi ilman asumisaikavaatimuksen täyttämistä oikeus:

- 1) alle 16-vuotiaan vammaistukeen;
- 2) 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen, jos hän saa 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea;
- 3) eläkettä saavan hoitotukeen, jos hän saa 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

7 §

Alle 16-vuotiaan vammaistuki

Oikeus vammaistukeen on *alle 16-vuotiaalla* lapsella, jonka sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa rasitusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavanikäiseen terveeseen lapseen. Lapsen sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat erityiskustannukset vaikuttavat tuen myöntämiseen siten kuin 10 §:ssä säädetään.

8 §

16 vuotta täyttäneen vammaistuki

Oikeus vammaistukeen on 16 vuotta täytäneellä henkilöllä, jonka toimintakyvyn arvioidaan olevan sairauden, vian tai vamman

Ehdotus

2 §

Etuudet

Vammaisetuuksia ovat *lapsen* vammaistuki, *aikuisen* vammaistuki, eläkettä saavan hoitotuki sekä hoitotuen osana maksettava veteraanilisä.

6 §

Asumisaikavaatimus

Henkilöllä on lisäksi ilman asumisaikavaatimuksen täyttämistä oikeus:

- 1) *lapsen* vammaistukeen;
- 2) *aikuisen* vammaistukeen, jos hän saa 18 vuotta täyttäessään *lapsen* vammaistukea;
- 3) eläkettä saavan hoitotukeen, jos hän saa 18 vuotta täyttäessään *lapsen* vammaistukea.

7 §

Lapsen vammaistuki

Oikeus vammaistukeen on lapsella, jonka sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa rasitusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavanikäiseen terveeseen lapseen. Lapsen sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat erityiskustannukset vaikuttavat tuen myöntämiseen siten kuin 10 §:ssä säädetään.

8 §

Aikuisen vammaistuki

Oikeus vammaistukeen on 18 vuotta täytäneellä henkilöllä, jonka toimintakyvyn arvioidaan olevan sairauden, vian tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti heikentynyt vähintään

Voimassa oleva laki

vuoksi yhtäjaksoisesti heikentynyt vähintään vuoden ajan. Lisäksi edellytetään, että henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu haittaa, avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta. Henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat erityiskustannukset vaikuttavat tuen myöntämiseen siten kuin 10 §:ssä säädetään.

9 §

Eläkettä saavan hoitotuki

Oikeus hoitotukeen on 16 vuotta täyttäneellä henkilöllä, joka saa:

13 §

Vammaistuki eläkkeen lepäämisen ajalta

Jos työkyvyttömyyseläkettä saava henkilö aloittaa ansiotyön ja ansaitsee vähintään 588,66 euroa kuukaudessa ja jättää työkyvyttömyyseläkkeensä kansaneläkelain 17 §:ssä tarkoitetulla tavalla lepäämään, hänelle maksetaan ilman hakemusta ylintä 16 vuotta täytäneen vammaistukea eläkkeen lepäämisajalta, enintään kuitenkin 24 kuukaudelta. Tänä aikana hän ei voi saada muulla perusteella vammaistukea tai hoitotukea. Jos henkilö on saanut hoitotukea ennen eläkkeen lepäämään jättämistä, hoitotuen maksaminen keskeytetään.

15 §

Vammaisetuuden hakeminen

Jos henkilö sairauden, vanhuuden tai muun sellaisen syyn takia ei pysty itse hakemaan vammaisetuutta tai muutoin huolehtimaan etuutta koskevista oikeuksistaan eikä hänellä ole edunvalvojaa, voi Kansaneläkelaitoksen hyväksymä henkilön lähiomainen tai muukin henkilö, joka pääasiallisesti on huolehtinut hänestä, hänen puolestaan käyttää puhevaltaa

Ehdotus

vuoden ajan. Lisäksi edellytetään, että henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu haittaa, avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta. Henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat erityiskustannukset vaikuttavat tuen myöntämiseen siten kuin 10 §:ssä säädetään.

9 §

Eläkettä saavan hoitotuki

Oikeus hoitotukeen on 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä, joka saa:

13 §

Vammaistuki eläkkeen lepäämisen ajalta

Jos työkyvyttömyyseläkettä saava henkilö aloittaa ansiotyön ja ansaitsee vähintään 588,66 euroa kuukaudessa ja jättää työkyvyttömyyseläkkeensä kansaneläkelain 17 §:ssä tarkoitetulla tavalla lepäämään, hänelle maksetaan ilman hakemusta ylintä *aikuisen* vammaistukea eläkkeen lepäämisajalta, enintään kuitenkin 24 kuukaudelta. Tänä aikana hän ei voi saada muulla perusteella vammaistukea tai hoitotukea. Jos henkilö on saanut hoitotukea ennen eläkkeen lepäämään jättämistä, hoitotuen maksaminen keskeytetään.

15 §

Vammaisetuuden hakeminen

Jos henkilö sairauden, vanhuuden tai muun sellaisen syyn takia ei pysty itse hakemaan vammaisetuutta tai muutoin huolehtimaan etuutta koskevista oikeuksistaan eikä hänellä ole edunvalvojaa, voi Kansaneläkelaitoksen hyväksymä henkilön lähiomainen tai muukin henkilö, joka pääasiallisesti on huolehtinut hänestä, hänen puolestaan käyttää puhevaltaa

Voimassa oleva laki

vammaisetuutta koskevassa asiassa. Alle 16-vuotiaan vammaistukea voi hakea lapsen edunvalvoja, huoltaja, hyvinvointialue tai henkilö, jonka hoitoon lapsi on lastensuojelulain (417/2007) 81 §:ssä tarkoitetulla tavalla sijoitettu.

17 §

Alle 16-vuotiaan vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Alle 16-vuotiaan vammaistuen hakemuksessa on ilmoitettava:

Alle 16-vuotiaan vammaistukea saavan lapsen edunvalvojan, huoltajan tai muun lapsen vammaistukea 15 §:n 2 momentin mukaan hakemaan oikeutetun henkilön on ilmoitettava:

18 §

Hoitotuen ja 16 vuotta täyttäneen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Hoitotukihakemuksessa ja 16 vuotta täyttäneen vammaistukihakemuksessa on ilmoitettava hakijaa koskevat 17 §:n 1 momentin 1–3 sekä 5 ja 6 kohdassa mainitut tiedot. Lisäksi hakijan on ilmoitettava tiedot:

Hoitotuensaajan ja 16 vuotta täyttäneen vammaistuensaajan on ilmoitettava 17 §:n 2 momentin 1 ja 5 kohdassa mainitut tuensaajaa koskevat tiedot. Lisäksi on ilmoitettava tiedot:

Hoitotuen ja 16 vuotta täyttäneen vammaistuen hakijan ja saajan on annettava Kansaneläkelaitokselle myös muut hakemuksen ratkaisemiseksi ja etuuden maksamiseksi välttämättömät tiedot.

Mitä edellä säädetään etuuden hakijasta ja saajasta, sovelletaan myös alle 18-vuotiaan etuudensaajan edunvalvojaan tai huoltajaan.

27 §

Alle 16-vuotiaan vammaistuen maksamisen erityissäännökset

Ehdotus

vammaisetuutta koskevassa asiassa. *Lapsen* vammaistukea voi hakea lapsen edunvalvoja, huoltaja, hyvinvointialue tai henkilö, jonka hoitoon lapsi on lastensuojelulain (417/2007) 81 §:ssä tarkoitetulla tavalla sijoitettu.

17 §

Lapsen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Lapsen vammaistuen hakemuksessa on ilmoitettava:

Lapsen vammaistukea saavan lapsen edunvalvojan, huoltajan tai muun *lapsen* vammaistukea 15 §:n 2 momentin mukaan hakemaan oikeutetun henkilön on ilmoitettava:

18 §

Hoitotuen ja aikuisen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Hoitotukihakemuksessa ja *aikuisen vammaistuen hakemuksessa* on ilmoitettava hakijaa koskevat 17 §:n 1 momentin 1–3 sekä 5 ja 6 kohdassa mainitut tiedot. Lisäksi hakijan on ilmoitettava tiedot:

Hoitotuensaajan ja *aikuisen vammaistuen saajan* on ilmoitettava 17 §:n 2 momentin 1 ja 5 kohdassa mainitut tuensaajaa koskevat tiedot. Lisäksi on ilmoitettava tiedot:

Hoitotuen ja *aikuisen vammaistuen* hakijan ja saajan on annettava Kansaneläkelaitokselle myös muut hakemuksen ratkaisemiseksi ja etuuden maksamiseksi välttämättömät tiedot.

(5. mom kumotaan)

27 §

Lapsen vammaistuen maksamisen erityissäännökset

Jos alle 16-vuotias vammaistukea saava lapsi ei asu edunvalvojansa kanssa samassa taloudessa, vammaistuki voidaan maksaa lapsen huoltajalle tai henkilölle, jonka hoitoon lapsi on lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettulla tavalla sijoitettu. Kansaneläkelaitoksen on kuultava hyvinvointialuetta ja lapsen edunvalvojaa.

Jos lapsi ei asu edunvalvojansa kanssa samassa taloudessa, vammaistuki voidaan maksaa lapsen huoltajalle tai henkilölle, jonka hoitoon lapsi on lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettulla tavalla sijoitettu. Kansaneläkelaitoksen on kuultava hyvinvointialuetta ja lapsen edunvalvojaa.

33 §

33 §

Vammaisetuuden lakkaaminen

Vammaisetuuden lakkaaminen

Alle 16-vuotiaan vammaistuki lakkaa viimeistään sitä seuraavan kuukauden alusta, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

Lapsen vammaistuki lakkaa viimeistään sitä seuraavan kuukauden alusta, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

16 vuotta täyttäneen vammaistuki lakkaa sen kuukauden alusta, jona sen saajalle myönnetään 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu eläke tai etuus tai lakkaa sen kuukauden lopusta, jona 9 §:n 1 momentin 4 b kohdassa tarkoitettua leskeneläkettä saava täyttää kansaneläkelain 10 §:n mukaisen vanhuuseläkeiän.

Aikuisen vammaistuki lakkaa sen kuukauden alusta, jona sen saajalle myönnetään 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu eläke tai etuus tai lakkaa sen kuukauden lopusta, jona 9 §:n 1 momentin 4 b kohdassa tarkoitettua leskeneläkettä saava täyttää kansaneläkelain 10 §:n mukaisen vanhuuseläkeiän.

34 §

34 §

Takaisinperintä

Takaisinperintä

Liikaa maksettu alle 16-vuotiaan vammaistuki peritään takaisin lapsen edunvalvojalta tai siltä, jolle se on maksettu.

Liikaa maksettu lapsen vammaistuki peritään takaisin lapsen edunvalvojalta tai siltä, jolle se on maksettu.

41 a §

41 a §

Asian uudelleen ratkaiseminen etuuden tai korvauksen myöntämisen johdosta

Asian uudelleen ratkaiseminen etuuden tai korvauksen myöntämisen johdosta

Jos 8 §:ssä tarkoitettun 16 vuotta täyttäneen vammaistuen saajalle on päätöksen antamisen jälkeen takautuvasti myönnetty 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu eläkettä saavan hoitotukeen oikeuttava etuus tai korvaus, Kansaneläkelaitos voi ilman päätöksen poistamista tai asianosaisen suostumusta ratkaista asian uudelleen.

Jos 8 §:ssä tarkoitettun aikuisen vammaistuen saajalle on päätöksen antamisen jälkeen takautuvasti myönnetty 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu eläkettä saavan hoitotukeen oikeuttava etuus tai korvaus, Kansaneläkelaitos voi ilman päätöksen poistamista tai asianosaisen suostumusta ratkaista asian uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Jos oikeus etuuteen on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Oikeus tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla myönnettyihin etuuksiin jatkuu tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 32 §:n mukaiseen seuraavaan tarkistukseen tai 33 §:n mukaiseen lakkaamiseen asti.

Henkilöllä ei voi olla yhtä aikaa oikeutta useaan vammaisetuuteen lukuunottamatta niitä tilanteita, joista erikseen säädetään 56 §:ssä

Henkilöllä on oikeus ilman asumisaikavaatimuksen täyttämistä oikeus aikuisen vammaistukeen tai eläkettä saavan hoitotukeen, jos hän sai 16 vuotta täyttäessään alle 16-vuotiaan vammaistukea.

Tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla myönnetty 16 vuotta täyttäneen vammaistuki muutetaan hakemuksetta nimeltään aikuisen vammaistueksi 1 päivästä tammikuuta 2029 alkaen. Nimen muuttamisesta annetaan päätös pyynnöstä.

5. Laki

sairausvakuutuslain 8 luvun 2 ja 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sairausvakuutuslain (1224/2004) 8 luvun 2 § ja 11 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 8 luvun 11 §:n 1 momentti laissa 532/2009, seuraavasti:

:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 luku

8 luku

Sairauspäiväraha ja osasairauspäiväraha

Sairauspäiväraha ja osasairauspäiväraha

2 §

2 §

Vakuutetun ikä

Vakuutetun ikä

Sairauspäivärahaan on oikeus jokaisella 16–67-vuotiaalla Suomessa asuvalla vakuutetulla, jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 16 vuotta. Päivärahaa voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana vakuutettu täyttää 68 vuotta.

Sairauspäivärahaan on oikeus jokaisella 18–67-vuotiaalla Suomessa asuvalla vakuutetulla, jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 18 vuotta. Päivärahaa voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana vakuutettu täyttää 68 vuotta.

Jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 15 vuotta ja sairaus jatkuu edelleen hänen täytettyään 16 vuotta, vakuutetulla on oikeus saada sairauspäivärahaa viimeksi mainitun ikärajan ylittävältä työkyvyttömyysajalta enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana työkyvyttömyys tulee jatkuneeksi yhden vuoden.

Jos sairauden aiheuttama työkyvyttömyys on alkanut vakuutetun täytettyä 17 vuotta ja sairaus jatkuu edelleen hänen täytettyään 18 vuotta, vakuutetulla on oikeus saada sairauspäivärahaa viimeksi mainitun ikärajan ylittävältä työkyvyttömyysajalta enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana työkyvyttömyys tulee jatkuneeksi yhden vuoden.

11 §

11 §

Oikeus osasairauspäivärahaan

Oikeus osasairauspäivärahaan

Osasairauspäiväraha on tarkoitettu tukemaan 4 §:n mukaisesti työkyvyttömän 16–67-vuotiaan vakuutetun pysymistä työelämässä ja paluuta kokoaikaiseen työhön.

Osasairauspäiväraha on tarkoitettu tukemaan 4 §:n mukaisesti työkyvyttömän 18–67-vuotiaan vakuutetun pysymistä työelämässä ja paluuta kokoaikaiseen työhön.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Ennen 1.1.2009 syntyneisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

6. Laki

työttömyysturvalain 3 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työttömyysturvalain (1290/2002) 3 luvun 1 §:n 1 momentti sellaisena kuin se on
 laissa 1240/2020, seuraavasti:

3 luku

Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

1 §

Yleiset rajoitukset

Työttömyysetuutta ei myönnetä työnhakijalle, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta. Työttömyysetuus voidaan kuitenkin myöntää 17 vuotta täyttäneelle työnhakijalle, joka on suorittanut oppivelvollisuutensa *tai joka on keskeyttänyt oppivelvollisuutensa suorittamisen oppivelvollisuuslain (1214/2020) 7 §:ssä säädetyllä tavalla*. Ennen vuotta 1965 syntyneelle työnhakijalle työttömyysetuus myönnetään enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jona työnhakija täyttää 65 vuotta. Vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneelle työnhakijalle työttömyysetuus myönnetään enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jona hän täyttää työntekijän eläkelain (395/2006) 11 §:ssä tarkoitetun alimman vanhuuseläkeiän.

3 luku

Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

1 §

Yleiset rajoitukset

Työttömyysetuutta ei myönnetä työnhakijalle, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta. Työttömyysetuus voidaan kuitenkin myöntää 17 vuotta täyttäneelle työnhakijalle, joka on suorittanut oppivelvollisuutensa. Ennen vuotta 1965 syntyneelle työnhakijalle työttömyysetuus myönnetään enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jona työnhakija täyttää 65 vuotta. Vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneelle työnhakijalle työttömyysetuus myönnetään enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jona hän täyttää työntekijän eläkelain (395/2006) 11 §:ssä tarkoitetun alimman vanhuuseläkeiän.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

3 luku

Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

Etuuden saamisen yleiset rajoitukset

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .*

*Ennen 1.1.2008 syntyneisiin henkilöihin
sovelletaan kuitenkin tämän lain voimaan tul-
lessa voimassa olleita säännöksiä.*
